

FINANČNĚ GRAMOTNÁ

A

PODNIKAVÁ ŠKOLA

Ing. Kateřina Lichtenberková & Jana Merunková

FINANČNĚ GRAMOTNÁ — A — PODNIKAVÁ ŠKOLA

Autorky: Ing. Kateřina Lichtenberková, Jana Merunková

Ilustrace: Týna Sataryová

Sazba: Tomáš Merunka

Vydala: yourchance o.p.s.

Rok vydání: 2025

Vydání: druhé

ISBN 978-80-906954-0-5

.....

Předmluva

Vážení čtenáři,

dostává se Vám do rukou kniha **"Finančně gramotná a podnikavá škola"**. Zaměřuje se na rozvoj finanční gramotnosti a podnikavosti jako klíčových kompetencí pro život v moderní společnosti. Autorky Ing. Kateřina Lichtenberková a Jana Merunková představují komplexní přístup, jak školy mohou vzdělávat v oblasti financí a podnikavého myšlení, aby připravily žáky na praktický život. Tento přístup propojuje teorii s praktickými nástroji a aktivitami, díky nimž si žáci osvojují klíčové dovednosti v oblasti osobního i rodinného hospodaření.

Kniha obsahuje nejen návodné metodiky pro učitele, ale také přináší inspiraci ve formě příkladů dobré praxe z různých typů škol. **Projekt "Finanční gramotnost do škol"** pracuje s tématem finanční gramotnosti a podnikavosti na systémové úrovni, v přímé interakci se školami a učiteli, samozřejmě i žáky, ale také s rodiči a širokou veřejností. V úrovni práce se školami, učiteli a žáky se věnuje kultivaci výuky v různých souvislostech. Proces postupného získávání čtyř stupňů certifikátu Finančně gramotná škola je navržen jako dlouhodobý proces. Tím podporuje školy v systematickém začleňování finanční gramotnosti do svého vzdělávacího programu, ať už prostřednictvím mezipředmětové výuky, samostatných předmětů, projektových dní nebo soutěží. Projekt jako takový je aktuálně nejkomplexnější aktivitou v oblasti rozvoje finanční gramotnosti a podnikavosti v České republice. Nabízí návod, jak systematicky zlepšovat finanční vzdělávání s ohledem na specifické potřeby jednotlivých škol, pedagogů i žáků. Důraz

je kladen na nezávislost a objektivitu informací a zároveň na odbornost a vhodné cílení aktivit podle věkových skupin.

V oblasti rozvoje podnikavosti se projekt zaměřuje na rozvoj klíčových kompetencí pro celoživotní učení a podporuje schopnost jednotlivců dosáhnout osobní prosperity. Kniha představuje 11 vlastností podnikavého člověka a klade důraz na důležité postoje, jako jsou leadership, schopnost motivovat a pozitivní interpretace. Podnikavý učitel slouží jako klíčový mentor, který svým přístupem inspiruje podnikavé žáky a pomáhá jim rozvíjet důležité dovednosti.

Tato kniha představuje neocenitelný nástroj pro školy, které chtějí rozvíjet finanční kompetence a kompetence k podnikavosti svých žáků. Její koncepce vychází z Národní strategie finančního vzdělávání a Doporučení Rady EU o klíčových kompetencích pro celoživotní učení a nabízí školám jedinečný, dlouhodobý přístup k budování klíčových kompetencí na všech stupních vzdělávání.

Dr. Ing. František Klufa

*nezávislý odborník v oblasti finančního vzdělávání a managementu,
člen expertního týmu yourchance*

Slovo odborníka

Se zájmem jsem si přečetl knihu dvou zkušených lektorek, Ing. Kateřiny Lichtenberkové a Jany Merunkové, které se dlouhodobě věnují vzdělávání mladé generace. Unikátnost spatřuji v tom, že přináší komplexní pohled na finanční gramotnost a podnikavost. Čtenáři se dozví vše potřebné, obrovské množství nápadů a inspirací, které jsou užitečné jak pro mladou generaci, tak i lektory, žáky a studenty. A pokud by chtěl někdo začít s finanční gramotností, má skvělý návod „jak na to“ a může si vybrat formu, která mu bude co nejvíce vyhovovat.

Ing. Miroslav Škvára, MBA

*Vyučující předmětu Finanční gramotnost
Gymnázium Voděradská, Praha 10*

Slovo partnera

„Podpora finanční gramotnosti je klíčová pro budování zdravého vztahu k penězům a prevenci finančních problémů.

Jsme rádi, že můžeme podporovat yourchance v dlouhodobém rozvíjení těchto praktických znalostí a dovedností, protože zodpovědné rozhodování ve vztahu ke svým financím má pro každého velmi praktický každodenní přínos.

Téma zodpovědného přístupu k penězům a k zábavě je pro nás prioritou a věnujeme mu velkou pozornost v rámci uceleného programu Hraj s rozumem, který neustále rozvíjíme.“

David Schenk

*Ředitel zákaznické zkušenosti ve společnosti Sazka,
která je součástí Allwyn*

▲ FINANČNĚ GRAMOTNÁ ŠKOLA

PROČ je finanční vzdělávání důležité	14
CO je to finanční gramotnost	16
NÁRODNÍ STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (NSFV)	17
STANDARD FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	20
RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY (RVP)	22
Alternativní pohled – principy Roberta T. Kiyosaki	35
Koncepce FINANČNĚ GRAMOTNÁ ŠKOLA	37
PROČ PROJEKT DĚLÁME	38
CÍLOVÉ SKUPINY	38
CO JE FINANČNĚ GRAMOTNÁ ŠKOLA	39
AKTIVITY PROJEKTU	40
CERTIFIKÁT A JEHO DALŠÍ ÚROVNĚ	43
JAK na finanční gramotnost ... VZDĚLÁVÁNÍ a ROZVOJ UČITELŮ	49
FINANČNĚ GRAMOTNÝ UČITEL	51
JAK na finanční gramotnost ... KDY s výukou FG ZAČÍT?	52
JAK na finanční gramotnost ... 1. STUPEŇ ZŠ	54
FINANČNÍ GRAMOTNOST VE ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMECH (ŠVP)	55
POČÍTÁNÍ S PENĚZI	55
HRA NA OBCHOD	56
KNÍŽKY	57
PRACOVNÍ LISTY	59
ČLÁNKY	60
VIDEO	60
HRANÍ ROLÍ	62
HRY	63
PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ	65
PROJEKTOVÝ DEN ROZPOČTI SI TO! 1ST	67
SOUTĚŽE	70
SOUTĚŽ ROZPOČTI SI TO! 1ST	71
PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE NA 1. STUPNI ZŠ - „FAZOLE“	71

JAK na finanční gramotnost ... 2. STUPEŇ ZŠ	73
FINANČNÍ GRAMOTNOST VE ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGramech (ŠVP)	75
KNÍŽKY	77
PRACOVNÍ LISTY	80
ČLÁNKY	81
VIDEA	82
HRANÍ ROLÍ	85
HRY, APLIKACE	86
SPOLUPRÁCE S ODBORNÍKY Z PRAXE	89
PROJEKTOVÁ VÝUKA	89
PROJEKTOVÝ DEN ROZPOČTI SI TO! 2.ST	91
SOUTĚŽE	96
SOUTĚŽ ROZPOČTI SI TO!	97
BONUSOVÉ ÚKOLY ROZPOČTI SI TO! JAKO VÝUKOVÉ NÁSTROJE	100
PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE NA 2. STUPNI ZŠ	105
JAK na finanční gramotnost ... STŘEDNÍ ŠKOLA	108
FG VE ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGramech (ŠVP)	109
KNIHY	111
ČLÁNKY	113
PRACOVNÍ LISTY	114
VIDEA	114
HRY	116
HRANÍ ROLÍ	118
SOUTĚŽE	119
SPOLUPRÁCE S ODBORNÍKY Z PRAXE	120
PROJEKTOVÁ VÝUKA	120
ROZPOČTI SI TO! PRIMA ŽIVOT	121
PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE	124
PROJEKTY finančního vzdělávání v ČR	125

Obsah

▲ PODNIKAVÁ ŠKOLA

O PODNIKAVOSTI	132
8 KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ PRO CELOŽIVOTNÍ UČENÍ	132
ZAČNĚTE S PROČ?!	138
KDY? TEĎ!	142
PUZZLE O 11 DÍLCÍCH	143
PODNIKAVÝ učitel	147
KLÍČOVÉ POSTOJE A SCHOPNOSTI	147
JAK NA TO?	156
CO VYUŽÍVAT?	163
ASOCIACE PODNIKAVÉ ČESKO	166
PODNIKAVÝ žák	168
VE ŠKOLE	169
VE VOLNÉM ČASE	178
PODPORA zájmu o podnikání	183
PODNIKATELÉ A PODNIKAVCI	183
ZÁKLADY PODNIKÁNÍ	187

▲ ZÁVĚR

O AUTORKÁCH	190
PREZENTACE PARTNERŮ	192

FINANČNĚ GRAMOTNÁ ŠKOLA

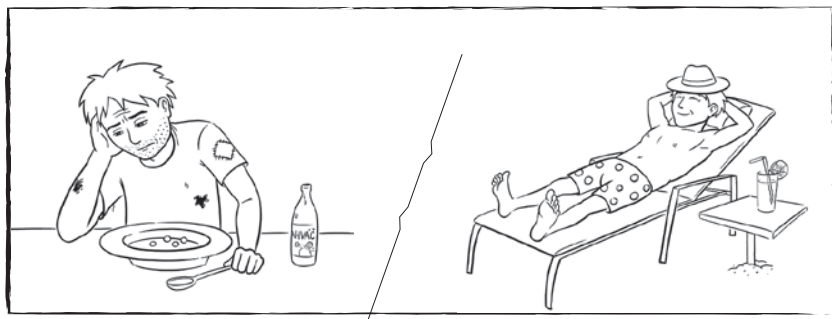

PROČ JE FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DŮLEŽITÉ?

Ať chceme nebo nechceme, peníze jsou důležitou součástí našeho života. Tržní ekonomika je na penězích postavena a my se musíme naučit s penězi zacházet. A to i přesto, že je pro nás nejdůležitější životní hodnotou něco jiného (např. zdraví, rodina, smysluplná práce). Bez peněz se v dnešním světě zkrátka nedá žít – tedy dá, pokud si zvolíme cestu poustevníka nebo bezdomovce 😊.

Bohužel ne všichni lidé umí se svými penězi správně zacházet a dostávají se tak do problémů. Naše obyvatelstvo **žije pod tíhou dluhů** – k 29. 2. 2024 měli obyvatelé naší republiky půjčeno na spotřebu necelých 380 mld. Kč (a to je jenom spotřeba, úvěry na bydlení dosahují mnohem vyšší sumy)¹. Samozřejmě v této částce jsou zahrnuty i dobré dluhy – ale v jakém poměru?

¹ Zdroj: www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-u-mil-kc/

Markantní jsou také výsledky posledního dotazníkového šetření Ministerstva financí z roku 2020²:

- **pouze 12% dospělých hodnotí své finanční znalosti jako dobré**
- **57 % domácností nesestavuje rodinný rozpočet**
- **42 % respondentů si nedokáže představit, jak by řešili ztrátu hlavního příjmu** jejich domácnosti
- Jistotu ohledně svého dostatečného **zabezpečení na stáří má 26 % lidí**, většina populace spoléhá na **státní důchod**. 85 % osob se spoléhá na financování jejich životních nákladů v důchodu na stát
- **Nejvýhodnější variantu úvěru** by si ze tří možností správně vybrala jen **čtvrtina lidí**.
- **57 % lidí** stále neví, **co znamená RPSN**, mezi těmi, co deklarují znalost, se téměř polovina mylí.
- **jen 16 % lidí** ví, **nakolik jsou peníze v bance pojištěny** a do jaké výše

Finanční vzdělávání má z mého pohledu dva základní cíle. Naučit se správně zacházet s osobními a rodinnými financemi tak:

- A** abychom se nedostali do finančních problémů;
- B** abychom si mohli plnit své životní sny a cíle.

Oba tyto aspekty se spojují v pojmu **OSOBNÍ PROSPERITA**. To je hlavní cíl, ke kterému by měl každý z nás mířit. Další podstatnou oblastí, která vede k osobní prosperitě, je rozvoj podnikavosti, neboli aktivního přístupu k životu a k uplatnění na trhu práce (tomu se budeme věnovat ve druhé části knížky).

S finančním vzděláváním je zapotřebí začít od útlého věku, aby nová generace dospělých byla finančně gramotnější než ta současná. Když totiž budou prosperovat lidé, bude prosperovat i celá společnost.

² Zdroj: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/domaci-rozpocet-a-financni-rezervy-3227/>

CO JE TO FINANČNÍ GRAMOTNOST?

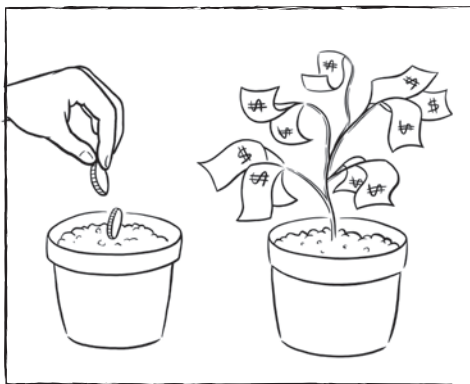

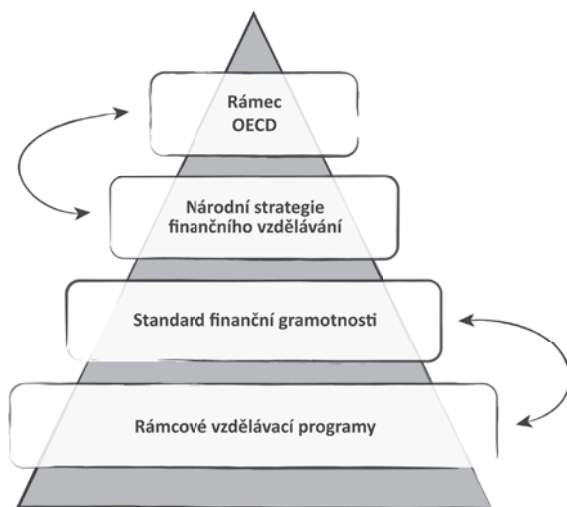
Důležitost a prospěšnost finančního vzdělávání si země OECD uvědomily už začátkem tisíciletí (v České republice usnesením vlády č. 1594 ze 7. prosince 2005). Následně u nás vznikl **Systém** budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (2007; dále SBFG) a později i ucelená **Národní strategie** finančního vzdělávání (2010; dále NSFV), která byla od roku 2017 revidována. NSFV je rozšířena o oblast dalšího vzdělávání. Tento proces má v gesci Ministerstvo financí ČR (MF) a spolupracuje na něm s dalšími ministerstvy a aktéry finančního trhu i finančního vzdělávání.

Aktuálně je na tomto poli velmi aktivní Nadace České spořitelny, která se zabývá kompetenčním rámcem finančního vzdělávání z OECD. Financial Competence Framework pro dospělé byl vydán v roce 2022, nyní se pracuje na referenčním rámci pro děti / školy.

V rámci NSFV jsou stanoveny

Standardy finanční gramotnosti, ze kterých vycházejí požadavky Rámcových vzdělávacích programů (RVP).

NÁRODNÍ STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (NSFV)

Národní strategie finančního vzdělávání (NSFV) vytváří dvou-
pilířovou strukturu finančního vzdělávání – zaměřuje se jednak
na počáteční vzdělávání a jednak na další vzdělávání.

Pro počáteční vzdělávání vznikl již v roce 2007 tzv. **Systém budo-
vání finanční gramotnosti na základních a středních školách**
(SBFG). Tento systém popisuje proces zapojení finančního vzdělá-
vání do koncepcí škol následovně.

*Na základě práce projektového týmu a odborných diskusí byla navržena
struktura SBFG, která zahrnuje následující dílčí etapy:*

- 1** Definice FG;
- 2** Formulace standardů FG;
- 3** Příprava systému vzdělávání a podpory pedagogických
pracovníků pro finanční vzdělávání;
- 4** Implementace standardů FG do Rámcových vzdělávacích
programů (RVP);

- 5 *Hodnocení (monitorování) úrovně FG populace;*
- 6 *Formulace zpětné vazby pro případné úpravy systému;*
- 7 *Pravidelné zveřejňování informací o fungování systému.*

Z odstupu je možno zkonstatovat, že všechny tyto fáze byly skutečně zrealizovány!

Původní NSFV z roku 2010 prošla v letech 2017–2019 revizí a vznikla NSFV 2.0, která byla schválena vládou na začátku roku 2020. Zatímco původní strategie se zaměřovala na vybudování systému finančního vzdělávání, verze 2.0 se zaměřuje více na kvalitu, kdy budou projekty finančního vzdělávání zveřejňovány a hodnoceny. Projektem finančního vzdělávání (FV) se rozumí aktivita, soubor aktivit nebo nástroj konkrétního subjektu nebo skupiny subjektů v oblasti finančního vzdělávání s cílem zvýšit úroveň finanční gramotnosti stanovené cílové skupiny.

Každý projekt FV musí být v souladu se Standardem finanční gramotnosti (viz dále) a musí splňovat principy:

- **Objektivita** - informace jsou sdělovány objektivně bez subjektivního hodnocení (lze pracovat s reálnými daty a používat konkrétní ukázky produktů, vždy však na bázi nestrannosti), nejsou zatajovány důležité informace;
- **Nezávislosti** - finanční vzdělávání je odděleno od marketingu, nepropaguje a nedoporučuje se konkrétní produkt, služba, poskytovatel apod.; při prezentaci projektu finančního vzdělávání je transparentně uveden financující subjekt, není však nadužíváno jeho logo;
- **Odbornosti** - je garantována správnost a relevantnost obsahu a dostatečné pedagogické a odborné schopnosti a dovednosti vzdělavatelů;
- **Zacílení** - užití nástroje a způsoby finančního vzdělávání jsou přiměřené dané cílové skupině, zejména respektují její komunikační potřeby.

Splnění těchto principů bude u každého zveřejněného projektu

garantováno odborníkem z řad členů Pracovní skupiny finančního vzdělávání při Ministerstvu financí ČR, která má NSFV na starosti.

NSFV 2.0 obsahuje revidovanou definici finanční gramotnosti, která zní nyní takto (a z mého pohledu je srozumitelnější než definice původní):

Finanční gramotnost je souhrn znalostí, dovedností a postojů, nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.

Původní NSFV z roku 2010 obsahovala kromě definice ještě širší popis, který je důležité zde uvést pro lepší pochopení kontextů:

Finanční gramotnost je specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti. Navíc zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích a podobně. Nedílnou součástí finanční gramotnosti jsou také nezbytné makroekonomické aspekty a oblast daňová, která se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců i domácností a má nezanedbatelný vliv na peněžní toky v soukromých financích. **Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti.**

S finanční gramotností se dále pojí zvláště gramotnost numerická (v kontextu se týká především využití matematického aparátu k řešení numerických úloh se vztahem k financím), gramotnost informační (schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu) a gramotnost právní (orientace v právním systému, přehled o právech, povinnostech a možnostech, kam se obrátit o pomoc). Rozvoj těchto gramotností je současně prostředkem k vytváření a posilování ekonomického, právního a politického myšlení občanů.

STANDARD FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Součástí NSFV je tzv. **Standard finanční gramotnosti**³, který je zdrojem pro Rámcové vzdělávací programy (RVP). Standard určuje, co by měl z hlediska finanční gramotnosti umět absolvent daného stupně vzdělání (ZŠ 1. a 2. stupeň / SŠ). Středoškolská úroveň je pak základní úroveň FG i pro dospělou populaci.

Standards prošly stejně jako celá NSFV revizí a **od roku 2017 platí nová verze**, která více zviditelnila dluhovou problematiku, jež má nyní vlastní část. Jen pro představu, původně měly Standardy tyto čtyři části: Peníze, Hospodaření domácnosti, Finanční produkty, Ochrana spotřebitele. Okruh Peníze se rozšířil na oblast Nakupování a placení, který obsahuje i ochranu spotřebitele. Finanční produkty se rozdělily na dvě části – na přebytkové a deficitní (tedy na rezervy a investice vs. dluhovou problematiku).

Standard je v jazyce výsledků učení, pro přehlednost je však v tabulce níže převeden do formy tematických celků. Nová verze Standardu obsahuje také **očekávané postoje a chování** finančně gramotného člověka:

- uplatňuje svá práva a plní své povinnosti
- řeší finanční problémy včas
- má přehled o svých výdajích a příjmech
- žije úměrně svým finančním možnostem
- rozumí výhodám (finančního) plánování
- vytváří finanční rezervy a řeší včas zabezpečení na dobu, kdy nebude schopen dosahovat příjmů
- uchovává důležité doklady a chrání své osobní údaje
- splácí své dluhy včas a v plné výši
- směřuje k dosažení finanční prosperity

³ Standard finanční gramotnosti, Ministerstvo financí ČR 2017 -; pozn. původně „Standardy“, nyní „Standard“; na stejném místě i ostatní strategické dokumenty (NSFV, SBFG atd.)

TÉMATA DLE STANDARDU FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ	SŠ
PENÍZE		
hotovostní a bezhotovostní forma peněz	stanovení ceny podle nákladů, poptávky a konkurence	doklady a smlouvy
hodnota zboží	reklamace zboží	kritické posouzení nabídky
	vliv inflace na hodnotu peněz	vhodné způsoby placení
	nekalé obchodní praktiky	vhodné způsoby směny cizí měny
	bezhotovostní placení, debetní a kreditní karty	vliv inflace na příjmy, vklady, úvěry
	bankovní účet a výpis z účtu	ochrana proti inflaci
HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI		
potřeby a přání vs. finanční možnosti	sestavení rozpočtu jednotlivce i domácnosti; druhy příjmů a výdajů	prohloubení učiva ze ZŠ
jednoduchý rozpočet - přebytkový, schodkový, vyrovnaný	čistý a hrubý příjem	
způsoby zvýšení příjmů snížení výdajů	balance (majetek vs. závazky domácnosti)	
	finanční produkty, úročení a poplatky	
	plánování - životní a finanční cíle, rizika	

1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ	SŠ
PŘEBYTEK ROZPOČTU DOMÁCNOSTI		
proč a jak spořit	spotřeba, úspory a investice	spoření, investice
	řešení přebytku	pojištění
	pojištění	zajištění na stáří
SCHODEK ROZPOČTU DOMÁCNOSTI		
vznik dluhů, půjčky - základ	řešení schodku	úroky, úvěry, RPSN
	úvěry - druhy, podmínky	zadlužení, předlužení
	důsledky nesplácení, vymáhání dluhu, řešení zadlužení	oddlužení

RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY (RVP)

Základní školy již dříve dostaly metodické doporučení, aby upravily výuku podle nového Standardu finanční gramotnosti. Nyní běží komplexní revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV), v rámci které by měl být zohledněn nový Standard FG i ve státním kurikulárním rámci. Školy by podle revidovaného RVP ZV měly začít fungovat nejdříve od 1. 9. 2025.

U středních odborných škol proběhla aktualizace RVP k 1. 9. 2020, při které byl upraven obsahový okruh Ekonomické vzdělávání a byl dán do souladu se Standardem finanční gramotnosti. Standard je dále naplňován ve Společenskovědním vzdělávání a částečně i v Matematickém vzdělávání. Obsahový okruh je propojen také s průřezovým tématem Člověk a svět práce, které bylo upraveno čistě na kariérové vzdělávání.

Na finanční gramotnost dnes není stejně pohlíženo v RVP různých typů škol – na 1. stupni je integrována do oblasti Člověk a jeho svět

(a částečně je v Matematice), na 2. stupni je zejména součástí oblasti Člověk a společnost (ale také dalších oblastí), v RVP gymnázií v oblasti Člověk a svět práce, na SOŠ a SOU v Ekonomickém vzdělávání a částečně ve Společenskovědním vzdělávání.

Revize mají přinést obecně **větší zaměření na klíčové kompetence a propojení vzdělávacího spektra** (výsledky učení budou formulovány kompetenčně a jako vývojové kontinuum od předškolního vzdělávání až po maturitu).

Z ekonomického pohledu se propojení finanční gramotnosti a světa práce spojuje v ekonomické gramotnosti (která je pak součástí klíčové kompetence k podnikavosti – více v druhé části knihy). Bylo by dobré, kdyby se v rámci revizí RVP podařilo mít finanční gramotnost v jedné vzdělávací oblasti napříč RVP všech typů škol (ZŠ, G, SOŠ, SOU...). V následujícím textu je uvedeno aktuální znění RVP (platné v r. 2023/24) pro jednotlivé typy škol s dalšími komentáři.

RVP ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

V RVP základního vzdělávání je finanční gramotnost zakotvena přímo ve vzdělávacích oblastech, není to tedy průřezové téma, nicméně můžeme ji najít na více místech.

Na 1. stupni ZŠ je FG uvedena v oblasti „ČLOVĚK A JEHO SVĚT“. Už v části **Cílové zaměření vzdělávací oblasti** najdeme:

„Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- **orientaci u problematice peněz a cen a k odpovědnému spravování osobního rozpočtu**

Dále ji najdeme v tematickém okruhu **Lidé kolem nás** (4. – 5. třída). V sekci **Učivo** jsou tyto pojmy:

- **vladnictví** – soukromé, veřejné, osobní, společné; hmotný a nehmotný **majetek**; **rozpočet**, příjmy a výdaje domácnosti; **hotovostní a bezhotovostní forma peněz**, způsoby placení; **banka** jako správce peněz, **úspory, půjčky**

Očekávané výstupy:

ČSJ-5-2-04 **orientuje se v základních formách vlastnictví; používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu nákupu a urácené peníze; na příkladu ukáže nemožnost všech chtěných výdajů, vysvětlí, proč spořit a kdy si půjčovat a jak uracet dluhy.**

Na 2. stupni ZŠ je FG uvedena zejména ve vzdělávací oblasti „**ČLOVĚK A SPOLEČNOST**“: V rámci **charakteristiky vzdělávací oblasti** najdeme:

„...Tato vzdělávací oblast přispívá také k rozvoji finanční gramotnosti a k osvojení pravidel chování při běžných i rizikových situacích a při mimořádných událostech“.

V části **cílové zaměření vzdělávací oblasti** - vzdělávání vede žáka k:

- „...orientaci v problematice peněz a cen a odpovědnému spravování osobního (rodinného) rozpočtu s ohledem na měnící se životní situaci...“

Očekávané výstupy a učivo je potom popsáno v kapitole 5.5.2 **Výchova k občanství** v části **Člověk, stát a hospodářství**. Žáci by měli být seznámeni s tímto učivem:

- **majetek, vlastnictví** – formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví;
- **peníze** – funkce a podoba peněz, formy placení;

- **hospodaření** – rozpočet domácnosti, úspory, investice, úvěry, splátkový prodej, leasing; rozpočet státu, typy rozpočtu a jejich odlišnosti; význam daní
- **banky a jejich služby** – aktivní a pasivní operace, úročení, pojištění, produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků
- **výroba, obchod, služby** – jejich funkce a návaznost
- **principy tržního hospodářství** – nabídka, poptávka, trh; tvorba ceny, inflace; podstata fungování trhu; nejčastější právní formy podnikání

Očekávané výstupy:

VO-9-3-01 *rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví a způsoby jejich ochrany, uvede příklad;*

VO-9-3-02 *sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zužít nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi;*

VO-9-3-03 *na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení;*

VO-9-3-04 *uysvětlí, jakou funkci mají banky a jaké služby občanům nabízejí, vysvětlí význam úroku placeného a přijatého, uvede nejčastější druhy pojištění a navrhně, kdy je využít;*

VO-9-3-05 *uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu;*

VO-9-3-06 *na příkladu chování kupujících a prodávajících uloží podstatu fungování trhu, objasní uli nabídky a poptávky*

na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH, popíše uliv inflace na hodnotu peněz;

VO-9-3-07 rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané;

VO-9-3-08 rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti.

Částečně je FG promítnuta také do vzdělávací oblasti „**ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE**“, kde je jedním z tematických okruhů Provoz a údržba domácnosti, kde se mj. uvádí:

ČSP-9-4-01 provádí jednoduché operace platebního styku a domácího účetnictví;

Učivo:

- **finance, provoz a údržba domácnosti** – rozpočet, příjmy, výdaje, platby, úspory;
- **hotovostní a bezhotovostní platební styk, ekonomika domácnosti**

S rozpočtem domácnosti souvisí i část „**příprava pokrmů**“, jehož součástí je i **sestavování jídelníčku a nákup potravin** a určitě bychom našli souvislosti i jinde (např. využívání digitálních technologií apod.).

V oblasti příjmů pak na FG navazuje oblast **Svět práce**, která je zaměřena na kariérové vzdělávání. Když se podíváme na nový Standard finanční gramotnosti, lze očekávat, že v **revidovaném RVP bude na 2. stupni ZŠ více akcentována dluhová problematika a také problematika směřující k ekonomické gramotnosti a základům tržního hospodářství**. Roste také důraz na kvalitní kariérové vzdělávání a poradenství během celé základní školy.

RVP STŘEDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ - gymnázia

Všechna gymnázia mají jeden společný RVP. Výjimku tvoří gymnázia se sportovní přípravou a dvojjazyčná gymnázia. Finanční gramotnost je všude popsána stejně.

V RVP G je FG zakotvena ve vzdělávací oblasti „ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE“, která obsahuje tyto části:

- Trh práce a profesní volba – volba – kariérové vzdělávání
- Pracovněprávní vztahy – ta je zaměřena na právo a bezpečnost práce
- Tržní ekonomika – tj. základy ekonomické gramotnosti (ekon. pojmy, subjekty, marketing)
- Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice – zaměřeno na základy makroekonomie (fiskální, monetární, sociální politika)
- a konečně **Finance** – ty jsou zde popsány v podstatě přesně podle původních Standardů FG

Učivo:

- **peníze** – funkce peněz, formy platebního styku v tuzemské i zahraniční měně, cenné papíry, akcie, burza
- **hospodaření domácnosti** – rozpočet domácnosti, typy rozpočtu a jejich rozdíly, tok peněz v domácnosti spotřební výdaje, práva spotřebitele, předpisy na ochranu spotřebitele
- **finanční produkty** – způsoby využití přebytku finančních prostředků, spořicí a investiční produkty, další způsoby investování peněz; řešení nedostatku finančních prostředků, úvěrové produkty, leasing; úrokové sazby, RPSN; pojištění
- **bankovní soustava** – ČNB a komerční banky, specializované finanční instituce, moderní formy bankovníctví

Očekávané výstupy:

- používá nejběžnější platební nástroje, směnění peníze za použití kursovního lístku;
- uvede principy úvoje ceny akcií a možnosti forem investic do cenných papírů;
- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti;
- navrhone, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti;
- na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb, účetně produktů finančního trhu);
- navrhone způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti aj.);
- vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných, finančních prostředků a vysvětlí, proč vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby, a zdůvodní svou volbu, posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení, vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN;
- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby;
- objasní funkci ČNB a její vliv na činnost komerčních bank;
- využívá moderní formy bankovních služeb, účetně moderních informačních a telekomunikačních technologií, ovládá způsoby bezhotovostního platebního styku.

STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY (obory M)

Každý středoškolský obor (kategorie M a L0, tj. s maturitou) má svoje vlastní RVP. Finanční gramotnost je ale zakotvena **u všech oborů stejně**. SOŠ jsou ve většině případů spojeny se SOU (obory kategorie H) a nástavbami (kategorie L).

FG se zde objevuje již v **klíčových kompetencích**, a to v sekci **„Personální a sociální kompetence“**:

- *...adaptovat se na měnící se životní a pracovní podmínky a podle svých schopností a možností je pozitivně ovlivňovat, **být připraveni řešit své sociální i ekonomické záležitosti, být finančně gramotní**;*

Vzdělávací obsah Standardu FG je po aktualizaci RVP zakotven v **„EKONOMICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ“**, které nově obsahuje okruh Finanční vzdělávání:

- řešení krizových finančních situací, sociální zajištění občanů
- peníze, hotovostní a bezhotovostní platební styk
- úroková míra, RPSN
- pojištění, pojistné produkty
- inflace
- úvěrové produkty

Obsah finančního vzdělávání se promítá také do okruhu Daně:

- státní rozpočet
- daně a daňová soustava
- výpočet daní, přiznání k dani
- zdravotní pojištění, sociální pojištění
- daňové a účetní doklady

Výsledky vzdělávání:

- orientuje se v platebním styku a směnění peníze podle kurzovního lístku;
- vysvětlí, co jsou kreditní a debetní karty a jejich klady a zápory;
- vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN a vyhledá aktuální výši úrokových sazeb na trhu;
- orientuje se v produktech pojišťovacího trhu a vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby;
- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na finanční situaci obyvatel a na příkladu ukáže jak se bránit jejím epříznivým důsledkům;
- charakterizuje jednotlivé druhy úvěrů a jejich zajištění;
- vysvětlí úlohu státního rozpočtu v národním hospodářství;
- charakterizuje jednotlivé daně a vysvětlí jejich význam pro stát;
- provede jednoduchý výpočet daní;
- vyhotoví daňové přiznání k dani z příjmu fyzických osob;
- provede jednoduchý výpočet zdravotního a sociálního pojištění;
- vyhotoví a zkontroluje daňový doklad.

Cílem ekonomického vzdělávání je vybavit žáky základními znalostmi pro ekonomické chování jak v profesním, tak osobním životě. Kromě dvou výše zmíněných okruhů obsahuje ještě okruhy Podnikání, Marketing a Management.

Část obsahu finančního vzdělávání však stále zůstává ve „**SPOLEČENSKOVĚDNÍM VZDĚLÁVÁNÍ**“:

*„Ve společenskovědní oblasti vzdělávání je kladen důraz nikoli na sumu teoretických poznatků, ale na přípravu pro praktický život a celoživotní vzdělávání. K této dobré přípravě je samozřejmě třeba vybraných vědomostí a dovedností, které jsou prostředkem ke kultivaci historického vědomí (především v dějinách 20. století), dále také ke kultivaci politického, sociálního, právního a ekonomického vědomí žáků a k posilování jejich mediální a **finanční gramotnosti**.“*

V okruhu „**Člověk v lidském společenství**“ najdeme:

- majetek a jeho nabývání, rozhodování o finančních záležitostech jedince a rodiny, rozpočtu domácnosti, zodpovědné hospodaření;
- řešení krizových finančních situací, sociální zajištění občanů.

V „**MATEMATICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ**“ se pak objevuje finanční matematika:

- provádí výpočty finančních záležitostí; změny cen zboží, směna peněz, danění, úrok, jednoduché úrokování, spoření, úvěry, splátky úvěrů

STŘEDNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ (obory H)

Finanční gramotnost je stejně jako u maturitních oborů uvedena již v klíčových kompetencích a v je zakotvena v „**EKONOMICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ**“, které ovšem neobsahuje dva poslední okruhy Marketing a Management.

Ve „**SPOLEČENSKOVĚDNÍM VZDĚLÁVÁNÍ**“ je trochu jiný popis (ovšem s podobným významem, jen je ještě větší důraz kladen na praktičnost):

*„Důraz se klade nikoliv na sumu teoretických poznatků, ale na přípravu na praktický odpovědný a aktivní život. Tento kurikulární rámec by měl vést k lepšímu porozumění mnohotvárnosti dnešního světa, porozumění nárokům, které na lidi život v současné době klade, a k získání potřebných klíčových kompetencí pro řešení občanských i soukromých aktivit jednotlivce. **Významnou úlohu má rozvíjení finanční a mediální gramotnosti žáků jako důležitých dovedností, kterými by měl být vybaven člověk dnešní doby.***

V obsahu učiva pak najdeme v části „**Člověk v lidském společenství**“:

- **hospodaření jednotlivce a rodiny; řešení krizových finančních situací, sociální zajištění občanů**

Oproti maturitním oborům je zde navíc část „**Člověk a hospodářství**“, která je sice více zaměřená ekonomicky, obsahuje ale i část FG. Více se zde klade důraz na oblast spojenou se zaměstnáním (mzdy apod.):

- trh a jeho fungování (zboží, nabídka, poptávka, cena)
- hledání zaměstnání, služby úřadu práce
- nezaměstnanost, podpora v nezaměstnanosti, rekvalifikace
- vznik, změna a ukončení pracovního poměru
- povinnosti a práva zaměstnance a zaměstnavatele
- druhy škod, předcházení škodám, odpovědnost za škodu

- peníze, hotovostní a bezhotovostní peněžní styk
- mzda časová a úkolová
- daně, daňové přiznání
- sociální a zdravotní pojištění
- služby peněžních ústavů
- pomoc státu, charitativních a jiných institucí sociálně potřebným občanům

Výsledky vzdělávání:

- vysvětlí, co má vliv na cenu zboží;
- dovede vyhledat nabídky zaměstnání, kontaktovat případného zaměstnavatele a úřad práce, prezentovat své pracovní dovednosti a zkušenosti;
- popíše, co má obsahovat pracovní smlouva;
- dovede vyhledat poučení a pomoc v pracovněprávních záležitostech;
- dovede si zřídit peněžní účet, provést bezhotovostní platbu, sledovat pohyb peněz na svém účtu;
- dovede si zkontrolovat, zda jeho mzda a pracovní zařazení odpovídají pracovní smlouvě a jiným písemně dohodnutým podmínkám;
- vysvětlí, proč občané platí daně, sociální a zdravotní pojištění;
- dovede zjistit, jaké služby poskytuje konkrétní peněžní ústav (banka, pojišťovna) a na základě zjištěných informací; posoudit, zda konkrétní služby jsou pro něho únosné (např. půjčka), nebo nutné a výhodné;
- dovede vyhledat pomoc, ocitne-li se v tíživé sociální situaci;
- vysvětlí, jak je možné se zabezpečit na stáří;
- vysvětlí důsledky nesplácení úvěrů a navrhne možnosti řešení tíživé finanční situace své, či domácnosti.

NÁSTAVBY (obory L)

Zde se FG opět objevuje již v klíčových kompetencích, ovšem tentokrát v části **„Matematická a finanční gramotnost“**:

Vzdělávání směřuje k tomu, aby absolventi byli schopni používat matematické myšlení za účelem funkčního zuládání různých situací, tzn. že by měli:

- *aplikovat matematické postupy a znalosti při řešení různých úkolů v běžných situacích, včetně pracovních a pro další, zejména odborné vzdělávání;*
- *rozumět matematicky vyjádřeným informacím, umět interpretovat statistické a ekonomické údaje;*
- **zuládat řešení svých sociálních i ekonomických záležitostí s ohledem na měnící se životní situace, být finančně gramotní;**
- **orientovat se v problematice peněz a cen, být schopni vést pracovní, rodinný i osobní rozpočet včetně správy finančních aktiv i závazků.**

FG je pak součástí **„MATEMATICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ“**:

- *Provádí výpočty jednoduchých finančních záležitostí a orientuje se v základních pojmech finanční matematiky*

V rámci ekonomického vzdělávání (okruh **„EKONOMIKA“**) jsou zde doplněny okruhy Marketing a Management + navíc Národní hospodářství EU, jako nadstavba nad okruhy oborů H (Podnikání, Finanční vzdělávání a Daně).

ALTERNATIVNÍ POHLED – PRINCIPY ROBERTA T. KIYOSAKI

Velký kus práce na poli finančního vzdělávání učinil v posledních desetiletích americký podnikatel a investor Robert T. Kiyosaki. Je autorem velkého množství knih a také deskové hry Cashflow. Apeluje na **finanční vzdělávání jako základ cesty k osobní prosperitě**. Také z tohoto pohledu vyzývá podnikavost ve smyslu aktivního přístupu k životu a k uplatnění na trhu práce.

Kiyosaki založil společnost (klub) Bohatý táta, chudý táta (tak se také jmenuje jeho první kniha), kde se finančnímu vzdělávání dále věnuje. Na jeho stránkách www.richdad.com najdete kromě jiného spoustu audiovizuálních materiálů (v angličtině, některé záznamy rozhovorů jsou také otitulkované, k nalezení na YouTube). Také v ČR jsou jeho pokračovatelé – zejména pak po celé republice existují tzv. Cashflow kluby zaměřené na hru Cashflow i finanční vzdělávání obecně.

Při rozvoji finanční gramotnosti dětí je užitečné znát i tuto alternativní koncepci – alespoň základní principy. Pojdme si je krátce shrnout:

- **Aktivní a pasivní příjmy** – Kiyosaki dává velký důraz na investice a budování pasivního příjmu. Také dává jiný rozměr pojmům aktiva a pasiva, kdy aktivem je pouze takový majetek, který přináší další zisk nebo pasivní příjem (tedy dalo by se říci investiční majetek).

Aktivní příjem je takový, který získáváme svou aktivitou, měníme svůj čas za peníze (zaměstnání, živnost, brigády apod.)

Pasivní příjem je pravidelný příjem (nejčastěji 1x měsíčně nebo 1x ročně), který nám plyne, aniž bychom pro něj museli vynakládat další aktivitu. Buduje se pomocí investic – finančních a/nebo časových. Jedná se například o nájem z nemovitosti či podíl na zisku (z akcií, vlastního podnikání či investic do podnikání jiných).

V produktivním věku je ideální kombinace aktivního i pasivního příjmu, pasivní příjem nám pak zůstane i po skončení aktivní (výdělečné) práce.

- **Finanční svoboda** – podle Kiyosakiho by měla být finanční svoboda nejvyšší metou, ke které směřujeme v rámci našeho života a díky finančnímu vzdělávání. Finanční svoboda je stav, kdy už peníze nemusíme řešit, protože jich máme dostatek, žijeme v prosperitě a můžeme si plnit své sny. Je to stav, kdy máme vybudovaný dostatečný pasivní příjem, který nám pokrývá základní výdaje domácnosti a ještě dostatek prostředků zbude.

Finanční svoboda přináší také časovou svobodu, kdy můžeme díky pasivnímu příjmu a dostatku prostředků efektivně řídit svůj čas a dělat, co nás baví.

- **Jiné uchopení rozpočtu domácnosti** – při plánování financí se podle klasického postupu ptáme otázkou „Co si mohu dovolit ze svého příjmu“. Kiyosaki díky apelaci na budování pasivního příjmu otáčí otázku na „Kde získám příjmy, abych si mohl/a dovolit své investice a výdaje?“

V rozpočtu tak nejdříve sestavujeme část investic a výdajů a teprve posléze se zabýváme příjmy.

KONCEPCE FINANČNĚ GRAMOTNÁ ŠKOLA

Finančně gramotná škola (FGŠ) je od roku 2016 realizována v rámci programu Finanční gramotnost do škol (www.fgdoskol.cz), který zahájil svou činnost již v roce 2012.

Portál fgdoskol.cz slouží jako **chytrý rozcestník, který sdružuje informace o finančním vzdělávání na českém trhu** (se zaměřením zejména na učitele, žáky, rodiče a mladé dospělé).

PROČ PROJEKT DĚLÁME

- Finanční gramotnost považujeme za **důležitou součást života každého člověka**.
- Tím, že se v této oblasti angažujeme, ovlivňujeme jako obecně prospěšná společnost z našeho pohledu **důležité společenské téma** – život a prosperita jedinců ovlivňuje prosperitu celé společnosti.
- Rozhodli jsme se soustředit hlavně na **prevenci**, proto pomáháme zejména základním a středním školám a mladé generaci.
- I když existuje plošná pomoc, ve většině případů je pro školu mnohem přínosnější **individuální přístup**.

Na základních a středních školách je už několik let **povinná výuka finanční gramotnosti** – je zanesena do jednotlivých RVP, jak jsme si ukázali v předchozí kapitole. V rámci svého **Školního vzdělávacího programu** (ŠVP) k tomu školy přistupují různě. Někdo svědomitě, někdo se na tuto problematiku nesoustředí a zadání RVP naplňuje ve stylu tzv. Potěmkinových vesnic.

Proto jsme se rozhodli **pomoci jednotlivým školám tuto problematiku kvalitně uchopit** – od ŠVP až do výukových nástrojů. Zároveň díky tomuto projektu **shromáždíme** z různých typů škol **příklady dobré praxe**, které můžeme přenášet dál.

CÍLOVÉ SKUPINY

A ZEJMÉNA UČITELÉ A ŘEDITELÉ ŠKOL

Zatímco některé vzdělávací projekty na trhu se zaměřují primárně na práci s dětmi, koncepce FGŠ má za hlavní cílovou skupinu učitele a vedení školy. Tuto skupinu totiž vnímáme jako trvalou hodnotu školy. Pokud se učitelé budou vzdělávat, budou finančně gramotní a budou schopni své zkušenosti předat, budou správnými mentory pro mladou generaci.

B ŽÁCI ZŠ A SŠ

Žáci základních a středních škol jsou sekundární cílovou skupinou projektu, která je „do hry“ zapojována prostřednictvím projektových dnů, soutěží či přednášek/workshopů a dalších aktivit;

Aktivity s žáky jsou dobrým zdrojem pro PR a medializaci tématu školou pro její sociální okolí.

Učitelé díky tomu získají nové zkušenosti se zapojováním interaktivních aktivit a odborníků z praxe do výuky.

C RODIČE

Téma je dobré komunikovat i směrem k rodičům. K tomu mohou pomoci aktivity se žáky nebo ještě lépe společné aktivity i pro rodiče.

D NÁRODNÍ ÚROVEŇ

Projekt Finanční gramotnost do škol je aktivní i na poli národním – členové expertního týmu FGDŠ jsou členy pracovní skupiny při Ministerstvu financí ČR, která má na starosti revizi Národní strategie finančního vzdělávání (viz výše).

CO JE FINANČNĚ GRAMOTNÁ ŠKOLA

- **Dlouhodobý certifikační proces** - škola pracuje na zvyšování kvality výuky finanční gramotnosti a za to postupně získává jednotlivé stupně certifikátů.
- **Metodická pomoc škole** - za pomoci lektora a metodika se škola podívá na to, jakým způsobem tuto problematiku uchopila, na čem dále stavět a o co výuku rozšířit.
- Koncepte Finančně gramotná škola dává prostor škole podívat se na problematiku finanční gramotnosti **komplexním pohledem a zefektivnit její výuku.**

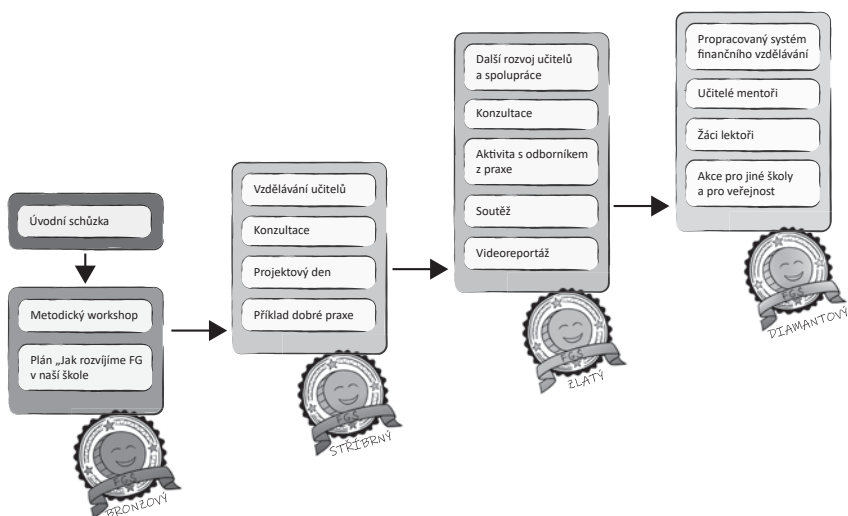
AKTIVITY PROJEKTU

1 ÚVODNÍ SCHŮZKA

Celý proces Finančně gramotné školy začíná na úvodní schůzce s vedením školy, kde metodik (konzultant, lektor) vyjedná zadání, na co se zaměřit při práci s učiteli, co by bylo dobré v rámci výuky finanční gramotnosti upravit apod.

Schůzka může proběhnout i s aktivními učiteli, na které vedení tuto činnost delegovalo – je však důležité, aby vedení školy tuto aktivitu i dále podporovalo.

Pokud nechce jít škola aktuálně cestou přes rozvoj učitelů, může se nejprve zaměřit přímo na žáky realizací projektového dne nebo účastí v soutěži.

2 METODICKÉ WORKSHOPY S UČITELI

První důležitou aktivitou na cestě k certifikátu je metodický workshop, na kterém se učitelé společně s lektorem/metodikem komplexně podívají na oblasti finanční gramotnosti a její výuky ve své škole.

Na workshopu lektor s učiteli projde celou problematiku pro daný stupeň vzdělávání, včetně různých výukových nástrojů, a gamifikovaným způsobem na bázi koučování a mentorování jim pomáhá vytvořit **základy vlastní školní metodiky** (resp. plánu výuky) „**Jak rozvíjíme FG v naší škole**“, která bude respektovat jak požadavky Standardu finanční gramotnosti a RVP, tak konkrétní potřeby školy, učitelů i žáků. Workshop může také pomoci definovat potřebné změny v ŠVP apod.

Účastníky workshopu by měli být všichni **pedagogičtí pracovníci, kteří přicházejí s tématem finanční gramotnosti** do styku. U menších škol je ideální uskutečnit workshop **pro celý učitelský sbor**. Také učitelé předmětů, ve kterých není finanční gramotnost explicitně plánována jako součást výuky, mohou čerpat inspiraci a najít vazby, které dosud nebyly zřetelné. Navíc téma finanční gramotnosti bude díky účasti všech učitelů více žít a usnadní to cestu k dalším cílovým skupinám.

Workshop se skládá ze dvou částí:

WORKSHOP 1:

Finančně gramotná škola – kde jsme a kam jdeme

- Co je finanční gramotnost
- Jak realizujeme finanční vzdělávání dnes – co funguje
- Jaké nové nástroje můžeme ve škole zavést

WORKSHOP 2:

Tvorba plánu „Jak rozvíjíme finanční gramotnost v naší škole“

Učitelé si vytvoří konkrétní plán, jak budou finančně vzdělávat žáky (v jakých předmětech, jaká témata, v aktivitách mimo klasickou výuku..)

Druhá část může probíhat i v užší (pracovní) skupině, může být ale i přímo součástí dalšího workshopu. Obojí má své výhody i nevýhody. Výhodou dvou oddělených workshopů je určitý odstup, který může být pro tvorbu plánu užitečný.

Kromě workshopu je možné využít i individuální konzultace.

3 VYTVOŘENÍ METODIKY (plánu výuky)

Aby škola získala certifikát Finančně gramotná škola, musí zpracovat svou metodiku (plán výuky) „**Jak rozvíjíme finanční gramotnost v naší škole**“. Je tím myšlen cílový stav v budoucnu, resp. „od teď dál“.

Tento výstup je užitečný z několika pohledů:

- pro školu, která tak bude mít komplexně popsanou celou oblast finanční gramotnosti napříč školním vzdělávacím programem i aktivitami školy – může to být dokument, který škola může prezentovat zřizovateli nebo České školní inspekci;
- z pohledu koncepce Finančně gramotná škola je potvrzením, že se škola na tuto problematiku důsledně zaměřila a zaslouží si tak ocenění;
- pro metodika projektu Finanční gramotnost do škol, který z těchto dokumentů čerpá příklady dobré praxe, které je možné předat jako inspiraci dalším školám.

Metodika se zpracovává do připravené **elektronické šablony**, která obsahuje jednotlivé ročníky, obsah výuky finanční gramotnosti v jednotlivých předmětech a používané výukové nástroje (*viz ukázkou*):

Předměty	Obsah (tematické bloky)	Výstupy	Výukové nástroje	Odkazy
Aktivity nad rámec klasické výuky (předmětů):				

CERTIFIKÁT A JEHO DALŠÍ ÚROVNĚ

Po zpracování plánu výuky získá škola certifikát Finančně gramotná škola. Kromě papírové podoby obdrží také **elektronickou známku**, kterou může umístit na své webové stránky apod.

Certifikát má 3 úrovně – bronzovou, stříbrnou a zlatou. Každá úroveň má určitá kritéria, která musí škola splnit, aby daný certifikát získala.

Pro školy, které se stanou lídry na poli rozvoje finanční gramotnosti, je připravena ještě **Diamantová úroveň certifikátu**.

BRONZOVÝ certifikát

Jestliže škola projde výše uvedeným procesem, jenž završí zpracováním metodiky (plánu výuky), získá základní (bronzovou) úroveň certifikátu. Na bronzový certifikát tedy stačí splnit dvě základní kritéria:

- učitelé absolvují **metodické workshopy**
- škola zpracuje svou **metodiku (plán výuky) „Jak rozvíjíme finanční gramotnost v naší škole“** (schvaluje odborný garant projektu, součástí procesu je i případná úprava problematiky v ŠVP)

STŘÍBRNÝ certifikát

Pro získání stříbrného certifikátu musí škola z hlediska rozvoje finanční gramotnosti přidat do své vzdělávací praxe interaktivní aktivity s žáky a také začít toto téma komunikovat vůči svému okolí. Celkově musí splnit tato kritéria:

1 na úrovni školy:

- **Příklad dobré praxe** – škola podrobně popíše svůj příklad dobré praxe a udělí souhlas k jeho šíření na další školy. Příklad může popsat slovně nebo k němu natočit audiovizuální materiál. Do této aktivity lze zapojit i žáky.

2 na úrovni učitelů:

- **Finanční vzdělávání učitelů (DVPP)** – zatímco u bronzového certifikátu jde o to seznámit učitele s různými výukovými nástroji a metodami finančního vzdělávání, u stříbrné úrovně se jedná o rozvoj učitelů z hlediska vzdělávacího obsahu. Na stříbro potřebuje škola mít minimálně 1 učitele, který zná do hloubky obsah finanční gramotnosti podle Standardu – prokazuje se například certifikátem z kurzu (min. 16 hodin studia), zkouškou apod.
- **Konzultace a přímá podpora učitelů** – přímá metodická pomoc učitelům, ať už při přípravě výuky, nebo při její realizaci. Učitelé společně s metodikem zrealizují alespoň dvě konzultace, spolupráce, návštěvy ve výuce nebo praktické workshopy.

3 na úrovni žáků – realizace aspoň 1 z těchto aktivit:

- **Projektový den na téma FG pro žáky** – díky této aktivitě se téma dostane od učitelů k žákům a jejich rodičům. Škola ho může zrealizovat sama nebo si najmout externího partnera z praxe (pro získání další úrovně certifikátu pak předá pouze výstupy – ideálně audiovizuální). Škola splní tento bod automaticky při realizaci projektového dne „Rozpočti si to!“ (viz níže); nebo
- **Aktivita s odborníky z praxe** – žáci by měli mít možnost potkat se s odborníky z praxe, a to buď ve škole (přednáška/workshop/beseda), nebo u zaměstnavatelů (exkurze). Aspoň jednu takovou aktivitou musí projít během studia většina žáků školy (min. 70 %). Škola by k tomu měla mít vypracovaný konkrétní plán, jak odborníky z praxe do výuky zapojuje.

4 na úrovni okolí školy:

- **Škola komunikuje** svoje aktivity na podporu FG na webu školy, popřípadě i dalšími cestami.

ZLATÝ certifikát

Pro získání třetí úrovně musí škola splnit všechny body předchozích úrovní a dále je rozvíjet. Tam, kde měla možnost na stříbrné úrovni zrealizovat jenom jednu ze dvou aktivit, na zlaté úrovni musí splnit obě aktivity. Navíc musí přidat další. Pro získání zlatého certifikátu je tedy zapotřebí zrealizovat tyto aktivity:

1 na úrovni školy:

- **Metodika (plán výuky)** – aktualizace a další rozpracování.
- **Videoreportáž „Jak rozvíjíme FG na naší škole“**
Škola může takto komunikovat příklad dobré praxe nebo aktivitu s žáky (projektový den, workshop, prezentaci pro mladší spolužáky). Reportáž mohou natočit i sami žáci a také ji přihlásit jako bonusový úkol do soutěže Rozpočti si to! (viz níže).

2 na úrovni učitelů:

- **Finanční vzdělávání učitelů (DVPP)** – na zlato potřebuje mít škola **minimálně 3 učitele**, kteří znají do hloubky obsah finanční gramotnosti podle Standardu – prokazuje se například certifikátem z kurzu, zkouškou apod.
- **Konzultace a přímá metodická podpora učitelů** – podpora učitelů jde na cestě ke zlatému certifikátu víc do hloubky, učitelé mohou využít **další konzultace** (min. 2) a na výstupu **zrealizují učitelé za pomoci lektora alespoň 2 nové aktivity pro žáky** (např. také projektový den, který si škola bude dále realizovat sama)

3 na úrovni žáků:

- **Projektový den pro žáky na téma FG.**
- **Aktivita se žáky se zapojením odborníků z praxe – 90 % žáků** má možnost absolvovat alespoň **2x za studium** aktivitu s odborníkem z praxe (například přednášku, workshop apod.) nebo exkurzi týkající se FG.
- **Účast žáků v soutěži** – třeba v **Rozpočti si to!** (lze nahradit účastí v jiné celostátní nebo regionální soutěži podobného rozsahu) – alespoň **1 školní tým** (v každé kategorii, která škole náleží) dokončí základní část soutěže. Soutěž je opět aktivita zaměřená přímo na žáky, pomáhá tedy ke komunikaci a dalšímu rozvoji tohoto tématu ve škole.

4 na úrovni okolí školy:

- **Škola komunikuje svoje aktivity na podporu FG všemi možnými cestami.**
- Škola zrealizuje nápad, jak **zapojit** do rozvoje FG i **rodiče**.
- Škola spolupracuje při rozvoji FG s **jinými školami a dalšími partnery**.

DIAMANTOVÝ certifikát

Diamantová úroveň je určena **excelentním školám v oblasti finančního vzdělávání**. Taková škola se stane tzv. lokálním lídrem či centrem kolegiální podpory. Sama vede další školy a učitele a předává jim své zkušenosti.

- Škola má **propracovaný systém finančního vzdělávání** a umí ho **propojovat s dalšími oblastmi**.

- Pořádá **akce** s tematikou financí a rozvoje podnikavosti **i pro jiné školy nebo pro veřejnost apod.**
- **Žáci učí jiné žáky** (z nižších ročníků / jiných škol apod.), popř. **i další cílové skupiny** (např. senioři).
- **Učitelé pomáhají v rozvoji učitelů z jiných škol a budoucích učitelů.**

JAK na finanční gramotnost...

Vzdělávání a rozvoj učitelů

Jak jsem naznačila v předchozí kapitole, nejdůležitějším faktorem rozvoje finanční gramotnosti ve škole jsou učitelé. Učitel, který má předat základy finanční gramotnosti žákům, musí být sám finančně gramotný. Určitě není správné, když je učitel ve výuce „o kapitolu napřed“ před dětmi.

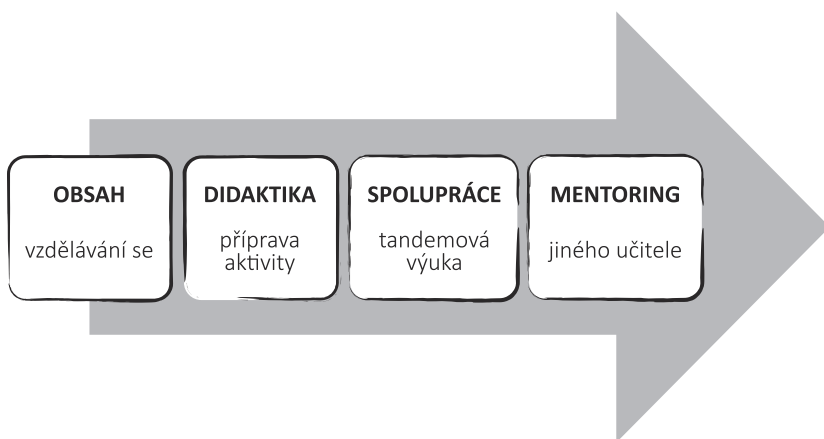

Proto by měl každý pedagog, který se této problematice na škole věnuje, projít důkladným vzděláváním. K tomu může využít:

- **kurzů** v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP). Tyto kurzy se většinou zabývají kompletním **obsahem** finanční gramotnosti, vzhledem k zaměření na učitele jsou zde probírány i některé výukové nástroje, kterými lze tento obsah předat žákům. Kurz by měl být **v rozsahu minimálně 8 hodin** a někdy ho lze financovat z evropských dotací (v současnosti například z tzv. šablon);
- **kurzů zaměřených specificky na určitou problematiku** (finanční produkty, daně apod.). V těchto kurzech si učitel/ka rozšiřuje obzory do šířky nebo do hloubky ekonomické gramotnosti;
- **metodických kurzů** zaměřených na to, **JAK** rozvíjet finanční gramotnost, tedy zejména na **výukové nástroje** nebo **způsob zapojení finančního vzdělávání do školní praxe** (obsah je zde až druhotný);
- účasti na **odborných konferencích nebo diskusních setkání**. Ty mohou být zaměřeny na finanční vzdělávání nebo na vzdělávání obecně (možnost čerpání inspirace) nebo na finance jako takové – výhodou konferencí je pestřejší škála přednášejících a různé pohledy na danou problematiku;
- **sebevzdělávání** formou e-learningu, účast na webinářích, četba odborných článků, poslech odborných přednášek nebo konferencí, sledování vzdělávacích videí nebo jiných audiovizuálních materiálů. Příjemnou formou sebevzdělávání může být také hraní her rozvíjejících finanční či ekonomickou gramotnost (Cashflow, Finanční svoboda a další – více dále v kapitolách o hrách);
- **informálního učení**, tedy získávání zkušeností od kolegů.

FINANČNĚ GRAMOTNÝ UČITEL

Schéma níže shrnuje, co dělá učitele finančně gramotným učitelem. V programu FG do škol mohou stejně jako Finančně gramotné školy i učitelé individuálně usilovat o získání různé úrovně ocenění, které si pak mohou přidat do svého portfolia.

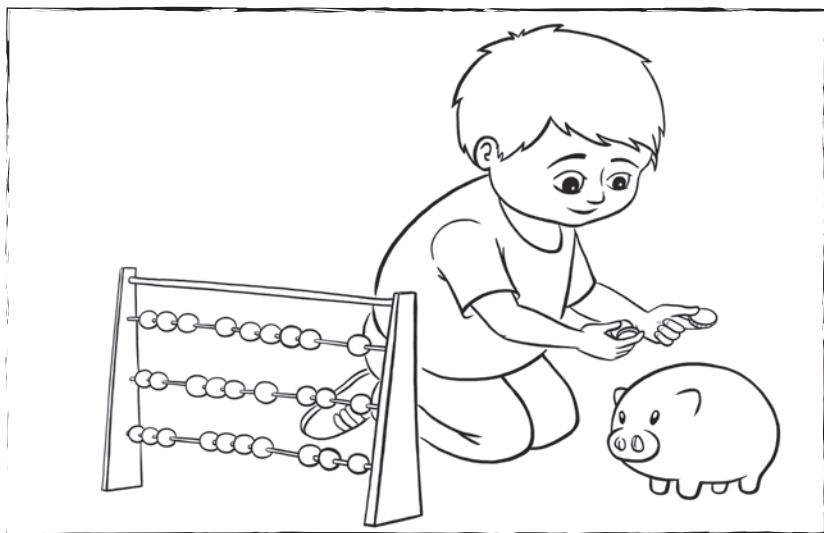

JAK NA FINANČNÍ GRAMOTNOST...

Kdy s výukou finanční gramotnosti začít?

Ideální čas k seznámení dítěte s problematikou peněz je **předškolní věk**. Proto začaly vznikat programy i pro mateřské školy. Za všechny jmenujme například program **Moje první peníze**, jehož tvůrcem je mezinárodní společnost Junior Achievement, u nás známá pod názvem JA Czech.

V programu se děti formou herních aktivit seznamují mimo jiné s tím, **co jsou potřeby a přání, jak získat peníze ke splnění těchto přání a se základními dobrými finančními návyky, jako je spoření a jiné.** K programu, který je koncipován na **pět půlhodinových setkání** (ty může s dětmi realizovat přímo učitel/ka MŠ nebo některý z rodičů), získá školka kompletní materiály a velmi dobře zpracovanou metodiku, se kterou může pracovat dál a výuku rozšiřovat o další úkoly v rámci své běžné aktivity. *Více informací je k dispozici na jaczech.org.*

Pro seznámení dětí se světem peněz v mateřské školce je obecně vhodná forma her, například **hra na obchod**. Ovšem v tomto věku je nutné přihlédnout k tomu, že děti ještě neumějí počítat (nebo znají jenom základní počty), proto je hra víc o principech nakupování než o počítání. Hru na obchod lze připravit vlastními silami (vyrobit) nebo s pomocí hraček typu kasa a modely zboží. Z deskových her doporučujeme hru **Obchod** od Albi ze vzdělávací řady Kvído (www.albi.cz).

Dalším tématem jsou majetkové poměry ve smyslu „moje“, „tvoje“, „naše“, je možné vyzkoušet i **výměnný obchod** – „přines něco, co bys chtěl/a vyměnit za něco jiného“.

JAK NA FINANČNÍ GRAMOTNOST...

1. stupeň základní školy

Nejpozději by se s finanční gramotností měly děti setkat na prvním stupni základní školy. V tomto věku by už měly chápat, že **peníze představují určitou hodnotu, že různé věci různě stojí a že rodiče vydělávají pouze určité množství peněz, ze kterého musejí spoustu věcí platit, a proto jim třeba nemohou vždy koupit to, co si přejí.**

Výukou finanční gramotnosti lze navazovat na obecné pojetí rodiny, ale také například na **enviromentální problematiku, etickou či mediální výchovu.**

Děti by měly chápat tyto pojmy a oblasti:

- **peníze** (mince a bankovky)
- **funkce a hodnota peněz**
- **banka**, bankomat, platební karta
- **majetek a vlastnictví**
- hospodaření – **spoření, základní principy a pravidla**
- hospodaření – **osobní rozpočet**
- **půjčka** za úplatu (úrok) – základní principy
- **reklama** a její vliv na naše nákupní chování

FINANČNÍ GRAMOTNOST VE ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMECH (ŠVP)

Jak jsme si ukázali výše, v RVP pro 1. stupeň ZŠ je oblast finanční gramotnosti popsána zejména ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, v tematickém okruhu Lidé kolem nás. Tato oblast je v ŠVP vyučována v předmětech typu **Prvouka, Vlastivěda...** případně v integrovaných předmětech Člověk a jeho svět apod. Částečně je finanční gramotnost obsažena také v **Matematice** (viz dále). Většina výuky na 1. stupni je prováděna jedním učitelem, proto si může obsah výuky přizpůsobit a promítnout finanční gramotnost i do dalších oblastí.

POČÍTÁNÍ S PENĚZI

Do matematiky 1. stupně ZŠ (ať už se jedná o klasickou matematiku nebo Hejného metodu) je zahrnuto počítání s penězi. Díky této aktivitě se děti seznámí s tím, **jaké jsou peníze – nejdříve mince, později bankovky** – a i když si to učitelé často neuvědomují, už zde se jedná o základy finanční gramotnosti.

Dobré je řešit úlohy typu:

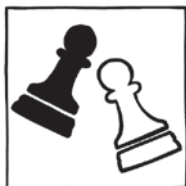
- *Vytvořte různé kombinace mincí tak, abyste měli dohromady 50 Kč;*
- *Máte v obchodě zaplatit x Kč a v peněžence máte tyto mince. Které z nich použijete?*
- *Máte v obchodě nakoupit několik věcí a máte 100 Kč,*
- *Budou vám peníze stačit na celý nákup?*
- *Vytvořte různé kombinace bankovek, které dají dohromady 10 000 Kč.*

Ideálně by děti měly mít možnost **prakticky pracovat s mincemi a bankovkami, které jsou vyrobeny podle skutečných peněz** (v některých pracovních sešitech matematiky jsou tyto repliky k dispozici, popřípadě je můžete s dětmi vyrobit sami).

Práci s mincemi a bankovkami lze doplnit o úlohy, kdy děti poznávají **ochranné prvky bankovek** nebo se seznamují **s mincemi a bankovkami, které už dnes nejsou platné**. K tomuto úkolu může dobře posloužit **interaktivní portál České národní banky** www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/.

Později lze přidat také **zahraniční měny** a probírat s dětmi úlohy typu „kde se platí jakou měnou“ a počítání směny jedné měny za druhou.

HRA NA OBCHOD

Dobrým nástrojem rozvoje finanční gramotnosti je hra na obchod. Děti se při ní dozvědí, jakým způsobem se nakupuje a platí a co má jakou hodnotu. Prakticky si také procvičí počítání při platbě a vracení peněz.

V rámci práce s učitelskými sbory jsem narazila na různé varianty této hry:

- **Využívání připravené hry** – existuje karetní Hra na obchod nebo desková hra Obchod, které můžete využít přímo při vyučovací hodině nebo v družině. Pro jednu třídu budete potřebovat alespoň 5 kusů hry (více informací níže v sekci Hry). Na trhu je také k dostání vybavení, jako je kasa (dnes už i s terminálem na platební karty), modely zboží apod.;
- **Vlastní hra** – někteří pedagogové využívají vlastnoručně zhotovenou hru – vyrobí si nebo levně pořídí modely různých potravin a jiných výrobků, obchod vytvoří ze stolů a krabic a peníze si vezmou z matematiky.

Některé děti prodávají, druhé nakupují. Modely zboží (nebo celý obchod) lze také vyrobit společně s dětmi a ocenit je správnými cenami – tato aktivita se dá provázat s domácím úkolem typu „zjistěte, kolik u vás v obchodě stojí určité zboží“, odvážnější mohou s dětmi přímo vyrazit do skutečného obchodu;

- **Jarmark** – dobrou příležitostí je třídní či školní jarmark, kde děti prodávají a nakupují vlastní výrobky. Naučí se tak navíc i ocenit svou práci;
- **Školní výlet/škola v přírodě** – výjezd s dětmi mimo školu dává také možnost vyzkoušet si nakupování, a to buď přímo v praxi (vytvořit nákupní seznam a ten rozdělit mezi děti), nebo opět formou simulace.

Starší děti je možné vyslat po okolí, aby zkusily vyměnit určitou věc (například tužku) za něco jiného – tím si vyzkouší v praxi výměnný obchod.

KNÍŽKY

Pro děti z 1. - 3. třídy doporučuji interaktivní učebnici **Evy Skořepové** (a Lukáše Fibicha) **Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ**, kterou vydalo nakladatelství **Fragment**.

Pro děti tohoto věku jsou také ideální **pohádky**. Existuje několik knížek, které právě formou pohádky vysvětlují základy finanční gramotnosti. Dvě z nich jsou také z pera manželů Skořepových: **Chytré pohádky z lesní mýtin** a **Chytré pohádky z městské zahrádky** (nakladatelství **Grada**). **Kde rostou peníze?** – tak se jmenuje další pohádková knížka, tentokrát od **Denisy Proškové**, která ji doplnila i krásnými ilustracemi. Další její knížka s názvem **Domov je nejdůležitější místo na světě** se zaměřuje na oblast bydlení. Obě vydalo nakladatelství **Romax**. A v neposlední řadě je tu knížka **Zlatý poklad** od předních českých ekonomů **Markéty Šichtařové a Vladimíra Pikory**. Ta je vhodná i pro starší děti (NF Distribuce).

Z populárně-naučné literatury bych ráda zmínila ještě knihu **Poznáváme peníze** anglického autora Gerryho Bailey z nakladatelství **Edika** (Albatros M.) a novou knihu z roku 2022 **Už umím šetřit!** od **Petra Hommera**, která seznamuje děti se základními principy finančního světa.

Další vhodnou knížkou pro celý 1. stupeň je učebnice a pracovní sešit **Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ** od **Petra Jakeše** (nakladatelství **Fortuna**). Obě publikace jsou vytvořeny podle Standardů finanční gramotnosti.

Pro 2. období 1. stupně (4. a 5. třídu) existuje několik dalších učebnic. Nakladatelství **Fraus** vydalo svou knížku **Finanční gramotnost**, jejíž součástí je nově i tzv. **portfolio** – desky na pracovní listy a další aktivity, díky kterým si každé dítě vytvoří svou vlastní sbírku.

Finanční gramotnost je zastoupena také v učebnicích pro vzdělávací oblast Člověk a jeho svět: například v učebnici **Prvouka 1 (Fraus)** najdeme část Nákupy; učebnice **Člověk a jeho svět – Lidé kolem nás (Septima)** obsahuje kapitolu Obchodování a peníze, v učebnici a pracovním sešitu **Člověk a jeho svět pro 4. ročník (Didaktis)** je část Společnost – nákupy a reklamace.

Jak je uvedeno výše, finanční gramotnost je také součástí **matematiky**. V učebnicích a pracovních sešitech najdeme slovní úlohy a jiné příklady, které souvisí s penězi, nakupováním apod. Speciálně je na toto téma zaměřen 5. pracovní sešit s názvem **Svět financí** ze série od nakladatelství **Raabe** a také sbírka úloh **Naučme se hospodařit** od **Petra Šulce** (nakladatelství **Pierot**).

PRACOVNÍ LISTY

PL jsou stále základní učební pomůckou, která se na 1. stupni ZŠ používá. Slouží k **ukotvení a prohloubení daného učiva**, navíc nutí děti k samostatnému uvažování a přispívají k budování potřebných kompetencí. Lze využít klasické papírové PL nebo digitální učební materiály (DUM).

Papírové PL jsou zatím lépe dostupné a jsou na nich založeny i pracovní sešity, které jsem uvedla v sekci Knížky. Tyto pracovní sešity jsou podle mého dostačující, pokud však chcete počet PL rozšířit, doporučuji využít některý z portálů s učebními materiály, například <https://mini.eknihovna.cz/>.

Náměty na aktivity najdete také v metodických příručkách – Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity například vydala v roce 2021 publikaci **Metodické materiály pro výuku finanční gramotnosti žáků 1. stupně ZŠ**, která obsahuje praktické příklady aktivit.

Pracovní listy také často bývají v balíčku u videí či dalších výukových nástrojů.

PL ve většině případů obsahují úlohy **pro jednotlivce**, můžete je však zadat i **do dvojice** nebo **menší skupinky**. Učitelé také zmiňují, že pro tuto věkovou skupinu je důležité, aby byly PL poutavé, doplněné obrázky, názornými schématy apod. Ideální je **gamifikovaná verze**, kde kromě obrázků použijete i herní principy (křížovku, kvíz apod.). Pracovní list (nebo třeba jednu úlohu pro ostatní) také můžete nechat vytvořit žáky – například při projektové výuce.

V poslední době přibývají portály a aplikace, kde najdeme pracovní listy v **digitální podobě**. Za všechny jmenujme portál **Zlatka.in** (Matika in z. s.).

Pokud máte ve třídě interaktivní tabuli, oceníte DUM určený přímo pro ni. Jejich výhodou je přímá interaktivita. Bohužel není větší množství kvalitních výukových materiálů tohoto typu, i přesto

se dají nějaké najít, třeba na portálech www.veskole.cz/dumy, www.dumy.cz a podobně.

Typické jsou úlohy, kdy mají žáci **propojit pojmy** (nebo obrázky), **které k sobě patří** (kupříkladu zkratku a název cizí měny), **vybrat ty, které patří do určité skupiny** (příjmy a výdaje), nebo je **seřadit do správného pořadí** (osobnosti na českých bankovkách od nejvyšší po nejnižší).

Pokud škola disponuje i hlasovacím zařízením k tabuli, je možné ho využít třeba pro realizaci **interaktivního kvízu** nebo **ankety**.

ČLÁNKY

Finanční gramotnost je možné rozvíjet i v hodinách češtiny a propojit ji s rozvojem čtenářské gramotnosti. Stačí, aby se **knížka** nebo **článek**, se kterým budou děti pracovat, týkal třeba peněz nebo hospodaření.

Výše v sekci Knížky jsou rovněž uvedeny **pohádky** k tématu financí. Ty mohou být vhodným obsahem právě do češtiny (čtenářské dílny). Některé zmiňované knížky obsahují na konci každé pohádky **otázky**, které pomáhají nad daným tématem s dětmi následně **diskutovat** nebo **upevnit znalosti**, které pohádka obsahovala.

VIDEA

Výuku je vhodné obohatit také audiovizuálními materiály, které mají díky zapojení více smyslů větší učební efekt než jiné typy. Navíc dnešní generace je přímo založena na těchto vjemych – tedy ve většině případů jim bude věnovat větší pozornost než klasickému výkladu. V dnešní době

je naštěstí už většina základních škol vybavena interaktivními tabulemi nebo alespoň projektory, popř. tablety, které je možné do výuky zapůjčit.

Učitelé se shodují, že pro tuto cílovou skupinu je nejvhodnější forma **krátkých animovaných videí**. Animace jsou poutavé, názorné, a zároveň zábavné, neměly by ale být delší než 5 minut, optimální jsou okolo 3 minut. Pro mladší děti jsou lépe pochopitelné animace komentované.

Příklady animovaných videí vhodných pro tuto věkovou kategorii:

- **Příběh SuperPenízka a BatBankovky** – zábavné kreslené video z projektu Společně bezpečně odpovídá na první otázky dětí o penězích.
- **O penězích a lidech** – animované video **České národní banky** přibližuje historii peněz, funkci bank a také úlohu centrální banky.

Animace lze použít **místo výkladu a/nebo pro motivaci žáků** k danému tématu. Společně s žáky pak nad daným tématem mohou probíhat diskuze nebo praktická cvičení (pracovní listy, kvízy, simulace, hry apod.).

Z **hraných videí** doporučuji využít sérii video-lekcí **Mazaná opice** (<https://www.aktiviucitel.cz/mazanaopice.html>). Autoři (učitelé) zde zábavně-vzdělávací a interaktivní formou prezentují všechna témata finanční gramotnosti podle RVP ZV pro 1. stupeň. Jedná se o formu hraných videí, kde jsou dětem názorně ukázány důležité prvky světa peněz, třeba bankomat, hospodaření nebo nakupování. Video lekce obsahují také interaktivní kvízy a hry, navíc jsou doplněny pracovními listy a testy ke stažení.

Finanční gramotnost do škol začala v roce 2019 vydávat seriál **Rostoucí škola**, o kterém se víc dočtete v kapitole Videá u 2. stupně ZŠ. Také vyhledáváme vhodná videa a animace na internetu, abychom pomohli učitelům a ušetřili jejich čas při přípravě na hodinu. Všechna naše i odkazovaná videa a animace najdete na YouTube kanálu **yourchance TV**.

HRANÍ ROLÍ

Hraní rolí je výborný nástroj, jak dětem přiblížit skutečnou realitu. Někteří učitelé jsou na tento nástroj zaměřeni a vymýšlejí, jak dané téma proložit simulacemi životních situací. V podstatě se v takovém případě jedná o propojení finanční gramotnosti s dramatickou (nebo hudební či výtvarnou) výchovou.

Hraní rolí může mít několik podob:

- Vymyslet dětem **konkrétní situaci a děti si sami vyberou, co chtějí hrát** – typickým příkladem je **hra na obchod**, kdy někdo prodává a jiný nakupuje, nebo například **bankéř na přepážce a klient...**

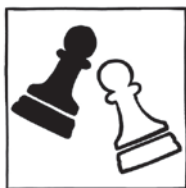
Do situací se dají promítnout i **negativní způsoby chování** – jak by se neměl chovat prodavač (bankéř) /zákazník (klient) apod. (propojíte tak téma také na etickou výchovu) nebo chování **zdánlivě pozitivní**, které však sleduje zejména svůj zájem – například prodavačka nabízející aktuálně zlevněné zboží, cross-selling (zde propojujete na pojetí marketingu, reklamy...).

- Vymyslet dětem **pouze role a nechat je „žít v daném světě“, děti si své role vylosují** – typická je hra na **fiktivní rodiny**: děti se rozdělí do skupinek, každá z nich si vylosuje jeden typ rodiny (např. táta, máma, 2 děti / táta a 3 děti / táta, máma, dítě, babička apod.) a každé dítě ve skupině si vylosuje svou konkrétní postavu v rodině. Každá postava pak může mít své zadání (např. dítě něco chce, tatínek má nedostatek peněz, babička chce jet do lázní apod.) a společně odehrají kupříkladu jeden den, kdy se jejich potřeby střetnou...

Při této formě simulace si děti dobře vyzkouší vžít se do role někoho jiného a pohlédnout na svět a danou situaci z jeho pohledu.

- Další variantou hraní rolí je skupinová práce, kdy si **děti samy vymyslí a zahrají nějakou scénku** ze světa financí. Mohou ji doplnit kostýmy, obrázky, básničkou nebo písničkou.
- Pokud ve škole existuje dramatický kroužek, může být téma financí námětem na **divadelní představení**.

HRY

Při výuce finanční gramotnosti na 1. stupni ZŠ můžete také využít deskové nebo on-line hry.

U deskových her při komunikaci s učiteli narazíme na **2 základní problémy** při použití ve výuce:

- 1 většina her se hraje delší dobu, než je jedna vyučovací hodina a je problém nechat hru rozehranou např. do dalšího dne;
- 2 zapojit do hry celou třídu znamená mít k dispozici několik kusů hry (min. 3), které většina škol k dispozici z finančních důvodů nemá.

Proto se deskové hry využívají spíše v družině nebo v klubu deskových her než při klasickém vyučování. Další možnost je uspořádat **projektový den** zaměřený na deskové hry.

Pro tuto věkovou skupinu (ale spíše pro 2. období 1. stupně) jsou kromě hry na obchod vhodné hry, kde se pracuje s penězi a zároveň se dotýkají oblasti ekonomické gramotnosti ve smyslu fungování podnikání:

- **Hra na obchod** – tato hra vznikla ve spolupráci se třemi základními školami, takže je uzpůsobena přímo do výuky. Je určena právě pro 1. stupeň ZŠ a existuje ve 2 variantách – pro 1. až 2. třídu (počítání do 100) a pro 3. až 5. třídu. Hlavní využití vnímají autoři do hodin matematiky, sekundárně

pak do českého jazyka, prvouky, cizího jazyka či pracovního vyučování. Smyslem je naučit děti lepší orientaci a manipulaci s penězi, získání povědomí o běžných cenách, příjmech a výdajích.

- **Obchod** (www.albi.cz) – desková hra od Albi ze vzdělávací řady Kvído v praktickém kufříku, který je zároveň hrací deskou, je o nakupování a učí hospodařit s penězi i dalším dovednostem. Cílem je mít jako první dostatek peněz na zaplacení na pokladně a vrátit se domů s celým nákupem.
- **Dostihy a sázky** – klasická hra s koňmi, stáji a trenéry, při které si děti osvojí základní principy podnikání a investování.
- **Monopoly** – tato hra dnes existuje v různých formách, jako klasická desková hra (různé varianty a rozšíření), a také jako karetní hra Monopoly Shuffle, která se hraje v kombinaci s mobilní aplikací.
Monopoly stejně jako Dostihy a sázky ukazují základní principy podnikání a investování. Děti se učí rozhodovat, kdy a do čeho investují. Také poznají, že v okamžiku, kdy některou firmu vlastní někdo jiný, musí platit poplatek za její využívání. Do hry je tím vlastně zapojen i princip daní.
- **TIR kamionem po Evropě** – další klasická hra, která zaujme zejména kluky a učí podnikání a strategickému rozhodování.

Jsou samozřejmě i další hry založené na podobných principech.

Na českém trhu existuje i několik dobrých **online her a výukových aplikací** vhodných pro tuto věkovou skupinu:

- **Zlatka.in** (www.zlatka.in) – webová výuková aplikace od Matika.in z. s., která obsahuje digitální pracovní listy a hry (pro jednotlivé kategorie) napříč tématy finanční gramotnosti (například Peníze, Nakupování, Kolik co stojí, Bankomat, Půjčky, Spoření...).

- **Peníze kolem nás** (www.pachner.cz) – licencovaná aplikace, která se skládá z různých menších her a úkolů zaměřených na určitá témata. Pro 1. stupeň jsou vhodná témata Platidla, Nakupování, Placení a Osobní rozpočet.
- Interaktivní web České národní banky **Chráníme českou korunu** (www.chranimekorunu.cz) – některé aktivity jsou vhodné už pro 1. stupeň ZŠ.
- **Saver & Spender** – první vlaštovka, co se týče mobilních aplikací, kterou přinesla společnost Czech Credit Bureau. Jedná se o hru, ve které se nejmenší děti mohou vžít buď do role spořivého Savera, nebo do role utrácivého Spendera a prožít s nimi vesmírné dobrodružství. Hru můžete využít jako zdroj pro diskusi nad principy spoření.

PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

Projektové vyučování má mnoho podob. **Všechny přispívají k rozvoji podnikavosti díky skupinové a interaktivní podobě** zpracování úkolů, která nutí děti k samostatnému uvažování. Podrobněji se této formě budeme věnovat v druhé části knížky.

Pro výuku finanční gramotnosti na 1. stupni je vhodné použít např. blokovou výuku a zejména pak projektový den.

Bloková výuka dává možnost zabývat se daným tématem déle, než je klasická 45minutová vyučovací hodina. Na prvním stupni jsou lepší podmínky pro realizaci blokové výuky než na druhém stupni, protože většinu výuky dané třídy vede jeden učitel.

Projektový den je vhodná forma, jak v relativně krátkém časovém úseku jednoho dne seznámit děti s velkým množstvím informací. Jsou školy, které se v rámci běžné výuky soustředí na jiná témata

a oblast finanční gramotnosti řeší právě tímto způsobem. Projektový den je navíc velká (a netradiční) školní akce, která umožňuje škole se mediálně prezentovat směrem k veřejnosti, rodičům nebo zřizovateli.

Projektový den může mít podobu **zpracování a následné prezentace úkolů (projektu)**, týkajících se oblasti financí nebo může být uspořádán **herním způsobem**, tj. na bázi deskových (on-line) her nebo hry reálné, tedy určitým **zážitkovým způsobem**. Díky těmto zážitkovým formám si děti poznatky déle zapamatují a rozvinou si důležité kompetence. Právě reálná hra je předmětem našeho projektového dne Rozpočti si to! 1st (podrobněji dále).

Pokud mají prvostupňoví učitelé možnost využít připravené metodiky a výukových materiálů nebo mají vymyšlený vlastní program, jsou schopni zrealizovat projektový den **sami** (ve spolupráci učitelů více tříd). Mohou však také využít **externího dodavatele**.

Učitelé se shodují na tom, že vymyšlení vlastní hry nebo programu je pro ně velmi náročné a vložená energie nemusí být v souladu s výsledným efektem. Proto škola často raději zvolí program připravený odborníky zvenku, přestože za něj musí zaplatit. Na platbě se ale mohou podílet i rodiče formou poplatku za žáka – stejně jako by platili za vstupenku do muzea nebo divadla. Aktivita ale musí být rodičům dobře komunikována, aby pochopili hodnotu, kterou platí. V některých případech se pro platbu projektového dne dají využít i granty, financování z evropských zdrojů nebo jiných peněz od zřizovatele.

Výhodou využití odborníků z praxe je kromě úspory času při organizaci také jejich širší znalost problematiky z oblasti finančního vzdělávání a jiný přístup k dětem, než je přístup učitele při klasickém vyučování. To dává příležitost vyniknout i dětem, které mají v klasické formě výuky nebo vůči svým učitelům určité bloky.

Projektové dny pro 1. stupeň aktuálně nabízejí například programy **Rozumíme penězům** (www.rozumimepenezum.cz) nebo **Kurz přežití ve světě financí** (www.kurzprezitivesvetefinanci.cz).

Do projektového vyučování lze zahrnout i vzdělávací program České spořitelny **Abeceda peněz**. Tento program je určen **čtvrtákům** a probíhá po dobu 3-4 měsíců ve spolupráci s nejbližší pobočkou ČS. Program je realizován hravou formou, při které si žáci **vyzkoušejí podnikání** – založí firmu, vymyslí produkt a následně jej prodají na jarmarku. Je tedy zaměřen více na širší rozvoj podnikavosti než na finanční gramotnost jako takovou, během programu se však žáci také seznámí s tím, jak funguje banka, jak se vydělávají peníze nebo jak se tvoří cena. Abeceda peněz také spustila zážitkový program **pro druháky**, ve kterém se vydávají na krátkou exkurzi do pracovního dne „dospěláků“. Více na www.abecedapenez.cz.

PROJEKTOVÝ DEN ROZPOČTI SI TO! 1st

Projektový den Rozpočti si to! 1st je náš zábavný herní program pro děti 1. stupně základní školy, konkrétně **pro 4.–5. třídu** (u menších škol je možné do programu přizvat i třetáky). Vychází z metodiky stejnojmenné soutěže (podrobněji viz sekci Soutěže).

Časově je program koncipován na **jeden vyučovací den**, tj. nejčastěji od 8:00 do 12:30 hod. Děti jsou rozděleny **do týmů po 4** (pokud počet nevychází, může být několik týmů o počtu 3 nebo 5). Optimální rozdělení je věkově heterogenně, aby se mohly vzájemně obohacovat svými zkušenostmi.

Smyslem programu je rozvinout finanční gramotnost dětí, prakticky je seznámit se **základy domácího hospodaření**, ukázat jim, **kolik co stojí, co všechno musí jedna dospělá osoba zaplatit**, jakým způsobem se sestavuje **osobní rozpočet** a proč je třeba budovat si **finanční rezervu**.

Jak jsem zmínila výše, díky praktické podobě (samostatné práce v týmech) si žáci rozvinou i týmové dovednosti, podnikavost a další kompetence. Vyšším cílem správného hospodaření i podnikavosti je **osobní prosperita**.

Základní mechanismus a cíl hry:

Každý tým představuje **jednu dospělou osobu**, konkrétní charakteristiku si vytvoří v rámci 1. úkolu. Během hry získávají týmy za každý splněný úkol určitý počet takzvaných **CHECHTÁKŮ**, herních „zlatých“ mincí. Chechtáky dostávají fyzicky od Rosti Rozpočtáře a jeho poradců (organizátorů programu) a v průběhu hry si za ně mohou nakupovat odměny ve speciálním stánku – je jen na nich, zda chechtáčky utratí hned nebo si nashromáždí větší počet na větší odměnu. **Princip hry není soutěžní, chceme, aby si každé dítě odneslo odměnu za to, že bylo ve hře aktivní.** Na konci budou případně vyhlášeny výjimečné týmy.

Chechtáky mohou týmy získat za **splnění základních úkolů** (ty jsou povinné, měly by jimi projít všechny týmy), tvorbu kreativních úkolů (jsou dobrovolné a rozvíjejí přemýšlivost a tvořivost dětí) a vytvořenou finanční rezervu (na konci dostane tým další chechtáky za to, když se mu podaří vybudovat dostatečnou finanční rezervu).

Po společném úvodu, kde jsou dětem představeny smysl, cíle a základní principy hry, se týmy rozdělí a plní **základní úkoly**:

1 PROFIL OSOBY (charakteristika postavy)

Cíl: Vytvořit si charakteristiku postavy, za kterou bude tým hrát

Tým si může kreativně vymyslet a dotvořit (třeba i obrázkem apod.), kdo je postava, za kterou bude ve hře hrát: Je to muž nebo žena? Jak je stará? Jakou práci dělá, je zaměstnaná nebo podniká? Co dalšího ráda dělá? Bydlí sama nebo s někým?

2 BYDLENÍ A DOPRAVA

Cíl: Vybrat pro svou postavu formu bydlení a způsob dopravy

Týmy si vybírají formu bydlení a dopravy v katalogu a následně je jdou pořídit ke stánku prodejce, odkud si odnesou kartičky s konkrétním popisem a cenami. Aby získaly, co chtějí, musejí s prodejcem správně komunikovat.

3 JÍDLO

Cíl: Vytvořit jídelníček pro svou postavu na 1 týden a přepočítat částku na měsíc

Týmy mají k dispozici papírové archy s různými jídly, ze kterých si vybraná jídla vyberou a poskládají tak, aby vytvořili týdenní jídelníček. Protože se kreativitě meze nekladou, může si tým vytvořit (nakreslit) i svůj vlastní jídelníček. Na konec si musí tým spočítat celkovou částku, kterou jeho postava utratí za jídlo (za daný jídelníček) za týden a tu přepočítat na měsíc.

4 SESTAVENÍ MĚSÍČNÍHO ROZPOČTU

Cíl: Sestavit měsíční rozpočet ze získaných položek – „mezisoučet“

V průběhu hry pracuje tým se svým osobním rozpočtem (s rozpočtem své postavy), pro jehož sestavení má připravený formulář. Do něj zaneše dosavadní základní položky a spočítá si mezisoučet.

Tímto úkolem končí první kolo hry. V rámci jeho hodnocení dostane každý tým ještě specifické události, které se ho týkají díky položkám nebo rozhodnutím, které udělal v rámci předchozích úkolů.

5 PRAVIDELNÉ A JEDNORÁZOVÉ VÝDAJE

Cíl: Vybrat si, za co všechno bude postava platit – pravidelně či jednorázově

Tým se rozhodne, co všechno jeho postava chce mít a na stánku si vybere příslušné kartičky, tentokrát k pravidelným a jednorázovým výdajům. Na každé kartičce je uvedena měsíční cena, kterou musí tým v následném úkolu zanést do svého osobního rozpočtu.

6 SESTAVENÍ FINÁLNÍHO MĚSÍČNÍHO ROZPOČTU

Cíl: Sestavit finální měsíční osobní rozpočet

Tým do svého rozpočtu zanesе všechny položky a spočítá si celkový měsíční výsledek hospodaření. Na 1. stupni pracujeme pouze s měsíčním rozpočtem, protože to je optimální doba, ve které jsou schopny děti v tomto věku přemýšlet.

Na základě měsíčního výsledku pak hodnotitel spočítá týmu celkovou roční finanční rezervu a vyplatí za ni další chechtáky.

Všechny úkoly pro 1. stupeň jsou připraveny v **papírové podobě**, k realizaci tedy není potřeba počítače. Lektoři potřebují v každé místnosti s dětmi projekci s ozvučením, protože každý úkol je uváděn připravenou **animací**.

Základní úkoly jsou doplněny škálou **kreativních úkolů**, kde se uplatní děti nadané nejen intelektově, ale také umělecky (výtvarně, literárně, hudebně) či technicky. Kreativní úkoly mohou týmy plnit v průběhu celé hry.

SOUTĚŽE

Pro 1. stupeň ZŠ existuje v ČR nyní pouze jedna celostátní soutěž – soutěž Finanční gramotnost.

Soutěž Finanční gramotnost se ve školním roce 2019/20 znovu vrátila pod hlavičkou spolku METODICA ve spolupráci s EFPA ČR (a nyní soutěž podporuje i Nadace ČS). Je zařazena do kategorie B soutěží vyhlašovaných MŠMT. Je organizačně uspořádána jako olympiády v jiných předmětech – tj. školní kolo/okresní kolo/krajské kolo/celostátní kolo. Ve školním kole soutěží žáci individuálně o nominaci do týmu pro další kola. Od okresního kola soutěží tříčlenné týmy a pracují na případové studii, kterou v celostátním finále prezentují.

SOUTĚŽ ROZPOČTI SI TO! 1ST

V soutěži Rozpočti si to! 1st se děti prakticky, herním způsobem seznamují s jednotlivými **položkami a principy osobního rozpočtu**.

Mechanismus hry je podobný jako v případě stejnojmenného projektového dne (ten ze soutěže vychází). Děti soutěží **v týmech** a za jednotlivé

úkoly sbírají už zmíněné chechtáky.

Verze soutěže pro 1. stupeň (v původní herní koncepci) aktuálně není realizována. K dispozici je však aplikace www.rozpocitsito.eu, ve které jsou otevřené herní úkoly, pomocí kterých děti tvoří příběh finančně gramotného člověka.

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE NA 1. STUPNI ZŠ - „FAZOLE“

Se zajímavým přístupem k rozvoji finanční gramotnosti přišla jedna z učitelek 1. stupně na ZŠ a MŠ Povrly v Ústeckém kraji. Pokud jste příznivci dobře uvážených odměn a trestů, potěší vás tato metoda, kdy **odměny realizujete pomocí fazolí (nebo obdobou), které pak fungují jako**

určité platidlo. Rozvíjíte tedy navíc finanční gramotnost dětí.

Paní učitelka má s touto metodou velmi pozitivní zkušenost u žáků 1.–3. třídy. Takto metodu popsala sama škola:

Ve třídě má třídní učitelka (dále jen TU) velké (flekaté) a malé (bílé) fazole. **Každý žák má svou pokladničku.** Ve třídě je obchůdek, kde si děti za získané fazole mohou zakoupit drobnosti (ve spolupráci s rodiči se využívá na nákup třídní fond) – TU prodává v určený den a dobu.

1. třída: I. pololetí do 5 fazolí, II. pololetí do 20 fazolí (dle ŠVP – M, počítání v oboru do 20). Na začátku roku dostane každý žák 10 fazolí – půjčka. Za kvalitní práci, splněný úkol apod. dostávají určený počet fazolí, za nesplněný úkol, špatné chování apod. vrací fazole TU.

⇒ MOTIVACE

2. třída – podobně, počítají v oboru do 100.

3. třída – velká fazole = 10 bílých (rozměňování, vracení).

Objevuje se pojem **půjčka**, kontokorent, úrok. Za půjčené fazole, se kterými se začíná pracovat (půjčka), si mohou také nakoupit, ale vše je 2x dražší. Pokud se dostanou do mínusu, tzn. do půjčky, aby se dostali zase na 0, musí splnit 2x více úkolů (se systémem jsou seznámeni rodiče žáků, odpadají napomenutí, tresty, rodič ví, proč má žák více úkolů).

Za co (+) fazole

- + aktivita, referát, zajímavost
- + práce navíc v hodině
- + „sloupeček matematických úloh“ - 1 fazole
- + pravopisné cvičení - 1 fazole
- + 5 vět opis - 1 fazole
- + za známku 1 = fazole (testy, diktáty)
- + čtenářský deník - 2 fazole

Za co (–) fazole

- nesplněný úkol
- nepřípravenost na hodinu
- za 5 (testy, diktáty)
- vyrušování
- zapomínání

1. třídy školního roku 2016/2017 měly podobný systém, který místo fazolí využívá plechové plíšky (mince zvané ŠKOLARY). Školary zavěšují děti na kroužek, který mají umístěn na zdi ve třídě.

JAK NA FINANČNÍ GRAMOTNOST...

2. stupeň základní školy

Hospodaření domácnosti jako ústřední téma

Dětem v tomto věku se jeví jako nejvhodnější vysvětlovat problematiku peněz **přes rodinu**. Během studia by měly pochopit, **co všechno musí rodina každý měsíc platit a co je čeká, až se o sebe v dospělosti budou starat samy a jaká jsou rizika špatného finančního počinání**.

Na hospodaření domácnosti pak navazují všechny ostatní části: **způsoby placení, majetek, finanční produkty...** většinu z těchto věcí totiž rodina při svém hospodaření řeší.

Stejně jako na 1. stupni je možné problematiku finanční gramotnosti provázat s obecným pojetím rodiny, zde navíc také s oblastí **občanské a společenské odpovědnosti, nebo enviromentální a etické výchovy**. Částečně se zde navazuje na další průřezové téma – **mediální gramotnost** (zejména v oblasti reklamy apod.).

Finanční gramotnost se na 2. stupni rozšiřuje také o některé oblasti z širší **ekonomické gramotnosti**, jako je fungování trhu, tvorba ceny a tak dále.

Problematika se dá dobře napojit i na oblast **Svět práce**, kde se děti dozvídají, jakým způsobem mohou v životě vydělávat peníze.

Správným pojetím lze přispět také k **rozvoji podnikavosti a dalších kompetencí**.

Žáci by se měli seznámit s těmito pojmy a oblastmi:

- **peníze** – hotovostní a bezhotovostní placení;
- **nakupování** – v kamenných obchodech / na internetu;
- **tvorba ceny** na trhu / na základě nákladů na výrobu;
- **inlace** – základní principy;
- **příjmy a výdaje státu**;
- majetek a vlastnictví (podrobně), **duševní vlastnictví**;
- hospodaření – **pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje**;
- hospodaření – **rodinný rozpočet (rozpočet domácnosti)**;
- **balance** (porovnání majetku a závazků rodiny);
- **plánování** – dlouhodobé a krátkodobé cíle, rizika;
- **hrubý a čistý příjem**;
- **banka, pojišťovna a další finanční instituce a jejich finanční služby** – základ;
- **spoření a investice** – základní principy a produkty;
- **pojištění** – základní principy a druhy;
- **půjčky, úvěry** – základní typy úvěrů, rizika;
- **exekuce** a další důsledky špatného finančního chování a rozhodování.

Témat pro druhý stupeň ZŠ je poměrně dost. V rámci revize Standardu finanční gramotnosti dochází k tendenci přenést na základní školy i oblasti, které byly původně součástí standardu pro střední školy. Evropa a naše ministerstva považují finanční gramotnost za opravdu důležitou oblast, a proto se s ní mají potkávat už děti základní školou povinné. Na středních školách se pak má učivo opakovat a prohlubovat.

FINANČNÍ GRAMOTNOST VE ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMECH (ŠVP)

V rámci svých ŠVP přistoupily školy k realizaci oblasti finanční gramotnosti na 2. stupni ZŠ různými způsoby:

- 1 Předmět Finanční gramotnost** – jsou školy, které zavedly finanční gramotnost jako samostatný povinný nebo volitelný předmět. Povinný předmět dávají školy nejčastěji do 8. nebo 9. ročníku.

Jsou však i školy, které mají tento předmět 2x za studium – např. v 7. a 9. třídě.

Výhodou tohoto přístupu je **dostatek času na kompletní zvládnutí celé problematiky** a také to, že jím projdou všichni žáci. Školy tak z mého pohledu dávají najevo, že jim na tomto tématu opravdu záleží a že se mu chtějí podrobně věnovat.

Pokud si škola stanoví předmět jako volitelný, neprojdou jím všichni žáci, ale jen ti, kteří o něj projeví zájem. Finanční gramotnost pak soupeří např. s přírodovědným kroužkem nebo s rozšířením humanitních předmětů. Výhodou je **větší motivace žáků** k proniknutí do této problematiky, protože si předmět zvolili dobrovolně. Kupodivu školy nemívají problém s naplněním tohoto volitelného předmětu.

- 2 Součást jiného předmětu** – nejčastější podoba zavedení finanční gramotnosti do ŠVP základních škol. FG bývá často součástí **Občanské výchovy**, opřípadě integrovaného předmětu (Člověk a společnost nebo Základy společenských věd). Je to vcelku logická varianta, protože v RVP základního vzdělávání je FG umístěna právě do vzdělávací oblasti Člověk a společnost, okruhu Výchova k občanství.

Horší variantou z mého pohledu je zahrnout FG pouze do **matematiky** – i to na některých školách vidíme. Potom se

totiž na FG může koukat pouze z pohledu výpočtů a chybí teoretická a jiná dovednostní příprava, která je podle mě hlavní součástí FG. Finanční gramotnost totiž chápu spíše jako „filosofickou“ disciplínu než jako početní – na tom se shodují i s většinou učitelů, s kterými jsem toto téma diskutovala.

- 3 Součást více předmětů** – i toto je poměrně častá varianta, u jednotlivých škol se však liší rozsah, jak finanční gramotnost „prorůstá“ do vzdělávacího systému školy. Ačkoliv v RVP základního vzdělávání není definována finanční gramotnost jako průřezové téma, ale je přímo součástí učiva (zejména společenskovedního základu), dá se za průřezové téma považovat.

Podle mého názoru je ideální varianta, pokud se FG dostane jak do humanitních **předmětů typu občanské výchovy, tak do matematiky a dalších předmětů**. FG je možné částečně realizovat i **v češtině** (práce s případovými studiemi – viz níže), **v dějepisu** (historie peněz, bankovníctví apod.), **v zeměpisu** (kde se dnes platí jakými penězi apod.), **v informatice** (hledání informací, práce s tabulkami apod.) a určitě bychom našli i další oblasti. Důležité je, aby si učitelé uvedených předmětů uvědomovali jeho návaznost na téma finanční gramotnosti a také provázanost s ostatními předměty. Jestliže se škola na tuto oblast zaměří, přispěje to právě k pojmenování těchto vazeb. Nejvyšší metou je stav, kdy každý učitel ve škole ví, jak je v ní FG realizována.

- 4 Finanční gramotnost mimo ŠVP** – jsou školy, které nepovažují finanční gramotnost za důležitou oblast nebo mají zkrátka jiné zaměření. Některé z nich pak řeší tuto oblast **nad rámec klasické výuky** (mimo klasické předměty), **například realizací projektových dnů či týdnů**. Tato varianta může být dostačující – nestačí však jeden projektový den za studium, lepší variantou je 1x v každém ročníku nebo ještě lépe 1x za pololetí.

Nejhorší varianta je taková, kdy škola tuto oblast **skutečně vůbec neřeší, resp. řeší ji pouze „na oko“**. Například si pozve odborníky z praxe na realizaci přednášky/workshopu a děti mají pouze jednu takovou (tj. 90 minutovou) přednášku (workshop) za celý školní rok. A škola si pak udělá „čárku“, že naplnila požadavky RVP. Když se podíváte na rozsah témat, které je zapotřebí z hlediska FG na základní škole probrat, určitě mi dáte za pravdu, že není možné je obsáhnout v rozsahu 90 minut (resp. 360 minut – tj. 90 minut v každém ročníku). Úplně nezbytné minimum je podle mého názoru 30 hodin za studium.

Správná Finančně gramotná základní škola by z mého úhlu pohledu měla mít finanční gramotnost zanesenou ve svém ŠVP buď ad bod 1), tedy jako samostatný předmět, nebo ad bod 3), tedy mezipředmětově provázanou (pozn.: škola může mít předmět Finanční gramotnost podle bodu ad 1), a zároveň provazovat na další předměty dle bodu ad 3)).

KNÍŽKY

Pro výuku finanční gramotnosti na 2. stupni ZŠ existuje řada publikací.

Na trhu jsou 2 série, které navazují na učebnice pro 1. stupeň: První z nich jsou pracovní sešity od manželů **Skořepových** (nakladatelství **Scientia**): **Finanční a ekonomická gramotnost pro ZŠ a víceletá**

gymnázia – pracovní sešit 1 a 2. Jsou navíc doplněny stejnojmenným manuálem pro učitele.

Druhá série je od **Petra Jakeše** (nakladatelství **Fortuna**), který připravil učebnici **Finanční gramotnost pro 2. stupeň ZŠ** a hned 3 pracovní sešity s podtituly: **I. Peníze, II. Hospodaření domácnosti, III. Finanční produkty**.

Obě série jsou napsány podle dosavadních Standardů finanční gramotnosti pro ZŠ. Forma pracovních sešitů je pro tuto věkovou kategorii myslím víc než vhodná.

Další učebnicí je **Výchova k finanční gramotnosti** (nakladatelství **Fraus**) od **Jitky Kašové**, která vznikla v rámci projektu Rozumíme penězům (AISIS, z. ú.). Kromě učebnice je připravena také **příručka pro učitele** a další materiály ke stažení.

Velmi zajímavým počinem s doložkou MŠMT je také školní atlas **Dnešní finanční svět** od obecně prospěšné společnosti **Terra klub**. Tato publikace obsahuje problematiku finanční gramotnosti průřezově a ztvárňuje ji do podoby přehledného atlasu. Ke knížce je navíc CD, které obsahuje další didaktické materiály.

Učebnici a k ní metodiku pro učitele s názvem **Finanční gramotnost** vytvořila také **Petra Naurátilová** (nakladatelství **Computer Media**).

Další učebnicí jsou **Základy finanční gramotnosti** od **Lenky Petýrkové a Paulíny Chmelařové** (vydalo **Generation Europe, o. s.**). První jmenovaná k tomu přidala publikaci **Zahrada – Velká voda aneb nauč se plavat ve financích**, což je **13 „na klíč“ připravených plánů hodin**. Na tuto publikaci pak navazuje desková hra Zahrada (viz sekci Hry).

Metodici a spolupracovníci programu Finanční gramotnost do škol jsou autory knihy **Jak učit finanční gramotnost**, kterou v roce 2022 vydalo nakladatelství **Portál**. Kniha popisuje kompletní obsah finančního vzdělávání na základních a středních školách, včetně praktických příkladů do výuky.

Co se týče metodik pro výuku, postupně vzniklo několik **metodických publikací** při Národním ústavu pro vzdělávání (dnes Národní pedagogický institut), které jsou k dispozici na portálu www.rvp.cz

(v digifoliu Finanční gramotnost). Základem je metodická příručka **Finanční gramotnost ve výuce**, která vznikla v roce 2011 na základě Standardů finanční gramotnosti. Té předcházely dvě publikace s konkrétními úlohami a příklady dobré praxe: **Finanční gramotnost: úlohy a metodika** (2009) a **Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol** (2008). V roce 2010 vznikla publikace s názvem **Gramotnosti**

ve vzdělávání, která kromě FG obsahuje také gramotnost čtenářskou, matematickou, přírodovědnou a ICT.

V roce 2013 vydala skupina spolupracovníků Aleny Hesové, která se této problematice při NÚV věnovala, další publikaci **Metodická doporučení pro učuku finanční gramotnosti** a o rok později **Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti**, který obsahuje popis různých publikací a dalších didaktických materiálů (mimo jiné také podrobnější popis výše zmíněných publikací).

Posledním dosavadním počinem je **Minimetodika finanční gramotnosti**, která velmi stručně shrnuje úplný základ FG pro všechny, kteří o této problematice ještě mnoho nevědí a chtějí v ní získat základní orientaci.

Lze očekávat, že v nejbližších letech vzniknou nové (aktualizované) metodické materiály, které budou založeny na revidovaném Standardu FG.

Z populárně-naučné literatury uvádím ještě několik dalších zajímavých knih: ilustrovanou a vtipně pojatou knihu **Moje peníze: Rozvíjejte finanční gramotnost svých dětí** z nakladatelství **Edika** (tj. Albatros Media) anglického spisovatele **Gerry Baileyho**. Dále pohádkovou formu od **Denisy Proškové** – knížka pro tuto kategorii se jmenuje **Aby vám peníze dobře sloužily ... a nikam neuletěly** (nakladatelství **Romax**) se zaměřením na dluhovou problematiku a další finanční produkty. Autorem knihy **Peníze za všechny prachy** je americký finanční poradce **Alvin Hall** a publikaci vydalo nakladatelství **Slovart**.

Pokud jste příznivci alternativního pojetí finanční gramotnosti podle principů **Roberta T. Kiyosakiho**, jsou pro tuto cílovou skupinu vhodné následující dvě knížky. Sám Kiyosaki vydal v roce 2015 komiksovou knížku **Utečte z krysího závodu** (nakladatelství **Pragma**) – komiks je pro tuto věkovou skupinu myslím ideální forma. Druhou knížkou je **Tajný deník Barborky Syslové** českých autorů Syslová B., Háša M., Oupic M., kterou přineslo nakladatelství **Profess Consulting**. Tato kniha je ale v současnosti bohužel úplně vyprodána.

PRACOVNÍ LISTY

I na druhém stupni jsou pracovní listy základní učební pomůckou, která slouží k **ukotvení a prohloubení daného učiva**, navíc nutí děti k samostatnému uvažování a pomáhá budovat potřebné kompetence (znalosti, dovednosti, postoje...).

Lze využít klasické papírové PL nebo digitální učební materiály (DUM).

Papírové pracovní listy jsou zatím lépe dostupné a jsou na nich založeny i **pracovní sešity**, které jsem uváděla v sekci Knížky. Skoro každá učebnice finanční gramotnosti pro 2. stupeň obsahuje i pracovní sešit. Tyto pracovní sešity jsou na určité typy úkolů dostatečné, pokud však chcete počet PL rozšířit, doporučuji využít ty, které obsahují úlohy pro skupinovou práci.

Učitelé se shodují, že pro tuto věkovou kategorii už není zapotřebí tolik obrázků jako v případě 1. stupně, nicméně i tak by měly být pokud možno poutavé a obsahovat i herní prvky.

Pracovní listy připravujeme i v rámci portálu **Finanční gramotnost do škol**. Ke každému tématu jsou připraveny jak **úlohy pro jednotlivce**, tak **úlohy do skupiny**, popřípadě i náměty na projektovou výuku.

Velice dobře zpracované jsou také materiály, které byly vytvořeny v projektu **Rozumíme penězům** (www.rozumimepenezum.cz). Tyto materiály vznikly ve spolupráci s pedagogy, a jsou dobře metodicky zpracovány. Další metodické materiály jsou na portálu publikovány jako Inspirace do výuky finanční gramotnosti.

Pěkné PL ke stažení najdete i na webu České bankovní asociace **www.financniuzdelavani.cz**.

Při hledání PL doporučuji využít některý z portálů s učebními materiály, například <https://mini.eknihovna.cz/>, nebo na stránkách škol, které se tématu věnují. Pracovní listy také často bývají součástí videí či dalších výukových nástrojů.

Pracovní list (nebo třeba jednu úlohu pro ostatní) můžete **nechat vytvořit žáky** – například při projektové výuce.

V poslední době přibývají portály a aplikace, kde jsou k dispozici **PL v digitální podobě**. Za všechny jmenujme portál **Zlatka.in** (Matika in z. s.).

Pokud máte ve třídě interaktivní tabuli, oceníte DUM určený přímo pro ni. Bohužel není větší množství kvalitních výukových materiálů tohoto typu, i přesto se dají nějaké najít například na portálech www.veskole.cz/dumy, www.dumy.cz apod.

Tento typ DUM může na druhém stupni velmi dobře fungovat díky interaktivitě. Typické jsou úlohy, kdy mají žáci **spojit pojmy, které k sobě patří** (jednotlivé položky rozpočtu a příslušné orientační ceny a podobně), **vybrat ty, které patří do určité skupiny** (spořicí, úvěrové a investiční produkty), nebo **seřadit do správného pořadí** (třeba postup sestavení rozpočtu). Pokud škola disponuje i hlasovacím zařízením k tabuli, je možné jej využít pro realizaci **interaktivního kvízu** nebo **ankety**.

ČLÁNKY

V hodině lze pracovat i s články nebo případovými studiemi a tím rozvíjet jak finanční, tak i čtenářskou gramotnost (a kritické myšlení).

Případová studie je speciální forma článku (pracovního listu), která ztvárňuje určitý příběh. Je to také možná učební pomůcka pro skupinovou práci.

V příběhu se někdo zachová určitým způsobem a žáci mají za úkol (ve skupinkách) zodpovědět například:

- *jaké chyby daný člověk udělal;*
- *jak jinak by mohl příběh dopadnout;*
- *jak by se zachovali v dané situaci oni.*

Případovou studii je možné realizovat i formou videa.

Zajímavé případové studie jsou k pořízení na portálu **Finační zralost** (financnizralost.cz/epripadove-studie/).

VIDEO

Výuku je vhodné pro zpestření doplnit audio-vizuálními materiály. **Zapojí se víc smyslů** a získané znalosti déle zůstanou v hlavě.

S učiteli se shodujeme, že pro výuku na 2. stupni je stejně jako v případě 1. stupně vhodná animovaná forma, na scénu ale nastupují ve větší míře i videa hraná. Děti zvládají číst animovaný text, proto není nutně zapotřebí, aby byly animace komentované. Video mohou být také delší, ale neměla by zabrat víc než 20 minut, aby se s nimi dalo pracovat v jedné vyučovací hodině.

Na internetu lze najít několik dobrých **animovaných videí**, která jsou vhodná právě pro tuto věkovou kategorii:

- **NEZkreslená věda II. – Finanční gramotnost a NEZkreslená věda III: Dějiny peněz** – Pavlem Liškou komentované animace, které vytvořila Akademie věd ČR ve spolupráci s Komerční bankou, vtipně popisují základy finanční gramotnosti a historii peněz. Animace jsou vytvořeny moderním stylem, jako by byly postupně kresleny tužkou.
- **O penězích a lidech** – animované video **České národní banky** přibližuje historii peněz, funkci bank a také úlohu centrální banky.
- **Život bez dluhů** – v rámci evropského projektu pro nezaměstnané vzniklo několik pěkných animovaných videí, která se zaměřují zejména na dluhovou problematiku. Přestože jsou videa určena spíše dospělé populaci, některá mohou být využita i pro výuku na 2. stupni ZŠ.

Z **hraných videí** je pro tento věk vhodná forma určitého **příběhu**, ať už pozitivního nebo negativního chování – nejlépe opět na příkladu rodiny nebo mladého dospělého.

- Velmi dobrým počinem **TV Děčko** je seriál **BANKOVKOVI**, který vznikl ve spolupráci s Českou bankovní asociací. **Sitcom**, ve kterém postavy z bankovek sdílející společnou domácnost prožívají různé situace, vysvětluje základy finanční gramotnosti a v podstatě všechna témata podle RVP ZV. Seriál je na webu www.decko.cz doplněn i zábavnou hrou.
- Česká národní banka (ČNB) vytvořila seriál **Finanční trampoty Oty Negramoty**, který je určený pro žáky 2. stupně ZŠ a prvních ročníků SŠ. V roli žáka účinkuje herec Lukáš Pavlásek a jeho učitele hraje člen bankovní rady ČNB Aleš Michl.
- **Portál ČT EDU** (edu.ceskatelevize.cz) – v roce 2020 spustila Česká televize nový výukový kanál, na kterém najdete i krátká videa k našim tématům. Jedná se vesměs o několikaminutové sestřihy z televizních pořadů. ČT v minulosti realizovala například pořady **Krotitelé dluhů**, **V exekuci** nebo **Hlava rodiny** (dospívající dostane do rukou na jeden měsíc celý rozpočet své rodiny).
- Video využívá ve své aplikaci a výukových materiálech i projekt **Nekrachni**. Tento projekt vymysleli studenti, aby pomohli zvyšovat finanční gramotnost mladých lidí. Je určený spíš pro středoškoláky, nicméně lze ho využít už i v posledních letech ZŠ.
- Tématům z finanční gramotnosti se věnují i někteří **youtubeři**, třeba **Evilbender** a **Stejk**, kteří spolupracují na programech ČSOB, nebo **Kouy**, který natočil ve spolupráci s portálem portu.cz několik videí **o investicích**, či **Lukefry**, který stojí za podcastem **Kapesný**.

Ani my nezůstáváme, co se týče videí pozadu. V roce 2019 jsme rozjeli ROSTOVU ŠKOLU (finanční gramotnosti), která kombinuje známého moderátora (Marek Němec) v roli Rosti

Rozpočtáře a vtipné animace ilustrující danou problematiku. Postupně vzniká celý seriál k různým tématům.

V rámci naší činnosti pomáháme také učitelům hledat vhodná videa na internetu. Seznamy animací i hraných videí najdete na YouTube kanálu yourchance TV.

Doporučená metodika (postup) zpracování tématu v hodině

Zde uvádím pro příklad jednu z možných variant rozvoje finanční gramotnosti v rámci klasických vyučovacích hodin, popřípadě blokové výuky při použití výše zmíněných nástrojů:

- **Motivace/evokace** – pro motivaci žáků na začátku daného tématu je dobré zvolit formu třeba zábavné **animace**, která je do tématu uvede a zároveň je pobaví;
- **Výklad** – také pro výkladovou část je možné použít audiovizuální techniku – například **videa** (hraná či animovaná) nebo komentované prezentace. Některé animace můžete použít jako motivaci a výklad zároveň;
- **Pracovní listy** – napomáhají k **rozšíření a upevnění tématu**. Mohou být buď klasické papírové, nebo ve formě DUM;
- **Kvíz** – nabyté vědomosti můžeme **ověřit** kvízem;
- **Práce ve skupině** – díky skupinové práci proniknou žáci hlouběji do tématu a zároveň si budou rozvíjet týmové schopnosti;
- **Práce na doma/v terénu** – za domácí úkol je možné žákům zadat vyhledání dalších informací, popřípadě je zjistit v terénu. Děti je pak mohou zpracovat formou **referátu** (např. ve skupince). S výsledky se pak dá pracovat v dalších vyučovacích hodinách.

Možná si říkáte, že to všechno není možné stihnout v jedné vyučovací hodině. Souhlasím s vámi – každé téma je podle mého názoru zhruba na 3 – 4 vyučovacích hodiny.

Podle tohoto schématu vytváříme naše materiály v projektu **Finanční gramotnost do škol** (www.fgdoskol.cz) a tím se snažíme metodicky podpořit učitele.

HRANÍ ROLÍ

Hraní rolí je výborný nástroj, jak dětem přiblížit skutečnou realitu. V podstatě se v našem případě jedná o **propojení finanční gramotnosti s dramatickou** (popřípadě i hudební či výtvarnou) **výchovou**. Aktivita hraní rolí by měly následovat po výkladové části výuky, když už žáci znají alespoň v základu danou problematiku.

Hraní rolí může mít několik podob (jsou stejné jako u 1. stupně, konkrétní příklady však uvádím na základě látky 2. stupně):

- Vymyslet dětem **konkrétní situaci a děti si sami vyberou, co chtějí hrát** – příkladem může být např. **hra na reklamaci zboží**, kdy jeden reklamuje a druhý (prodávač v obchodě) reklamaci vyřizuje nebo **hra na přepážku u bance / pojišťovně / na poště** apod.

Do situací je vhodné promítnout i **negativní způsoby chování** – jak by se neměl chovat prodávač (bankéř, finanční poradce) / zákazník (klient) apod. (a propojíte tak téma také na etickou výchovu); nebo chování **zdánlivě pozitivní**, které však sleduje zejména svůj zájem – například poštačka nabízející aktuální služby (cross-selling apod. – zde propojíte na pojetí marketingu, reklamy).

- Vymyslet dětem **pouze role a nechat je „žít v daném světě“, děti si své role vylosují** – typická je stejně jako v případě 1. stupně **hra na fiktivní rodiny**: děti rozdělíte do skupinek, každá z nich si vylosuje jeden typ rodiny (táta, máma, 2 děti/táta a 3 děti/táta, máma, dítě, babička apod.) a každé dítě ve skupině si vylosuje svou konkrétní postavu v rodině.

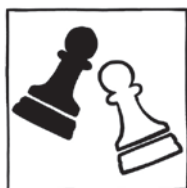
Zadání pro každou postavu může být v tomto případě složitější (než u 1. stupně), může se zaměřovat hlouběji do problematiky finanční gramotnosti (budeme spořit nebo investovat? Je důležitější více peněz nebo společně strávený čas?). Při této

formě simulace si děti dobře vyzkouší vžít se do role někoho jiného a pohlédnout na svět a danou situaci z jeho pohledu.

- Další variantou hraní rolí je skupinová práce, kdy necháte **děti samotné vymyslet a zahrát nějakou scénku** ze světa financí. Mohou ji doplnit kostýmy, obrázky, básničkou nebo písničkou. Podobné scénky si často připravují i finalisté naší soutěže Rozpočti si to! (viz níže v sekci Soutěže).
- Další variantou je **divadelní představení** dramatického kroužku při škole nebo externích divadelníků (například *AbrakaMuzika.cz*).

Hraní rolí si děti mohou vyzkoušet také při **projektovém dni**, pokud je realizován formou reálné hry (viz níže v sekci Projektové vyučování).

HRY, APLIKACE

Při výuce finanční gramotnosti na 2. stupni ZŠ lze dobře využít deskové nebo on-line hry. Jak jsem zmiňovala u 1. stupně, při komunikaci s učiteli narážíme na **2 základní problémy** použití deskových her ve výuce – jsou na delší dobu než je jedna vyučovací hodina a školy nemají prostředky na pořízení dostatečného počtu her.

Hraní her je také součástí bonusových úkolů v rámci soutěže Rozpočti si to! Děti si mají zahrát nějakou hru a následně na ni napsat recenzi (viz podrobněji níže v sekci o bonusových úkolech soutěže).

Tato věková kategorie ocení hry typu **Dostihy a sázky** či **Monopoly**, které lze hrát i na 1. stupni, přímo pro ni jsou určeny tyto:

- **Oeconomika** – tato hra rozvíjí **ekonomickou gramotnost dětí, principy nabídky a poptávky, investic apod.**

Vytvořila ji spol. Scio (ve spolupráci s Loris Games), což zaručuje možnost jejího zapojení do výuky. Hra má svou výukovou podobu, kterou lze stihnout v rámci 45 minutové vyučovací hodiny.

- **Finanční svoboda** – komplexní hra k rozvoji finanční gramotnosti. Tuto hru vytvořili finanční poradci a odborníci na finanční trh. Velmi dobře rozvíjí znalost **různých typů finančních produktů a pozitivních i negativních důsledků jejich pořízení**. Navíc vše ukazuje na principu rodiny.
- **Cashflow pro děti** – druhá komplexní hra, která učí hráče principům investování a pasivního příjmu podle Roberta T. Kiyosakiho, který je také autorem této hry. Tato verze je určena mladším hráčům. Pro starší hráče je připravena verze Cashflow 101, která je i ve formě aplikace pro mobily.
- **Zahrada – den zúčtování** – hra zaměřená na problematiku finanční gramotnosti z hlediska vydělávání peněz na dražbu. Díky různým finančním událostem se hráči seznamují s ekonomickými pojmy.

Nabídka **on-line** her je také docela pestrá. Díky rozvoji digitálních technologií začíná přibývat online her a interaktivních aplikací (tento trend bude zajisté dále pokračovat). Zatím se objevují spíše webové aplikace než mobilní, což může být z hlediska použití ve výuce výhodou (dostupnost z počítačů, resp. ze všech zařízení).

Novinkou na trhu je mobilní aplikace **Filip** od ČSOB, která hravým způsobem představuje dětem v této věkové kategorii, jak to chodí ve světě financí. Základy FG představují zábavná videa a děti mohou sbírat odměny za plnění kvízů a dalších úkolů. Appka se zaměřuje na témata Peníze, Moderní platební metody, Hospodaření domácnosti, Zodpovědné zadlužování, Finanční produkty a Online bezpečnost. S Filipem je také spojena soutěž pro žáky 6. tříd, **Filipův pohár**, o nejlepší znalosti ze světa peněz, a postupně vznikají další výukové/metodické materiály.

V posledních letech některé starší online hry k rozvoji FG zanikly a jiné se zase urodily:

- **Rozpočti si to!** (www.rozpocitisito.eu) – naši soutěž jsme v roce 2018 převedly do webové aplikace, která ukrývá i takzvanou **minihru**, kterou si může zahrát každý. Minihra provede hráče

jedním rokem života jedné rodiny, musí se naučit reagovat na nečekané situace a udržet v rovnováze rozpočet (finance), spokojenost a energii. Také soutěžní verzi hry (podrobněji níže) je možné použít jako výukový nástroj i mimo termín soutěže (akorát není možné zasílat kreativní a bonusové úkoly k vyhodnocení).

- **FinGrPlay** (s podtitulem Hra o životě. Hra o financích – www.fingrplay.cz) – hru vytvořila společnost ABC finančního vzdělávání na základě předchozí deskové hry Peníze navíc. Původně byla hra určena spíše pro středoškoláky (a také pro zaměstnance a veřejnost), postupně však začala být používána i na 2. stupni ZŠ. Hra pracuje s životním cyklem, kdy hráči postupně prožívají 30 let (10x 3 roky) rodiny a snaží se jí splnit 3 základní cíle: **zajistit vlastní bydlení, naspořit peníze pro děti a nashromáždit dostatek prostředků k zajištění na stáří.**
- **Zlatka.in** (www.zlatka.in) – vcelku zdařilá webová výuková aplikace, která obsahuje digitální pracovní listy a hry pro jednotlivé kategorie napříč tématy finanční gramotnosti.
- **Chráníme českou korunu** (www.chranimekorunu.cz) – interaktivní web České národní banky, pro 2. stupeň lze využít už v plném rozsahu. Aktivita jsou zaměřeny na témata týkající se peněz, platidel, bankovního systému apod.
- **Peníze na útěku** (www.penizenauteku.cz) – ČNB navíc připravila zábavnou animovanou hru a e-learningový program, který provází principy správného hospodaření.
- **Peníze kolem nás** (www.pachner.cz) – licencovaná aplikace se skládá z různých menších her a úkolů zaměřených na určitá témata. Pro 2. stupeň jsou připraveny hry k tématům Banky a půjčky, Výrobní řetězec, Investování, Veřejné rozpočty, Slevy, DPH, Pojištění, Inflace, Podnikání...

SPOLUPRÁCE S ODBORNÍKY Z PRAXE

Výuku na 2. stupni je vhodné obohatit i o kontakt se sociálním okolím, zejména s odborníky z praxe. Existuje mnoho organizací, se kterými je možné domluvit přednášku, besedu, workshop či zapojení odborníků z praxe do projektového vyučování. Dobrou příležitostí je např. světový týden o finančním vzdělávání **Global Money Week**, při kterém odborníky se školami pomáháme propojovat.

Další možností je **exkurze** - třeba do interaktivního **Návštěvníkého centra ČNB** v Praze či na expozici Lidé a peníze v Brně; popřípadě na jinou aktuální výstavu. S některými bankami lze také domluvit návštěvu pobočky.

PROJEKTOVÁ VÝUKA

Výuku finanční gramotnosti lze také realizovat pomocí projektového vyučování. I když mají k tomuto způsobu blíž alternativní pedagogické koncepce, které mají často blokovou a projektovou výuku jako jednu z hlavních výukových metod, také na klasických školách roste obliba projektového vyučování, zejména ve formě **projektového dne** (týdne).

Projektový den/týden je **komplexní forma**, při které si žáci (ideálně zážitkovým způsobem) osvojí **mnoho znalostí, dovedností a schopností (kompetencí) v relativně krátkém časovém úseku**. Projektový den je navíc velká (a netradiční) školní akce, která umožňuje škole se mediálně prezentovat směrem k veřejnosti, rodičům nebo zřizovateli.

Projektový den může škola realizovat sama, ovšem s přihlédnutím na zpětnou vazbu od učitelů je vymyšlení vlastní hry nebo programu časově velmi náročné, proto je lepší využít **dostupných připravených programů**. Mezi ně patří například i náš projektový den Rozpočti si to! (viz dále).

Výhodou využití odborníků z praxe je kromě úspory času při organizaci také jejich **širší znalost problematiky z oblasti finančního vzdělávání a jiný přístup k dětem**, než je přístup učitele při klasickém vyučování. To dává příležitost vyniknout i dětem, které mají v klasické formě výuky nebo vůči svým učitelům určité bloky.

Z těchto důvodů některé školy raději realizují projektové dny tímto způsobem, přestože za ně musejí externímu dodavateli zaplatit. Jak jsem zmínila u 1. stupně, na platbě se mohou podílet i rodiče formou poplatku za žáka. Aktivita ale musí být rodičům dobře komunikována, aby pochopili hodnotu, kterou platí. Pokud se projektový den včas naplánuje, může se poplatek zahrnout do příspěvků, které rodiče platí na začátku roku (SRPŠ/Fond rodičů apod.). V některých případech se pro platbu projektového dne dají využít i granty, financování z evropských zdrojů nebo jiných peněz od zřizovatele.

Projektové dny pro 2. stupeň aktuálně nabízí např. programy **Rozumíme penězům** (www.rozumimepenezum.cz), **Finanční zralost** (financnizralost.cz) nebo **Kurz přežití ve světě financí** (www.kurzprezitivuesvetefinanci.cz).

Pokud si chce škola zorganizovat projektový den ve své režii, doporučuji využít raději než herní formu spíš formu skutečně **projektovou**, tj. **zadat do skupin ke zpracování určitý projekt** (téma), který si na závěr projektového dne skupiny vzájemně prezentují.

Jinou variantou je využít pro projektový den **deskové hry**. Pokud máte ve škole příslušné vybavení, můžete ho pro tento účel využít, popř. opět hraní zorganizovat za účasti odborníků z praxe.

Projektový den lze organizovat i s **účastí odborníků z praxe** tak, že budou mít svá **stanoviště**, kde se žáci dozvídají například o jednotlivých finančních produktech. Tato forma je ale podle mě vhodnější spíš na středních školách.

Projektové vyučování může mít i další podoby. Pro výuku FG na 2. stupni je vhodné použít např. blokovou výuku nebo pracovat s **referáty či ročníkovými projekty**. Zpracování takového projektu

může být realizováno i **formou audiovizuálních materiálů** (na to jsou zaměřeny i některé bonusové úkoly soutěže Rozpočti si to! (viz níže).

Bloková výuka dává možnost zabývat se daným tématem podrobněji a delší dobu, než je klasická 45minutová vyučovací hodina. Na druhém stupni ovšem není tak jednoduché přeorganizovat výuku, aby byla bloková výuka možná, proto školy raději využívají scénář projektových dnů.

Všechny uvedené formy **přispívají k rozvoji podnikavosti a příslušných kompetencí díky skupinové a/nebo interaktivní podobě** zpracování úkolů, která nutí děti k samostatnému uvažování (podrobněji se této formě budeme věnovat v druhé části knížky).

PROJEKTOVÝ DEN ROZPOČTI SI TO! 2st

Projektový den Rozpočti si to! je náš **záživný herní program** pro děti 2. stupně ZŠ (6. – 9. třídu), který jim zážitkovým způsobem vštěpuje základy domácího hospodaření. Vychází z metodiky stejnojmenné soutěže (podrobněji viz samostatnou kapitolu).

Časově je program koncipován na **jeden vyučovací den**, nejčastěji od 8:00 do 13:30 hod. Děti jsou rozděleny do týmů po 4 (pokud počet nevychází, může být několik týmů o počtu 3 nebo 5). Optimální rozdělení je **věkově heterogenně**, aby se mohli vzájemně obohacovat starší žáci s mladšími o své zkušenosti.

Protože je však z organizačních důvodů maximální možný počet žáků projektového dne 70 (tedy 3 třídy), většinou se jedná o děti z jednoho nebo dvou ročníků (například 8. a 9. třída). I tak doporučujeme kombinovat týmy z více tříd, aby bylo podpořeno **vrstevnické učení**.

Smyslem programu je rozvinout finanční gramotnost žáků, prakticky je seznámit se **základy domácího hospodaření**, ukázat jim, **kolik**

co stojí, co všechno musí jedna rodina (resp. domácnost) **zaplatit**, jakým způsobem se sestavuje **domácí rozpočet** a proč je zapotřebí budovat si **finanční rezervu**.

Jak už bylo zmíněno, díky praktické podobě si žáci rozvinou i týmové dovednosti, samostatnost, podnikavost a další kompetence. Vyšším cílem správného hospodaření i podnikavosti je **osobní prosperita**.

Základní mechanismus a cíl hry: Každý tým představuje **jednu čtyřčlennou rodinu nebo domácnost** – konkrétní profil, za který budou hrát, si týmy vyberou v rámci 1. úkolu (to je podstatným rozdílem oproti 1. stupni – na 1. stupni hrají týmy za 1 osobu, v této verzi za 4).

Během hry získávají týmy (stejně jako u verze pro 1. stupeň) za každý splněný úkol určitý počet **CHECHTÁKŮ**, herních zlatých mincí. Chechtáky dostávají fyzicky od Rosti Rozpočtáře a jeho poradců (organizátorů programu) a v průběhu hry si za ně mohou nakupovat odměny ve speciálním stánku – je jen na nich, zda chechtáčky utratí hned nebo si nastrádají větší počet na větší odměnu. **Princip hry není soutěžní**, chceme, aby si **každé dítě odneslo odměnu** za to, že bylo ve hře aktivní. Na konci budou případně vyhlášeny výjimečné týmy.

Chechtáky mohou týmy získat za **splnění základních úkolů** (jsou povinné, měly by jimi projít všechny týmy), **tvorbu kreativních úkolů** (jsou dobrovolné a rozvíjejí přemýšlivost a tvořivost dětí) a **vytvořenou finanční rezervu** (na konci dostane tým další chechtáky za to, když se mu podaří vybudovat dostatečnou finanční rezervu – to je také motivátor hry dokončit).

Většina úkolů pro 2. stupeň je připravena v **papírové podobě**, týmy však pracují i s některými **elektronickými podklady**, a to zejména s **excelovskou tabulkou** rodinného rozpočtu. Tak si mimochodem rozvíjejí i digitální kompetence. Pro každý tým je zapotřebí mít k dispozici počítač nebo tablet. Pokud škola nedisponuje tímto vybavením ani ho není schopna zajistit (například tak, že si děti

přinesou vlastní), je možné projektový den realizovat i bez technického vybavení, některé úkoly ale budou pro děti náročnější.

Lektoři také potřebují v každé místnosti s dětmi projekci s ozvučením (ideálně interaktivní tabuli), protože každý úkol uvádějí připravenou **animací** (ze zkušenosti víme, že je lepší pouštět animaci všem dětem ve třídě naráz, než aby si ji pouštěl každý tým samostatně).

Po společném úvodu, kde jsou dětem představeny smysl, cíle a základní principy hry, se týmy rozdělí a plní tyto **základní úkoly**:

1 PROFIL DOMÁCNOSTI

Cíl: Vybrat si profil domácnosti, se kterým bude tým hrát

Tým si vybere jeden z 5 připravených profilů domácnosti – v rámci výběru se rozhoduje, zda bude hrát za klasickou rodinu máma, táta a 2 děti nebo rodinu s babičkou nebo speciální profil studentů žijících v jedné domácnosti. Také se rozhoduje, jestli si dospělí členové domácnosti vydělávají zaměstnáním nebo podnikáním a kdo dělá jakou práci.

Tým dále může kreativně vymyslet a dotvořit (třeba obrázkem), jak jejich postavy vypadají, jak se jmenují, kdo dělá jakou práci, co rádi dělají ve volném čase.

2 BYDLENÍ A DOPRAVA

Cíl: Vybrat pro svou rodinu (domácnost) formu bydlení a způsob dopravy

Týmy si vybírají formu bydlení a dopravy v katalogu a následně ji jdou pořídit ke stánku prodejce, odkud si odnesou kartičky s konkrétním popisem a cenami. Aby získaly, co chtějí, musí s prodejcem správně komunikovat.

3 STRAVOVÁNÍ

Cíl: *Naplánovat rodinný jídelníček = získat měsíční cenu za stravování rodiny*

Tým si na základě připravených jídelníčků zvolí, jak se bude jeho rodina stravovat. Má k výběru různé verze od běžného přes zdravý až po drahý jídelníček. Rozhoduje se, zda se bude stravovat doma nebo vyrazí do restaurace. Naplánuje si tak celý měsíc a spočítá si celkovou měsíční částku. Ta je pak brána jako průměrná, která platí po celý rok.

K jídelníčkům jsou připraveny doplňující otázky, které nutí děti dále přemýšlet o jejich výběru, resp. obecně o oblasti stravování.

4 SESTAVENÍ MĚSÍČNÍHO ROZPOČTU

Cíl: *Sestavit měsíční rozpočet ze získaných položek*

V průběhu hry pracuje tým se svým rodinným rozpočtem (rozpočtem své domácnosti), pro jehož sestavení má připravenou elektronickou tabulku. Nyní do ní zaneše dosavadní základní položky a spočítá si mezisoučet měsíčního rozpočtu.

Tímto úkolem končí první kolo hry. V rámci jeho hodnocení dostane každý tým ještě **specifické události**, které se ho týkají díky položkám nebo rozhodnutím, které udělal v rámci předchozích úkolů.

5 PRAVIDELNÉ A JEDNORÁZOVÉ VÝDAJE

Cíl: *Vybrat si, za co všechno bude domácnost platit – pravidelně či jednorázově*

Tým se rozhodne, co všechno jeho domácnost chce mít a opět si na stánku vybere příslušné kartičky, tentokrát týkající se pravidelných a jednorázových výdajů. Na každé kartičce je uvedena cena, kterou musí tým v následném úkolu zanést do svého rozpočtu.

6 SESTAVENÍ FINÁLNÍHO ROČNÍHO ROZPOČTU

Cíl: Sestavit finální roční rozpočet domácnosti

Tým do svého rozpočtu zanesе všechny položky a spočítá si celkový výsledek hospodaření. Na 2. stupni pracujeme v druhém kole už s ročním rozpočtem – tým do něj musí správně zanést položky pravidelné (do každého měsíce roku) a jednorázové (pouze do některých měsíců).

Elektronická tabulka počítá sama díky připraveným vzorcům. Týmu se tak spočítá i celková roční finanční rezerva, na základě které hodnotitel vyplatí další chechtáky. Týmy mohou získat poměrně hodně chechtáků za zbylou finanční rezervu, což je pro ně motivace dokončit skutečně všechny úkoly. V rámci jednoho z kreativních úkolů se následně mohou rozhodnout, co se zbylými penězi udělají. Pokud udělají správná rozhodnutí a peníze dobře investují, mohou získat další chechtáky.

Základní úkoly jsou doplněny škálou **kreativních úkolů**, kde se mohou využít nejen děti nadané intelektově, ale také umělecky (výtvarně, literárně, hudebně) či technicky. Kreativní úkoly mohou týmy plnit v průběhu celé hry a získat za ně chechtáky navíc (a nakoupit pak ve stánku s odměnami víc věcí).

SOUTĚŽE

K výuce finanční gramotnosti jsou v ČR k dispozici 2 celostátní soutěže – naše soutěž **Rozpočti si to!** a soutěž **Finanční gramotnost**. Pro 6. třídy ZŠ nově také soutěž **Filipův pohár** od ČSOB (viz výše u aplikací).

Kromě toho se občas vyskytne i nějaká regionální soutěž z iniciativy zřizovatelů nebo neziskového sektoru (popřípadě díky projektu financovaném z evropských fondů).

Soutěž Finanční gramotnost se chvíli odmlčela, ale ve školním roce 2019/20 se znovu vrátila pod hlavičkou spolku METHODICA ve spolupráci s EFPA ČR. Je zařazena do kategorie B soutěží vyhlašovaných MŠMT. Je organizačně uspořádána jako olympiády v jiných předmětech – školní kolo/okresní kolo/krajské kolo/celostátní kolo. Ve školním kole soutěží žáci individuálně o nominaci do týmu pro další kola.

Od okresního kola soutěží tříčlenné týmy a pracují na případové studii, kterou v celostátním finále prezentují.

Soutěž je dobrá příležitost věnovat se ve škole i mimo školu oblasti finanční gramotnosti, zadání případové studie je možné využít i jako výukový nástroj pro všechny žáky (nejen ty, kteří postoupí v soutěži do dalších kol).

Kromě dlouhodobých soutěží se realizují turnaje či mistrovství v hraní jiných her:

- **Turnaj tříd FinGrPlay** (www.fingrplay.cz) – na přelomu března a dubna v rámci iniciativy Global Money Week se pořádá turnaj tříd ve hře FinGrPlay, která byla popsána v kapitole Hry.
- **Finanční mistrovství** (financnimistroustvi.cz) – v deskové hře **Finanční svoboda** se pořádalo mistrovství ČR, kam mohla každá škola (ZŠ/SŠ) vyslat až 6 dvoučlenných týmů. Aktuálně se nekoná, ale je možné, že bude znovu obnoveno.

SOUTĚŽ ROZPOČTI SI TO!

V soutěži Rozpočti si to! se děti seznamují herním způsobem s jednotlivými **položkami a principy rozpočtu domácnosti**. Hrou je provází animovaná postavička (finančně gramotného) Rosti Rozpočtářka, která jim předkládá tři typy úkolů (viz dále).

Soutěž, která začala už v roce 2013, je od roku 2018 realizována přes webovou herní aplikaci (www.rozpocitsito.eu), která umožňuje **načasovat si hru podle potřeby** (hra je navíc přístupná i mimo termín soutěže). Celkově mají hráči na hru **cca 1/2 roku**, což je dostatek času na plnění úkolů všech typů.

Mechanismus hry je podobný jako v případě stejnojmenného projektového dne (ten ze soutěže vychází – viz výše). Děti soutěží **ve školních nebo rodinných týmech** (každý tým musí mít alespoň 1 dospěláka, což může být učitel nebo rodič) a za jednotlivé úkoly sbírají už zmíněné **CHECHTÁKY**. Princip je zde ale opravdu soutěžní (zatímco v projektovém dni a priori není). 10–15 nejlepších týmů s největším počtem chechtáků **postoupí do velkého finále**, které se koná většinou v Praze ve vybraném zajímavém prostoru. Ve finále mají týmy za úkol **představit před porotou co nejpoutavějším způsobem svou herní domácnost** – k tomu mohou použít zpracované kreativní a bonusové úkoly – a **reflektovat 3 nejdůležitější myšlenky**, které si ze soutěže odnášejí. Součástí finále bývá i speciální úkol. Každý finalista si odveze hodnotné ceny, součástí finále bývá zábavně-vzdělávací aktivita.

Soutěž obsahuje stejně jako projektový den **základní úkoly**, které musejí splnit všichni, pokud chtějí v soutěži uspět. V tomto případě to znamená úspěšně projít celou hrou až na konec. Při tomto procesu si týmy musí hlídat své **cashflow a finanční rezervu**, ale také **spokojenost rodiny** – tyto zdroje musí tým správně vyvažovat.

Dále jsou tu dobrovolné **kreativní úkoly**, které rozvíjejí tvořivost žáků a pomáhají jim přemýšlet hlouběji o dané domácnosti a o tom, jak její členové žijí.

Oproti projektovému dni je soutěž obohacena o **bonusové úkoly**, díky nimž si **žáci** (a učitelé) **sami určují šířku a hloubku finančního vzdělávání**. Bonusové úkoly jsou totiž zaměřeny na jednotlivé **formy a nástroje vzdělávání** (podrobněji dále v samostatné kapitole).

Soutěž tak z hlediska finanční gramotnosti kompletně pokrývá požadavky Standardu FG a RVP ZV. Je **sama o sobě možným výukovým nástrojem vhodným pro aktivnější učitele**.

Ale zpět k **základním úkolům**.

1. kolo základních úkolů je zaměřeno na tvorbu **PROFILU** domácnosti. Aplikace má (oproti projektovému dni a předchozí verzi soutěže) tu výhodu, že obsahuje výrazně větší množství profilů, ze kterých si mohou týmy vybírat (např. také rodič samoživitel apod.). K tomu si tým vybere **BYDLENÍ, DOPRAVU** a způsob stravování (**JÍDLO**).

Ve **2. kole** si týmy vybírají **PRAVIDELNÉ A JEDNORÁZOVÉ VÝDAJE** pro svou domácnost – od nutných výdajů až ke zbytným – a musejí dobře vybírat, co si pořídí, aby vyvážíly finance a spokojenost rodiny. Celé kolo je pak ukončeno výzvou „**CO ŽIVOT DAL**“, kde musí tým reagovat na nečekané události.

3. kolo (které v projektovém dni není) se věnuje tvorbě **FINANČNÍCH REZERV a INVESTIC** a také má speciální téma **VÁNOCE**, které jsou zde jak z pohledu výdajů, tak z pohledu možného přivýdělku. Ve 3. kole tedy týmy musí splnit tyto úkoly:

■ **(VÁNOČNÍ) PŘIVÝDĚLKY**

Cíl: rozhodnout se, zda si členové domácnosti budou vydělávat nějaké peníze navíc nebo budou raději trávit svůj čas s rodinou.

Období Vánoc je příležitostí (i reálně) k dalším příjmům. Jsou však také dobou, kdy pomáháme jiným. Týmy se tedy mohou

rozhodnout, zda si přivydělají nějaké peníze (ale budou víc času trávit v práci), budou pomáhat dobrovolně nebo budou raději více času trávit spolu. Chceme tím ukázat, že společný čas strávený s rodinou nebo dobrovolnická výpomoc může mít stejnou (či větší!?) hodnotu, jako přijít si k dalším penězům.

■ **VÁNOCE (dárky a výdaje)**

Cíl: naplánovat výdaje za vánoční dárky a vybavení na Vánoce

Smyslem tohoto úkolu je ukázat dětem, že vánoční výdaje jsou často velmi vysokou položkou v rámci ročního rodinného rozpočtu. Docházejí tak pochopení, proč jim třeba rodiče nejsou schopni koupit všechno, co by chtěly.

■ **FINANČNÍ REZERVY A INVESTICE**

Cíl: naplánovat si pravidelné spoření a pravidelné investice

V rámci soutěže učíme děti, že krátkodobá rezerva slouží zejména k pokrytí nečekaných výdajů a že je zapotřebí mít pro tyto případy peníze rychle k dispozici. Dlouhodobé rezervy se tvoří nejlépe pomocí investic a slouží k plnění dlouhodobější cílů. Týmy si plánují, kolik budou pravidelně každý měsíc odkládat na spořicí účet a kolik budou pravidelně investovat (a do čeho).

- Speciálním úkolem je zde **KAPESNÉ**, který přináší otázku, zda by měli kapesné dostávat i rodiče, aby měli své peníze, které můžou utratit, za co chtějí.

Posledním kreativním úkolem hry je **ZBYLÁ FINANČNÍ REZERVA**, o které trochu více: Pokud tým se svou virtuální rodinou správně hospodaří, měla by mu na konci zůstat ještě dostatečná finanční rezerva – tj. zbylé peníze z příjmů, které tým nepoužil ani na výdaje, ani na pravidelné investice. Představme si je jako volné peníze na běžném účtu. Tým se v posledním úkolu (který není povinný) má rozhodnout, **co s těmito zbylými penězi udělá**. Může je utratit např. za větší výdaje typu dovolená, může si však také naplánovat další (tentokrát jednorázové) investice.

BONUSOVÉ ÚKOLY ROZPOČTI SI TO! JAKO VÝUKOVÉ NÁSTROJE

Jak už bylo řečeno, bonusové úkoly soutěže se zaměřují na **různé formy a nástroje finančního vzdělávání (rozvoje)**. Díky otevřenosti některých úkolů, co se týče obsahu, umožňují bonusové úkoly určovat si vlastní témata z oblasti finanční gramotnosti a tím i šířku a/nebo hloubku finančního vzdělávání. Úkoly navíc **podporují různě zaměřené žáky** – intelektově, výtvarně, pisatelsky, hudebně apod. – a může se tak aspoň částečně zapojit opravdu každý.

Jednotlivé formy (resp. úkoly) lze uchopovat odděleně a pracovat s nimi jako se samostatnými výukovými nástroji. Tedy nemusíte se s dětmi nutně účastnit celé soutěže, ale můžete se nechat inspirovat zadáním některých úkolů a tím obohatit výuku (viz výčet úkolů níže).

Při překlopení do webové aplikace došlo k úpravě bonusových úkolů, které jsou nyní rozděleny do 6 kategorií. Každá kategorie obsahuje lehčí **ZNALOSTNÍ** úkoly (rozdělují znalosti), těžší **TVOŘIVÉ** úkoly (rozdělují tvořivost a podnikavost) a případně i úkol **PRO DOSPĚLÁKA**. Úkoly každý rok obsahově obměňujeme, některé úkoly jsou však stále díky šíři (obecnosti) svého zadání.

Zde je podrobnější popis kategorií a příklady zadání úkolů (kurzívou uvádíme úvodní text k dané kategorii / úkolu):

1 INTERNET A GRAFIKA

Základním zdrojem informací dnešní doby je jistě internet. K informacím na internetu je však potřeba přistupovat obezřetně, protože nemusí být všechno, co se zde píše, pravdivé. Každou informaci je dobré si ověřit ještě z jiného zdroje. S internetem jsou spojeny různé grafické prvky a obrázky.

■ Znalostní úkol INTERNET

Najděte na internetu následující pojmy a zkuste co nejlépe popsat, co jednotlivé pojmy znamenají: RODINNÝ ROZPOČET, AKTIVNÍ A PASIVNÍ PŘÍJEM, INVESTICE, FINANČNÍ REZERVA, CASH FLOW, DLUHOVÁ PAST

- **Tvořivý úkol GRAFICKÝ VÝTVOR** (pro zdatné v kreslení, grafice či jiné výtvarné činnosti)

Zkuste vymyslet a vyrobit nějaký grafický útvar (např. logo, fotografii, komix, infografiku, koláž, upoutávku...), **který bude znázorňovat oblast financí či finančního vzdělávání.**

2 PSANÉ SLOVO

Pokud chcete proniknout hlouběji do nějakého tématu nebo znát názor odborníků na určité téma, dobrým zdrojem inspirace a informací jsou **odborné články**. Ty je nejlepší hledat na odborných webových portálech nebo v médiích. Rozsáhlejší texty pak najdete **v knížkách a dalších publikacích**. Četba knih je od vynálezu knihtisku základním zdrojem informací. Při četbě navíc rozvíjíme naše myšlení a fantazii a posilujeme vyjadřovací schopnosti. Knihy mohou být různého typu – některé jsou jen pro zábavu, některé slouží pro osobní rozvoj či vzdělávání. Pro tyto účely je nejlepší vyhledávat knihy odborné.

- **Znalostní úkol RECENZE (REFLEXE) NA ČLÁNEK/ BÁSNIČKU/ POVÍDKU**

Najděte na internetu článek/básničku/povídku z oblasti financí nebo finančního vzdělávání. Napište ve 3 bodech, co nového jste se dozvěděli.

- **Tvořivý úkol SLOVNÍ VÝTVOR** (pro zdatné v psaném projevu)
Vymyslete básničku či povídku (úvahu, fejeton apod.) o rodině, která správně/nebo naopak špatně hospodaří.

- **RECENZE NA KNIHU**

Přečtěte si jakoukoliv knížku týkající se oblasti finanční a ekonomické gramotnosti, financí, podnikání nebo osobnostního rozvoje. Můžete přečíst i více knížek. Napište na knihu recenzi.

3 KVÍZY A PRACOVNÍ LISTY

Kvíz (test) se dá použít k ověření znalostí nebo také k zamyslení nad daným tématem a k získání nových informací. **Pracovní listy** slouží k upevnění nabytých znalostí, k jejich procvičení a také k hlubšímu zamyslení nad

daným tématem. Je to výborný nástroj pro samostatnou práci na svém vzdělávání nebo pro zpracování skupinových úkolů. DUM = digitální učební materiál je moderní verze pracovních listů v digitální formě.

■ **Znalostní úkoly: KVÍZ, PRACOVNÍ LISTY**

Zodpovězte otázky mého kvízu z oblasti finanční a ekonomické gramotnosti.

■ **Tvořivý úkol VLASTNÍ KVÍZ ČI PRACOVNÍ LIST (pro kreativce)**

Vytvořte vlastní kvíz nebo pracovní list. Dejte jej někomu zpracovat, abyste si ověřili obtížnost a získali zpětnou vazbu.

4 AUDIO-VIDEO

Videa jsou moderní nástroj pro vzdělávání či osobní rozvoj. Na internetu najdete nepřeberné množství videí – ať už inspirativních nebo vzdělávacích. I zde je ale zapotřebí dobře vybírat – některá videa totiž slouží jenom pro zábavu. Výhodou videa je spojení různých vjemů – unímají při něm uši i oči. A to, ať už se jedná o klasické video nebo o komentované statické obrázky. Pokud video sami vytvoříte, osvojíte si další dovednosti a proniknete do tématu z jiného pohledu.

■ **Znalostní úkoly: VIDEO NA INTERNETU, DOPORUČENÍ**

Podívejte se na animaci / video... a zodpovězte otázky...

Najděte na internetu audiovizuální materiál (rozhlasový rozhovor, video, animaci apod.) z oblasti financí nebo finančního vzdělávání, který vám připadá zajímavý. Pošlete mi odkaz **a napište ve 3 bodech, co jste se z tohoto materiálu dozvěděli.**

■ **Tvořivý úkol VIDEOREPORTÁŽ**

Vytvořte vlastní video-reportáž z finančního vzdělávání. Plnění tohoto úkolu můžete propojit s jinými oblastmi, jako jsou např. HRY nebo PREZENTACE A SEMINÁŘE.

■ **Tvořivý úkol ORIGINÁLNÍ VIDEO (pro zdatné filmaře)**

Zahrajte si na filmový štáb a vytvořte jakékoli video týkající se financí, podnikavosti nebo seberozvoje. Můžete také vytvořit vlastní animaci nebo udělat anketu. Fantazii se meze nekladou.

5 PREZENTACE A SEMINÁŘE

Také klasický výklad – prezentace nebo přednáška – stejně jako interaktivní seminář, může obohatit o nové poznatky. Ještě více se přiučíte, když takovou prezentaci vytváříte – při tvorbě si totiž musíte nejen najít veškeré informace k danému tématu, ale také přemýšlet o tom, jakým způsobem téma podáte svým "žákům". Vzdělávat se dnes můžete i on-line formou tzv. webinářů.

■ Tvořivý úkol VLASTNÍ PREZENTACE / SEMINÁŘ (nejen pro zdatné lektory)

Vytvořte prezentaci na jakémkoli téma z oblasti finanční či ekonomické gramotnosti a tu přednesete své rodině, kamarádům nebo jiným lidem. Při přednesu se nechte natočit či vyfotit.

Odpovězte na otázku: **Jaké 3 nejdůležitější věci** jsme se při tvorbě prezentace a její realizaci naučili?

6 HRY

Zajímavou cestou, jak se (finančně) vzdělávat, je zahrát si nějakou hru. Hra má tu výhodu, že nové vědomosti a dovednosti získáte zábavně formou zážitku, a tak se vám dostanou lépe pod kůži. Existuje nespočet her, které vám mohou pomoci nasát do sebe základní znalosti z oblasti financí, ekonomie či podnikání.

■ Znalostní úkol: RECENZE A REFLEXE HRY

Zahrajte si s kamarády deskovou nebo on-line hru, která se týká finanční gramotnosti, financí, podnikání nebo rozvoje. Napište recenzi na hru, kterou jste hráli. Nemusí být dlouhá, ale důležité je, aby obsahovala kromě základního popisu hry i váš vlastní názor, co se vám na ní líbilo / nelíbilo a proč. **Popište 3 nejdůležitější znalosti, principy nebo dovednosti, které jste si díky hraní hry osvojili.**

■ Tvořivý úkol VYTVOŘTE VLASTNÍ HRU (pro tým kreativců)

Zkuste vymyslet vlastní hru zaměřenou na oblast financí, rodinného hospodaření a/nebo rozvoje podnikavosti.

■ CO SE DO APPKY NEVEŠLO

V původní verzi soutěže byly ještě 2 bonusové úkoly, které v aktuální podobě nejsou, nicméně stojí za to je zmínit:

■ DENÍK

Psaní deníku, tedy svého „příběhu“, postupu či dojmů vám může pomoci uspořádat si myšlenky a uvědomit si, co bylo v daném „příběhu“ důležité a co nového jste se naučili.

V průběhu soutěže si pište deník o tom, jak na soutěži pracujete. Práci dokumentujte také fotografiemi.

■ MOBILNÍ APLIKACE

S rozvojem moderních technologií vzniká čím dál více zajímavých mobilních aplikací, které mohou taktéž pomáhat ke vzdělávání. Některé obsahují užitečné nástroje pro správu osobních či rodinných financí. Samotným praktickým používáním takovýchto nástrojů se člověk v dané oblasti rozvíjí.

Vyzkoušejte některou z mobilních aplikací, která slouží pro sestavení osobního či rodinného rozpočtu (, nebo případně se jinak týká rozvoje finanční gramotnosti) a napište recenzi – tj. jak se aplikace jmenuje, na jakých (obsahových) principech funguje, co se vám na ní líbilo a co byste naopak změnili.

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE NA 2. STUPNI ZŠ

VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZŠ POVRLY

Na ZŠ Povrly v Ústeckém kraji mají oblast FG velmi dobře podchycenou. Všichni učitelé školy se zúčastnili celodenního workshopu „Finančně gramotná škola“, kde si ještě ujasnili například mezipředmětové vazby a vazby výuky mezi 1. a 2. stupněm.

FG na 2. stupni realizují zejména v předmětu Občanská výchova (6.–9. třída) a dále v 8. třídě v Pracovních činnostech (nákup potravin a příprava pokrmů) a v 9. třídě v předmětu Svět práce (další oblasti z ekonomické gramotnosti, jako tržní mechanismus apod.).

Kromě toho jsou velmi aktivní i v dalších činnostech projektového typu:

- **vánoční a velikonoční jarmark** (náklady na výrobek, tvorba ceny výrobku, čistý zisk);
- **bleší trh** – prodej vlastních věcí – oblečení, hračky, atd., tvorba ceny, zisk;
- mezinárodní program **Ekoškola** – řešení financování školy, sledování spotřeby energií – kolik % z rozpočtu školy se vydá na energie, hledání možností úspor, návrhy, realizace, kontrola – ekotým školy;
- **minipodnikání** – praktické vedení žákovského podniku, kurz Abeceda podnikání a Profesní orientace (s JA Czech);
- projekt **Angličtina bez hranic** – přepočty financí – libra x Kč, porovnávání cen;
- spolupráce s Fondem Sidus a Liga proti rakovině – prodej výrobků – **charitativní činnost**.

Kromě toho prošli všichni žáci školy během školního roku 2016/2017 **projektovým dnem Rozpočti si to!** Na podzim byl realizován projektový den pro druhý stupeň, na jaře pro první stupeň.

Žáci školy se také pravidelně účastní různých soutěží. V naší soutěži Rozpočti si to! školním týmům podařilo několikrát vyhrát jak v kategorii 2. stupně, tak v kategorii 1. stupně, a to zejména díky rozsáhlé aktivitě, které věnovali bonusovým úkolům.

Hra Peníze v našem životě

Námět na hru nám poslal jeden tým v rámci bonusového úkolu. Takto ji popsala paní učitelka, která ji vymyslela:

Hru jsem připravila pro své žáky na hodiny občanské a rodinné výchovy, když probírali finance a potřeby člověka. Hra jim má ukázat, jak vypadá život, když už se o ně nestarají rodiče, když si hledají zaměstnání, chtějí založit rodinu a musí se o sebe (zvláště z finančního hlediska) poprvé postarat sami.

Hrací pole znázorňuje jeden měsíc v životě, ale obejít ho mohou tolikrát, jak jen je to bude bavit. Některá políčka mají své názvy a vedou děti k rozhodnutí, zda si například potřebují koupit nějaké oblečení, nebo aby nezanedbávaly svou lásku a pozvali ji třeba do kina atd. Vždy se mohou dobrovolně rozhodnout, ale plynou z toho pro ně jak životní, tak finanční změny. Na další políčko se postupuje, když už nikdo ten „den“ nechce nic dělat ani koupit. Při ustupu na prázdná políčka si každý vezme kartu z balíčku, kde na ně čekají příjemné věci (např. finanční úpomoc od rodičů), ale i nepříjemné (např. různé nečekané údaje). V hracím plánu je ještě jedno zajímavé políčko – „superbonusy“. Tady mohou hráči zdědit byt, vyhrát větší obnos peněz nebo začít úspěšně podnikat. Jejich získání je ale málo pravděpodobné. Postupně se tak seznamují se všemi možnými údaji. Aby hra mohla fungovat a měla smysl, musí si hráči nejprve sepsat všechny své potřeby (které očekávají v době, až dostudují školu), např. odstěhovat se od rodičů, pořídit si rodinu, věnovat se svým koníčkům, cestovat atd.

Během hry musí hospodařit tak, aby tyto své potřeby uspokojili. Během hry pak všechny své údaje a příjmy zapisují na papír (jejich osobní účet) a musí hospodařit tak, aby se nedostali do mínusu.

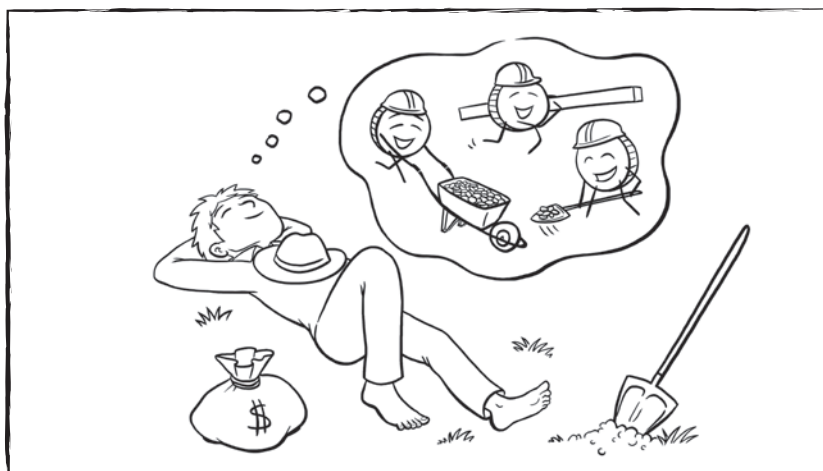
Hra má určitě nějaké nedostatky, ale žáky moc bavila, byli vynalézaví, překvapení, když se jim třeba rozbila lednice nebo když zdědili byt a mohli ho pronajímat. Na závěr každý hráč musí sepsat, co ho na hře překvapilo, co nečekal, co se dozvěděl nového a důležitého, které potřeby se mu dařilo uspokojit a které ještě ne a proč, že je potřeba mít nějakou rezervu a neutratit uždy všechny peníze atd.

JAK NA FINANČNÍ GRAMOTNOST...

Střední škola

Tato věková kategorie je pro výuku finanční gramotnosti také velmi důležitá – z těchto dětí budou velmi brzy mladí dospělí, kteří se o sebe budou muset umět postarat a přispívat tak k prosperitě společnosti. Pro věk středoškoláků není podle mého názoru tolik atraktivní dívat se na peníze přes rodinu (ve smyslu máma, táta a já) jako v případě 2. stupně ZŠ. Spíše je zajímavá, **co budou potřebovat, až se budou stavět na vlastní nohy.**

Někteří žáci si navíc začínají již během střední školy **vydělávat** a mohou si tedy mnohem lépe (oproti pouhé práci s kapesným) **v praxi vyzkoušet správné** (ale i špatné) **finanční návyky**.

Je tedy dobré se k těmto aspektům připojit a předávat žákům z hlediska finančního vzdělávání **praktické zkušenosti**, které budou v životě potřebovat.

Co se týče témat finanční gramotnosti, která by si měli středoškoláci osvojit, bude se jednat zejména o **opakování a prohlubování látky** z 2. stupně ZŠ. Můžeme se zde mnohem hlouběji zabývat různými finančními produkty na „plusové“ straně, tedy **spořicími a investičními produkty**. Důležitou součástí výuky je také **dluhová problematika**, aby si žáci byli vědomi možných negativních důsledků neuvážených půjček apod. Žáci v tomto věku už totiž často podléhají „výhodným nabídkám“, které jim mohou připravit dlouholeté problémy.

Výuka finanční gramotnosti se zde také významně rozšiřuje směrem k širší **ekonomické gramotnosti a ke světu práce**. Velmi důležitým tématem je zde **společenská odpovědnost** – a to jak z hlediska firmy, tak z hlediska jednotlivce (ve smyslu přínosu jednotlivce společnosti) – a s tím spojené téma **etiky** (v podnikání i v občanském životě).

FINANČNÍ GRAMOTNOST VE ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMECH (ŠVP)

U středních škol je také uchopení problematiky finanční gramotnosti různé na různých typech škol, nicméně rozdíly nejsou tak velké jako u ZŠ. Už není tak časté, že by škola zaváděla **Finanční gramotnost jako samostatný předmět** – to vidíme pouze v některých případech (zejména u gymnázií) a spíše je stanoven tento předmět jako volitelný než jako povinný.

Častěji je tato oblast **součástí jiných předmětů** – buď jednoho, nebo v kombinaci více předmětů. Nejčastěji jsou to tyto předměty:

- 1 EKONOMIKA** (ekonomické předměty) – tento předmět je většinou více zaměřen na ekonomiku podniku a národní hospodářství, objevuje se zde však i oblast osobních financí. Ekonomické vzdělání je dnes také součástí maturity, proto často narážíme na to, že vzhledem k přípravě k maturitě není na tuto problematiku tolik časového prostoru. Proto je právě vhodné rozložit výuku do více předmětů, popř. ji doplnit projektovým vyučováním.

Ekonomicky zaměřené školy mají v tomto směru situaci lepší, protože oplývají mnohem větším počtem ekonomických předmětů a mají tak lepší časové dispozice. Důležité však je, aby ani tyto školy nezapomínaly ve svém ŠVP (a potažmo ve výuce) právě na oblast osobních financí (často je totiž i zde výuka zaměřená více na firemní nebo státní ekonomiku).

- 2 OBČANSKÁ NAUKA** – protože je v RVP (aspoň zatím) oblast finanční gramotnosti na SŠ součástí společenskovedního základu, často se dostává do tohoto předmětu, popř. do Základů společenských věd apod. Zde má být provázána na rodinu, ale také na společenskou a občanskou odpovědnost.

- 3 PRÁVO** – pokud má škola tento předmět, částečně se FG promítá i sem zejména v oblasti ochrany spotřebitele.

- 4 MATEMATIKA** – v rámci matematiky se žáci učí různé postupy, které se dají uplatnit i ve financích. Speciální oblastí jsou pak úlohy z finanční matematiky.

- 5 DALŠÍ ODBORNÉ PŘEDMĚTY** – v některých případech se FG promítá i do dalších předmětů se zaměřením např. na svět práce apod. a také může být součástí odborné praxe nebo odborného výcviku.

Pro některé školy je složité zařadit problematiku FG přímo do výuky kvůli svému zaměření na jinou oblast – to se týká jak maturitních oborů, tak učebních. **Zejména však u techničtější zaměřených středních odborných škol a učilišť je finanční**

vzdělávání velmi důležité, protože absolventi budou nejspíš dříve na trhu práce (a na vlastních nohách) než třeba gymnazisté, u kterých se předpokládá pokračování na vysokou školu. Proto některé školy přistupují k tomu, že oblast FG řeší pomocí **projektového vyučování**, tedy projektovým dnem nebo týdnem, který každý žák absolvuje alespoň 1x za studium – ať už při zapojení odborníků z praxe či nikoliv. Tento přístup je podle mého názoru lepší, než řešit FG pouze okrajově v ekonomice. Optimální je tento nástroj zahrnout přímo do ŠVP školy, aby bylo transparentní, jak je výuka FG na škole řešena.

Pomoci mohou také soutěže – těch se ale většinou účastní jen určitá část žáků (více níže v sekci Soutěže).

KNIHY

Nabídka učebnic pro střední školy není tak pestrá, jako pro 2. stupně ZŠ. Často se zde knihy zaměřují spíše na širší ekonomickou gramotnost, nicméně i tak najdeme kvalitní publikace, které obsahují oblast osobních financí.

Hojně používanými jsou učebnice a cvičebnice ekonomiky **Petra Klínského a Otto Müncha** (popř. i dalších autorů) z nakladatelství **EDUKO**. Učebnice ***Ekonomika – Ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*** obsahuje i kapitolu **Osobní finance**. Knižka je navíc doplněna o **praktické úlohy**.

Pěkně přehledně zpracovaná je knížka ***Finanční gramotnost*** od **Miroslava Škuáry**. Je určena pro SŠ a VŠ.

Další učebnicí je pak ***Finanční vzdělávání pro střední školy*** autorů **Zuzany Duořákové a Luboše Smrčky**, kterou vydalo nakladatelství **C. H. Beck**.

Obecně prospěšná společnost **ABC finančního vzdělávání** (autorem je **Jiří Brabec a kol.**) vydala svou publikaci **Finanční gramotnost – srozumitelně a bez překážek**, která je velmi vhodná pro tuto věkovou skupinu zejména svou stručnou a přehlednou podobou doplněnou kreslenými vtipy.

Velmi dobrý počín s doložkou MŠMT je také školní atlas **Dnešní finanční svět pro SŠ** od obecně prospěšné společnosti Terra klub. Tato publikace obsahuje problematiku finanční gramotnosti průřezově a ztvárňuje ji do podoby přehledného atlasu. Ke knížce je navíc DVD, které obsahuje další didaktické materiály.

Šárka Strejčková pod sdružením **Generation Europe** se pak ve své praktické učebnici **Osobní finance: Základy podnikání** zaměřuje více na malé (živnostenské) podnikání a s tím spojenou správu osobních financí. Stejná organizace vydala například i cvičebnici **Spotřebitelská a finanční gramotnost**.

Pro středoškoláky jsou také určeny publikace, které se zaměřují na **finanční matematiku**. **Finanční gramotnost – Výpočty v Excelu** od **Zbyňka Bártý** (nakladatelství **Wolters Kluwer**) je zaměřena na používání Excelu a jeho funkcí při správě financí. **Oldřich Oduárko** je autorem sbírky **Úlohy z finanční matematiky pro střední školy** (vydal **PROMETHEUS**). A nakladatelství **Ekopress** vydalo knihu **Tomáše Cipry Praktický průvodce finanční a pojistnou matematikou**.

Na trhu je mnoho dalších knih, které se dotýkají naší problematiky. Ty jsou ale už většinou určeny široké veřejnosti nebo vysokoškolákům, pro starší středoškoláky jsou nicméně také vhodné k přečtení. Za všechny jmenujme knížky od **Roberta T. Kiyosakiho** (**Bohatý táta a chudý táta** a mnoho dalších), knížky od **Dušana Šidla** (**Jak nás podvádějí**, **Nenech se dojit** nebo knihu **Konec finančních negramotů v Čechách** od **Petra Nachera**). Velmi aktivní jsou na tomto poli také nakladatelství **Grada** a **C. H. Beck**.

Inspiraci mohou mladí lidé také hledat v knížkách zaměřených na osobní rozvoj.

V rámci **yourchance** jsme pro vás připravili knížku a pracovní sešit **Prima život**, které se zaměřují i na životní cíle a rozvoj podnikavých kompetencí. Odkaz na elektronickou verzi publikace je na portálu www.fgdoskol.cz, kde se také snažíme vyhledávat a recenzovat další zajímavé publikace – najdete je v **Rozcestníku** v sekci **Publikace**.

Metodici yourchance připravili knihu **Jak učit finanční gramotnost**, která byla v roce 2022 vydána pod nakladatelstvím **Portál**. Kniha se zaměřuje na obsah jednotlivých tematických okruhů finančního vzdělávání a doplňuje ho praktickými příklady do výuky.

S knížkami na středních školách se dá pracovat (kromě klasické práce s učebnicí) také tak, že **žáci dostanou za úkol určitou publikaci přečíst a následně diskutují o obsahu a základních principech**, které obsahuje, popřípadě zpracují **referát**.

ČLÁNKY

Na práci s učebnicemi a knížkami úzce navazuje možnost pracovat s články a případovými studiemi. Tyto učební pomůcky se dají využít i v hodinách češtiny a rozvíjejí tak u žáků navíc **čtenářskou gramotnost a kritické myšlení**.

Případová studie je speciální forma článku (pracovního listu), která ztvárňuje určitý příběh. Je vhodná **pro individuální i skupinovou práci**. V případové studii se někdo zachová určitým způsobem a žáci mají za úkol zodpovědět – například:

- jaké chyby daný člověk udělal;
- jak jinak by mohl příběh dopadnout;
- jak by se zachovali v dané situaci oni.

Jako (životní) příběh jsou napsány také některé **knížky**, např. **Už nikdy dlužníkem** od **Lucie Vrbkové** (vydal **Cofet**).

Místo textu lze využít i **video-formu**, například příběhy z pořadů České televize **Krotitelé dluhů**, **V exekuci** nebo **Černé ouce**.

PRACOVNÍ LISTY

Pracovní listy, resp. praktické úlohy jsou důležité i na středních školách pro **upevnění a prohloubení znalostí daného tématu**.

Je dobré kombinovat úkoly **pro individuální i skupinovou práci**, popřípadě i úlohy pro domácí přípravu. Některé úlohy mohou být také námětem pro širší diskusi nad daným tématem.

Na střední škole už není (i podle učitelů) nutné, aby byly (papírové) **pracovní listy** nějak extra graficky zpracovány. U této věkové skupiny je také dobré používat **digitální učební materiály (DUM)**, tedy různé aplikace, které obsahují pracovní listy v digitální podobě (více v kapitole Hry, simulace a aplikace).

Vhodný nástroj jsou také **elektronické úlohy** zpracováváné například v Excelu.

VIDEA

Audiovizuální materiály jsou výbornou formou obohacení výuky, zejména vzhledem k rozrůstající se generaci „Z“, která je má v oblibě.

Mezi učiteli neexistuje úplně shoda, zda je vhodné pro tuto věkovou skupinu použít i **animovaná videa**. Osobně si myslím, že pokud je animace udělána dobře, vtipně a není určena malým dětem, ale široké veřejnosti nebo mladým lidem, nestojí nic v cestě jejímu použití. Mezi taková videa patří **Americký sen**, které vtipně popisuje, jak vznikají (virtuální) peníze a zejména pak americkou hypoteční krizi. Pro středoškoláky (zejména pro 1.–2. ročník) se dá jinak využít většina animací, seriálů a videí uvedených výše u 2. stupně.

Velmi vhodná forma jsou **hraná videa** nebo kombinace hraných videí s kreslenou formou.

Česká národní banka (ČNB) vytvořila kromě seriálu **Finanční trampoty Oty negramoty** kombinovaný seriál (hraný + animace) **Suť peněz a ekonomiky**, který vznikl při Návštěvnickém centru ČNB a je vhodný právě pro SŠ.

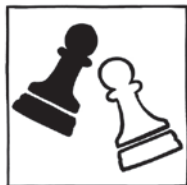
Použitelné jsou také například záznamy pořadů České televize **Krotitelé dluhů**, **Černé ouce** či **V exekuci**, které popisují určitou (většinou svízelnou) **situaci konkrétních lidí a její řešení**.

V projektu Finanční gramotnost do škol se snažíme se v tomto směru pomáhat a různá zajímavá videa pro vás vyhledávat na internetu. Vše najdete na YouTube kanálu **yourchance TV**.

Před několika roky jsme natočili film **Případ smrtící spirály aneb drsná škola finanční gramotnosti**, která je kombinací hraného detektivního příběhu, rozhovorů s odborníky a komiksových obrázků. V kombinaci živého člověka a animace pokračujeme i v seriálu **ROSTŮVA ŠKOLA (finanční gramotnosti)**, kde herec Marek Němec vtipně představuje různá témata finanční gramotnosti.

Moderní doba vytvořila nový fenomén, kterým jsou **youtubeři/influenceri**. Mladí lidé, kteří tvoří svoje vlastní videa a publikují je na kanálech YouTube, Stream apod., mají věkově velmi blízko ke kategorii středoškoláků, a proto ji často velmi dobře oslovují. I mezi youtubery se dají najít takoví, kteří se věnují oblasti financí – viz už zmínění (u 2. stupně): **Evilbender a Stejk** (programy pro ČSOB), **Kouy** (investice, spolupráce s portálem portu.cz) či **Lukefry** (podcast Kapesný).

HRY

K vžití se do určité role, resp. vyzkoušení si různých životních situací mohou dobře přispět i deskové nebo on-line hry.

Hraní her je na středních školách realizováno nejčastěji **formou projektových dnů nebo blokové výuky**, často s využitím odborníků z praxe. Hry totiž nejsou ve směř uzpůsobeny na 1 vyučovací hodinu, je jim zapotřebí dát větší časový prostor (a to je také úskalí, proč některé školy hry nepoužívají). Pokud tedy není možné ve škole vymezit takovýto časový prostor, stojí zato žáky motivovat k návštěvě nějakého klubu deskových her.

Pro středoškoláky existuje několik her, které jsou přímo zaměřeny na oblast financí a podnikání:

- **Finanční svoboda** – komplexní hra k rozvoji finanční gramotnosti. Tuto hru vytvořili finanční poradci, odborníci na finanční trh. Hra velmi dobře rozvíjí znalost **různých typů finančních produktů a pozitivních i negativních důsledků jejich pořízení**. Navíc vše ukazuje na principu rodiny. Více na www.financnisvoboda.cz
- **Cashflow** – druhá komplexní hra, která učí hráče zejména principům **investování a pasivního příjmu** podle Roberta T. Kiyosakiho, který je také jejím autorem. Hra existuje i ve formě aplikace pro mobily a nově také ve webové verzi. Po republice fungují **Cashflow kluby**, v rámci kterých se tato hra pravidelně hraje.
- **Peníze navíc** – desková hra od ABC finančního vzdělávání, která pracuje s životním cyklem, kdy hráči postupně prožívají (10 x 3 roky) 30 let rodiny v oblastech Finanční transakce, Události, Vývoj trhů. Hra vyžaduje poměrně dlouhý čas – je nastavena na 6 hodin hraní, což ale znamená, že se za tuto dobu hráči opravdu vžijí do svých rolí.

- **FinGrPlay** (s podtitulem Hra o životě. Hra o financích.) – online verze deskové hry Peníze navíc. Je velmi zdařilá, po registraci si ji může zahrát každý. V rámci této verze se hrají i turnaje – např. v rámci Global Money Week je pořádán soutěžní **turnaj tříd**.
- Na podobném principu (30 herních let) je i nová aplikace **Finanční hra** (financnihra.cz, Vzdělávací společnost pro finanční gramotnost), jejímž cílem je připravit rodinu na stáří a zaopatřit jí důchod. Jedná se o moderovanou hru – buď učitelem nebo ve spolupráci s odborníky z praxe. Učitel si může připravit různé scénáře, které upozorňují na aktuální dění ve světě.
- **Cesta životem – zaměstnání nebo podnikání?** – zajímavá desková hra od Fox Games ukazující základní rozdíly mezi zaměstnáním a podnikáním. Její kouzlo tkví v relativní jednoduchosti. Propojuje dosažené vzdělání a různé pracovní profese. Finální verze hry byla vydána v roce 2018 po předchozí pilotáži na školách.
- **Uroboros – Koloběh Života** – naše komplexní hra s rozšířenou realitou, která bohužel aktuálně není k dispozici. V příštích letech plánujeme se k této hře vrátit a vytvořit novou (online) verzi v kombinaci s koncepcí "Prima život".

Dále existují některé simulace, které jsou však určeny spíše na rozvoj podnikavosti (respektive širší ekonomické gramotnosti) než na oblast osobních financí. Jedná se například o **Start-up business simulaci** (společnost Smarter) nebo **on-line hru JA Titan** (JA Czech).

Stejně jako u základních škol i zde je vidět trend rozvoje **on-line výukových nástrojů**. Kromě zmíněných **FinGrPlay**, **Finanční hry a online verze Cashflow** je tu ještě výuková aplikace **Zlatka.in**, která je sice spíše pro základní školy, nicméně obsahuje i několik úloh (online pracovních listů) pro středoškoláky.

Novinkou na trhu je webová a mobilní aplikace **Nekrachni** (nekrachni.cz) pro žáky ZŠ a SŠ, která jim přes video-lekce s testy, shrnutím a duely ukazuje příklady a ukázky z praxe a připravuje

je na svět plný finančních příležitostí a nástrah. Gamifikovanou aplikaci vyvinuli mladí lidé pro své vrstevníky a mladší.

Také naši soutěž **Rozpočti si to!** jsme převedli do webové aplikace, kde je kromě soutěžní verze k dispozici **minihra**, která hráče provází jedním rokem života rodiny, ve kterém musí činit finanční rozhodnutí a hlídat vyváženost peněz, spokojenosti rodiny a energie.

HRANÍ ROLÍ

Některá témata je možné ztvárnit také pomocí hraní rolí. Klasické simulace situací při výuce jsou spíše vhodnější pro základní školy, pro středoškoly bych doporučila dvě jiné formy.

První z nich je forma **divadelního představení**. Při SŠ často existují ochotnické divadelní spolky z řad učitelů a žáků, které mohou ztvárnit právě oblast financí. Občas se také objeví takto zaměřené profesionální divadelní představení, které je možné s žáky navštívit.

Druhou z nich je rozrůstající se fenomén **únikových her**. Úkolem je dostat se za určený čas ze zamčené místnosti nebo dosáhnout jiného cíle (např. otevřít trezor). Účastníci si tak mohou ověřit své schopnosti a zahrát si na detektivy, vědátory nebo finančníky apod. Témata únikových her jsou různá a v posledních letech jich vzniklo několik desítek po celé ČR. Únikovou hru **zaměřenou na FG** zrealizovala například **Modrá pyramida** na jaře 2017 v Praze (pilotní projekt), v Plzni proběhla v roce 2018 hra **Útěk z Ghetta**. Únikovka je také součástí expozice **Náuštěvnického centra ČNB**.

Únikové hry mohou vymýšlet i sami žáci (ve spolupráci s učiteli) například jako akci pro žáky ZŠ nebo pro veřejnost.

Náš projektový den **Rozpočti si to! Prima život** je také založený na hraní rolí. Věřím, že v příštích letech vzniknou obdobné projekty a zážitkové aktivity – přispět mohou také technická a technologická centra, která jsou dnes již téměř v každém kraji (např. **Suět techniky v Ostravě** má ve své nabídce zážitkové programy).

SOUTĚŽE

Středoškoláci mají v naší oblasti několik možností soutěžit – stejně jako žáci 2. stupně (viz výše) se mohou zúčastnit celostátních soutěží **Finanční gramotnost** a **Rozpočti si to!**

Nově je vyhlášena soutěž o **Zlatého gramotáka** od organizace Vzdělávací společnost pro FG (<https://www.usfg.cz/soutez>), která pracuje s Finanční hrou.

K tomu můžeme přičíst ještě zmíněné **turnaje v online hře FinGrPlay** a v minulosti probíhalo také **Finanční mistroutví ČR** ve hře Finanční svoboda a **Mistroutví republiky v Cashflow**, které pořádaly Cashflow cluby propagující hraní hry Roberta Kiyosakiho.

Další kvalitní soutěže jsou na poli širší ekonomické gramotnosti, kde najdeme např. **Ekonomickou olympiádu (INEV)** či **Ekonomický tým**; a k podnikavosti, o které bude řeč v druhé části knížky. Kromě národních soutěží se občas objeví i soutěž krajská nebo regionální.

Soutěž **ROZPOČTI SI TO!** je pro středoškoláky ve stejné verzi jako pro žáky 2. stupně ZŠ (viz výše) – kategorie je ale hodnocena zvlášť. Do budoucna plánujeme vytvořit speciální soutěžní hru, která bude vycházet z koncepce Rozpočti si to! Prima život (viz níže).

SPOLUPRÁCE S ODBORNÍKY Z PRAXE

Na středních školách už bývá oproti školám základním mnohem větší příležitost pro kontakt s odborníky z praxe. Ty je možné pozvat do školy na realizaci **přednášky/workshopu, nebo besedu**.

Příležitost pro kontakt s odborníky z praxe dávají i **projektové dny/týdny** (viz dále).

Ideální příležitostí propojení se s odborníky z praxe je **Global Money Week**, světový týden o penězích a finanční gramotnosti na konci března, do kterého se školy mohou zapojit a budou propojeny s odborníkem na dané téma v daném regionu.

Žáci se setkávají s odborníky z praxe i mimo školu v rámci **odborného výcviku** nebo **odborné praxe**, popřípadě lze s žáky vyrazit na **exkurzi**.

PROJEKTOVÁ VÝUKA

Projektové vyučování může mít na středních školách velmi mnoho podob.

Projekty lze zadávat **v rámci jednoho předmětu** (tím může být např. Ekonomika), **napříč předměty** jako **ročníkovou práci**, popř. jako formu **maturitní práce**. To vše buď individuálně, nebo ještě lépe

do skupiny. Obsahově mohou být některé tyto zaměřeny právě na oblast finanční gramotnosti.

Velmi dobrý nástroj pro střední školy je forma **projektového dne či týdne**, a to zejména pro ty školy, které nemohou realizovat finanční vzdělávání v potřebném rozsahu v rámci klasické výuky. Tuto formu však ocení jako obohacení výuky téměř všechny školy.

V rámci projektového dne se žáci seznámí **hlouběji s jednou oblastí** (např. investování) a/nebo získají širší přehled na celou problematiku.

Projektový den může škola organizovat sama – například tak, že žáci **zpracují projekt na určité téma a následně ho představí spolužákům**.

Vhodné je projektové dny realizovat i **ve spolupráci s odborníky z praxe**, které můžete do vašeho projektového dne přizvat. Také lze využít **přípravených programů** od externích dodavatelů, které mohou být realizovány pomocí herní/zážitkové formy (tím je i náš projektový den **Rozpočti si to! – Prima život** (viz dále).

Projektové dny pro střední školy aktuálně nabízí také třeba programy **Finanční zralost** (financnizralost.cz) nebo **Kurz přežití ve světě financí** (www.kurzprezitivesvetefinanci.cz).

ROZPOČTI SI TO! PRIMA ŽIVOT

Pro středoškoláky je připravena speciální metodika projektového dne Rozpočti si to!. Název pro tuto kategorii je rozšířen o podtitul Prima život, což je napojení na knížku a pracovní sešit **Prima život**. Hra vychází také z pojetí tzv. **Cashflow kvadrantu**, teorie kapitalismu od Roberta T. Kiyosakiho.

Program je koncipovaný na 1 výukový den, což je zpravidla 8:00 – 15:30 h.

V rámci kategorie SŠ je problematika výrazně obohacena o širší kontext **světa práce, občanského života a osobního rozvoje**. Tím se připojujeme k potřebě této věkové kategorie dívat se na finance spíše **z pohledu dospělého jednotlivce** (oproti rodině).

Po společném úvodu, kdy je žákům představen základní mechanismus hry a pojetí Cashflow kvadrantu, proběhne jakési nulté kolo, které zajistí rozdělení žáků do jednotlivých týmů. Tato část může proběhnout i odděleně – v předstihu před projektovým dnem. Projektový den pak může končit o 1,5 hodiny dříve.

Žáci si nejdříve vyberou své stěžejní **životní hodnoty** a poté i jeden z **6 životních cílů** (nebo spíše hodnotových rámců), ke kterému chtějí v rámci hry směřovat. Podle (stejných) cílů se rozdělí do týmů:

- **FINANČNÍ SVOBODA** – tj. vybudovat si **pasivní příjem**;
- **PRÁCE, KTERÁ BAVÍ** – zaměření na **aktivní příjem**, na smysluplnou kariéru;
- **RODINA A PŘÁTELÉ** – zaměření na **vztahy**, ty jsou víc než vydělávání peněz apod.;
- **UZNÁNÍ** – cílem je být uznávaným **odborníkem** na nějakou oblast (expert, guru...);
- **ZMĚNIT SVĚT** – zaměření na **prospěšné věci**, neziskový sektor, dobrovolnictví apod., ale také na vynálezy, start-upy apod.;
- **DOBRODRUŽSTVÍ** – smyslem je zažívat dobrodružství, například hodně cestovat, adrenalin apod.

Týmový herní program je založený na **hraní rolí a nelineárním příběhu**. Týmy se vžívají do role **1 dospělé osoby** a prožívají s ní každý svůj příběh prvních 3 let jejího dospělého života. Na konci musejí **příběh své postavy prezentovat** a nejlepší týmy jsou oceněny.

Týmy jsou vhozeny do situace **na konci střední školy**. Zde se musejí rozhodnout, zda jejich postava končí jako **učeň**, nebo **maturitou** a nebo zda půjde studovat na **vysokou školu**. Po výběru jednoho z těchto 3 profilů postupně procházejí prvním obdobím dospělého života, v němž musí řešit důležité životní oblasti a potkávají se s dalšími **postavami** (profesemi):

- **Práce**: jako zdroj příjmu. Zde se týmy potkávají buď s **PERSO-NALISTOU** (pracovní pohovor) nebo s **INVESTOREM** (představení podnikatelského záměru);

- **Osobní rozvoj, volný čas a zdraví:** oblast vzdělávání a práce na sobě, patří sem i sport nebo cokoli, co zvyšuje osobní hodnotu či posiluje zdraví – řídí **PÁN HRY** (zapojení her, prezentační dovednosti apod.);
- **Bydlení a domácnost:** způsob bydlení a výdajové položky za péči o domácnost, životní styl;
- **Vztahy** – s rodiči, přáteli, partnerem (vč. založení rodiny), pracovní vztahy – opět **PÁN HRY**;
- **FINANCE** – tato oblast se prolíná ostatními úkoly, ze kterých získávají informace pro sestavení svého osobního rozpočtu. V tom jim pomáhá **FINANČNÍ PORADCE**.

Na začátku se týmy rozhodují, kolik **energie** věnují jaké oblasti. To by mělo být v souladu s jejich životními cíli (hodnotovým rámcem). Rozložení určuje pořadí plnění úkolů v daném období a také čas, který na ně budou mít. Celá hra je navíc doplněna o **specifické události a náhody**, které ovlivňují rozhodování týmu. Stejně jako u základních škol mají žáci možnost řešit kromě základních i **kreativní úkoly**, které rozvíjí jejich tvořivost a další schopnosti. Hra je také doplněna o různé **herní prvky**.

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE

Uchopení problematiky na OA v Ústí nad Labem

Ústecká obchodní akademie má problematiku finanční gramotnosti velmi dobře propracovanou. Výuka je rozmístěna napříč různými **ekonomickými předměty** (Ekonomika, Účetnictví, Právo, Ekonomická praktika a další volitelné), ale také **Občanskou**

naukou, Matematikou a Informačními technologiemi.

Kromě toho se žáci školy pravidelně účastní obou celostátních **soutěží**. V soutěži Rozpočti si to! vyhrál tým této školy kategorií SŠ, a to v obou ročnících soutěže v této kategorii. Žáci školy se účastní i dalších soutěží, které s naší problematikou souvisí.

V prvních dvou letech studia žáci chodí pravidelně na **exkurze** například na Živnostenský úřad, Finanční úřad, do banky, zdravotní pojišťovny apod. Ve 2. ročníku mají pak **projektový týden**, který se věnuje i finančnímu vzdělávání. Účastní se **soutěže Rozpočti si to!** a **Ekonomické olympiády**.

Třetáci mají 3–4 týdny souvislé praxe. Účastní se stejných soutěží jako 2. ročník, a navíc ještě soutěže **Finanční gramotnost** a **Manažerské olympiády**.

Studenti 4. ročníku mají výuku obohacenou o **přednášky odborníků** například z úřadu práce. Účastní se soutěží **Ekonomický tým** a **Účetní olympiáda**.

Zajímavostí je, že žáci 3. a 4. ročníku chodí na náslechy při soudních řízeních.

Dobrou příležitost vyzkoušet si hospodaření dávají žákům také **zimní či letní sportovní kurzy**, kde si musejí naplánovat svůj rozpočet.

PROJEKTY FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Na předchozích stránkách byly zmíněny různé projekty a programy, které se na českém trhu zabývají problematikou finančního vzdělávání. Pojdme si je nyní krátce shrnout a doplnit o další.

Aktuální rozcestník všech projektů, portálů i výukových nástrojů najdete na webu projektu:

- **Finanční gramotnost do škol** – www.fgdoskol.cz
- **Rozpočti si to!** – www.rozpocitisito.cz
- **Global Money Week** – světový týden vzdělávání o penězích a finanční gramotnosti: www.globalmoneyweek.info

Státní instituce:

- **Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat** – portál **Ministerstva financí** na podporu FG, jsou tam také výsledky dotazníkového šetření: financnigramotnost.mfcr.cz
- **Digifolio finanční gramotnosti na RVP.cz** – portál Národního pedagogického institutu, digifolio sdružuje metodické materiály a odkazy:
<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>

- **Česká národní banka** – na portále ČNB jsou k nalezení užitečné informace o fungování centrální banky i celého bankovního systému: www.cnb.cz
- **Peníze na útěku** – interaktivní portál ČNB k domácímu hospodaření: www.penizenauteku.cz
- **Finfo ve škole – Daně a cla do škol** – projekt Finanční a celní správy, který doplňuje výuku o témata z oblastí daní a cel: www.finfoveskole.cz

Finanční instituce:

- **Finanční vzdělávání** – portál České bankovní asociace určený široké veřejnosti: www.financniuzdelavani.cz
- **Bankéři do škol** – projekt České bankovní asociace zaměřený na přednášky bankéřů na školách: www.bankeridoskol.cz
- **Abeceda peněz** – programy Nadace České spořitelny: www.abecedapenez.cz
- **ČSOB pro školy** – interaktivní přednášky pro žáky ZŠ/SŠ a aplikace Filip: <https://www.csob.cz/portal/csob/spolecenskaodpovednost/odpovedne-podnikani/pro-uzdelani>
- **Den finanční gramotnosti** – projekt spol. Partners, který se zaměřuje zejména na semináře pro žáky: www.denfinancnigramotnosti.cz

Další projekty:

- **Rozumíme penězům** – projekt spol. AISIS, který se zaměřuje zejména na výuku na ZŠ. Realizuje semináře pro učitele a má velmi dobře zpracované metodické materiály: www.rozumimepenezum.cz

- **Finance pro radost** – projekt Marcely Hrubošové určený široké veřejnosti i dětem zejména ve formě seminářů: www.financeproradost.cz
- **Junior Achievement** – programy finančního vzdělávání: jaczech.org
- **Nekrachni** – webová a mobilní aplikace pro žáky ZŠ a SŠ: www.nekrachni.cz
- **Chytře s financemi** – interaktivní učebnice pro výuku na SŠ vytvořená na VŠCHT: chytresfinancemi.cz
- **Dnešní finanční svět** – projekt spol. Terra Klub, která nabízí stejnojmenný školní atlas a další didaktické materiály: www.dnesni-svet.cz/dnesni-financni-svet-p27.html
- **Finanční zralost** – kurzy pro školy, e-book, učení hrou: financnizralost.cz

Soutěže a herní programy:

- **Soutěž Finanční gramotnost:** www.financnigramotnost.cz
- **Ekonomická olympiáda (INEV):** <https://inev.cz/>
- **FinGrPlay od ABC finančního vzdělávání** – spol., která také realizuje semináře pro žáky i učitele. Je autorem knížky pro střední školy a her Peníze navíc a FinGrPlay: www.abcfv.cz
- **Finanční svoboda:** www.financnisvoboda.cz
- **Zlatka.in** – gamifikovaná výuková aplikace: www.zlatka.in

Soutěže a herní programy:

- **Měšec.cz:** *www.mesec.cz*
- **Peníze.cz:** *www.penize.cz*
- **Abeceda investora:** *www.abecedainvestora.cz*
- **Nebud' blbej** – konkrétní rady a postupy k různým situacím z hlediska financí: *www.nebudblbej.cz*
- **ČT EDU** – portál s výukovými materiály do hodin všech předmětů: *edu.ceskatelevize.cz*
- **Eruditum** – vzdělávací portál yourchance.academy máme výborné zkušenosti s interaktivním online prostředím platformy ERUDITUM, kterou dlouhodobě využíváme: *www.eruditum.cz*

PODNIKAVÁ ŠKOLA

8 KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ PRO CELOŽIVOTNÍ UČENÍ

Část věnovanou rozvoji podnikavosti začneme tam, odkud se tato klíčová životní kompetence do rámcových vzdělávacích programů dostala.

Zásadním evropským dokumentem je v tomto směru **Doporučení Rady o klíčových kompetencích pro celoživotní učení**³ z ledna 2018 (aktualizovaná verze původního dokumentu z roku 2006). Tento dokument shrnuje závěry o vzdělávání z jiných strategických dokumentů, které se shodují na tom, že zaměření na rozvoj klíčových kompetencí je nezbytné pro udržitelný rozvoj.

CO JE CÍLEM TOHOTO DOPORUČENÍ?

Vyzývá vlády EU, aby výuku a učení klíčových kompetencí zařadily do strategií celoživotního učení. Příloha tohoto doporučení, tzv. Evropský referenční rámec⁴, popisuje 8 klíčových kompetencí, které jsou ve znalostní společnosti zásadní pro každého člověka.

³ DOPORUČENÍ RADY o klíčových kompetencích pro celoživotní učení, Brusel 17. 1. 2018: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0024>

⁴ Evropský referenční rámec, PŘÍLOHA návrhu doporučení Rady o klíčových kompetencích pro celoživotní učení (2018): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0024>

KLÍČOVÉ KOMPETENCE (= soubor znalostí, dovedností a postojů)

1 Kompetence v oblasti gramotnosti: schopnost identifikovat, chápat, vyjadřovat, vytvářet a tlumočit představy, pocity, skutečnosti a názory v ústní i písemné podobě, pomocí vizuálních, zvukových a digitálních materiálů napříč obory a kontexty.

2 Jazyková kompetence: schopnost vhodně a efektivně využívat ke komunikaci různé jazyky.

3 Matematická kompetence a kompetence v oblasti vědy, technologií a inženýrství: schopnost rozvíjet a používat matematické myšlení k řešení různých problémů v každodenních situacích; schopnost a ochota používat soubor znalostí a metod používaných k objasnění přírodních zákonů ke kladení otázek a k formulaci závěrů založených na důkazech, uplatňování těchto znalostí a metod v reakci na přání a potřeby lidí.

4 Digitální kompetence: jisté, kritické a odpovědné používání digitálních technologií a interakce s nimi při výuce, práci a účasti na dění ve společnosti.

5 Osobnostní a sociální kompetence a kompetence k učení: schopnost uvažovat o sobě, účinně zacházet s časem a informacemi, pracovat s ostatními konstruktivním způsobem, odolávat a řídit své vlastní učení a kariéru.

6 Občanská kompetence: schopnost jednat jako zodpovědný občan a plně se podílet na občanském a společenském životě na základě porozumění sociálním, ekonomickým a politickým pojmům a strukturám, jakož i celosvětovému vývoji a udržitelnosti.

7 Kompetence k podnikavosti: schopnost využívat příležitosti a nápady a vytvářet z nich hodnoty pro ostatní.

8 Kompetence v oblasti kulturního povědomí a vyjadřování: pochopení a respekt k tomu, jakým způsobem jsou myšlenky a význam tvořivě vyjadřovány a sdělovány v různých kulturách a prostřednictvím řady uměleckých a jiných kulturních forem.

Je zřejmé, že výše uvedené schopnosti jsou skutečně klíčovými předpoklady pro uplatnění se v moderním světě. Zároveň můžeme odvodit významnou změnu k výuce.

Evropský parlament už před více než deseti lety vnímal potřebu reflektovat proměny společnosti a připravit novou generaci na dobu, která přichází.

Na tomto místě by mnozí mohli očekávat obšírné hodnocení, výsledky výzkumů prokazující menší, či větší posuny v jednotlivých bodech. Dovolte mi jen konstatování, že jsme stále na cestě. Důkazem, že máme stále kus práce před sebou je i tato knížka. Kdybychom mohli konstatovat, že „máme hotovo“, nebylo by třeba bavit se o nových postojích, příkladech dobré praxe, o trendech, které je nutné vzít na vědomí a zapracovat do výuky.

Následující stránky se budou věnovat především rozvoji iniciativy a podnikavosti, a to nejen u žáků, ale i učitelů, navíc u žáků středních škol a učilišť také přesahu do podpory jejich zájmu o podnikání. Zamysleme se nad principy, které formují dnešní život, i nad trendy, které budou život ovlivňovat v budoucnosti.

DEFINICE PODNIKAVOSTI

Kompetencí k podnikavosti se rozumí schopnost využívat příležitosti a nápady a vytvářet z nich hodnoty pro ostatní. Jejich podstatou je tvořivost, kritické myšlení a řešení problémů, iniciativa a vytrvalost a schopnost spolupracovat s ostatními s cílem plánovat a řídit projekty, které mají kulturní, společenskou nebo komerční hodnotu.

Evropský rámec kompetence k podnikavosti

Kompetence k podnikavosti je rozpracována v evropském rámci, tzv. EntreComp (Entrepreneurship Competence Framework).

Ten dílčí dovednosti/kompetence sdružuje po pěti do 3 základních oblastí: **Nápady a příležitosti, Zdroje, Do akce**. Kompetenční rámec každou z dílčích kompetencí dále rozpracovává do vývojového kontinua od základní úrovně po expertní.

V návaznosti na EntreComp vznikly v posledních letech různé metodické materiály, aplikace a vzdělávací programy (bud' přímo při Evropské komisi, nebo v projektech dotovaných z evropských fondů).

Za lokalizaci do češtiny a úpravu pro české učitele vděčíme projektu „KaPoDaV“ v Jihomoravském kraji (zejména organizacím Lipka a JIC), kde vznikl dokument „**Vývojové kontinuum klíčové kompetence k podnikavosti**“. V navazujícím projektu pak vznikl portál **PodnikaváMysl.cz**, kde je k nalezení spousta metodických a inspirativních materiálů.

Rámcem EntreComp se zabývá také **Asociace podnikavé Česko** (založena v roce 2022 – podrobněji níže) při mapování projektů a organizací zaměřených na vzdělávání k podnikavosti.

V Rámcových vzdělávacích programech (RVP) najdeme (v roce 2024) kompetenci k podnikavosti pouze u gymnázií, základní školy mají kompetenci pracovní a střední školy kompetenci k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám.

V RVP gymnázií najdeme tento popis, který je platný, i když je to RVP z roku 2007:

Žák:

- cílevědomě, zodpovědně a s ohledem na své potřeby, osobní předpoklady a možnosti se **rozhoduje o dalším vzdělávání a budoucím profesním zaměření**;
- **rozvíjí svůj** osobní i odborný **potenciál**, rozpoznává a využívá **příležitosti** pro svůj rozvoj v osobním a profesním životě;
- uplatňuje **proaktivní přístup**, vlastní iniciativu a tvořivost, vítá a podporuje inovace;
- získává a **kriticky vyhodnocuje informace** o vzdělávacích a pracovních příležitostech, využívá dostupné zdroje a informace při plánování a realizaci aktivit;
- usiluje o **dosažení stanovených cílů**, průběžně reviduje a kriticky hodnotí dosažené výsledky, koriguje další činnost s ohledem na stanovený cíl; dokončuje zahájené aktivity, **motivuje se** k dosahování úspěchu;
- **posuzuje a kriticky hodnotí rizika** související s rozhodováním v reálných životních situacích a v případě nezbytnosti je připraven tato rizika nést;
- **chápe podstatu a principy podnikání**, zvažuje jeho možná rizika, vyhledává a kriticky posuzuje příležitosti k uskutečnění podnikatelského záměru s ohledem na své předpoklady, realitu tržního prostředí a další faktory.

Revize RVP by měly přinést sjednocení klíčové kompetence k podnikavosti napříč všemi stupni a RVP.

ZAČNĚTE S PROČ?!

„ZAČNĚTE S PROČ?!” *Simon Sinek, podnikatel a motivační speaker*

Proč bychom se vůbec měli zabývat podnikavostí? Proč vznikla potřeba rozvíjet podnikavost, a to nejen u žáků, ale i dospělých? Odpověď formuluje celá řada významných osobností dnešní doby, ať už se jedná o ekonomy, korporátní zaměstnavatele, nebo významné podnikatele. Jejich slova lze parafrázovat následovně:

„Osobní prosperita jednotlivých lidí se dnes – a v blízké budoucnosti ještě více – bude přímo odvíjet od schopnosti být podnikavý.”

Doba se radikálně mění a žádá si zásadní změnu našich postojů, a to hned v několika oblastech. Jde o **postoj k penězům, času, riziku a odpovědnosti**. Překonaná jsou klišé, že mít zaměstnání je jistota a podnikání je riziko. Samozřejmě, vždy to bylo o určitém poměru... Ale dnes, kdy průmyslové podniky a obchodní řetězce digitalizují své procesy a potřebují méně pracovníků s nízkou kvalifikací, řada oborů ve službách je postavena na práci živnostníků a obchodní společnosti se stále více orientují na odměňování za výkon, nikoliv za čas strávený v kanceláři, jde o zásadní změnu tohoto poměru. Od zaměstnanců se očekává schopnost nést významně vyšší odpovědnost za výsledky své práce, naopak od zaměstnavatelů se očekává mnohem větší důvěra ve schopnosti svých pracovníků a vyšší kompetence k jejich samostatnému rozhodování. Z těch, kteří tento fakt přijímají, se více než šéf a zaměstnanec stávají do jisté míry partneři.

A znovu si položíme otázku: „Proč?” Odpovědi jsou zejména technologické možnosti dneška a to, že největší část naší ekonomicky produktivní populace tvoří lidé, kteří většinu, nebo celý svůj dospělý život prožili v demokracii a svoboda je pro ně dosaženou a prožívanou hodnotou. Tato generace je první, která do určité míry zvrátila tisíce let zažité paradigma, že mladší

se učí od starších. A generace dnešních školáků v tomto trendu pokračuje. Role učitelů proto dostává nový obsah. Nejedná se už jenom o předávání znalostí, zkušeností a výchovu v souladu se společenskými konvencemi. Hlavním úkolem učitelů v současnosti je pomoci dětem pochopit informace v souvislostech a rozvíjet jejich schopnosti, které jim umožní obstát v turbulentní době.

Sociální média a internet umožnily mladé generaci globální přístup k informacím. Naším úkolem je naučit je s nimi odpovědně pracovat.

Proč bychom měli vést mladou generaci k novému vztahu k penězům?

Odpovědi nejen na otázku proč, ale i jak, byla celá první část této publikace. Stručně by se dalo odpovědět asi takto: „Dnešní žáci budou vystaveni na pracovním trhu, i jako podnikatelé, globální konkurenci. Jejich **podnikavost a finanční návyky rozhodnou, zda budou schopni dosáhnout dlouhodobé osobní prosperity**, nebo budou klopýtat ve vleku půjček a rizika předlužení. Vysokoškolské vzdělání už není na pracovním trhu výhoda, ale předpoklad.

Stejně jako angličtina slovem i písmem, jejíž vnímání se posunulo z kategorie cizích jazyků do úrovně automaticky předpokládaných schopností na pracovních pozicích od středního managementu výš.“ Slovy prof. Milana Zeleného se dá říct, že angličtina není cizí jazyk, ale jazyk obchodní. A kdo chce uspět, musí ho znát.

Proč bychom měli vést mladou generaci k novému vnímání času?

Jak učí Robert Kiyosaki, podnikatel a autor několika bestsellerů v oblasti financí a podnikání, čas je hodnota, kterou utrácíme, nebo investujeme, stejně jako peníze. Steve Covey, autor jednoho z největších bestsellerů v oblasti time managementu a osobního rozvoje, klade důraz na práci s životními hodnotami a rozhodování podle priorit důležitosti tak, abychom systematicky pracovali na strategicky důležitých věcech. Důležité/naléhavé věci si naši pozornost vynutí vždycky. Stále víc se ale všichni potýkáme s informačním

balastem na sociálních sítích. Technologie usurpují naši pozornost i v okamžicích, které bychom měli prožívat „offline“. A to je často pro mládež skutečné novum. A není se co divit. Tato generace vyrůstá v obrovském informačně-technologickém tlaku od útlého dětství. Měla by si proto ze školy odnést schopnost rozhodovat, čemu a jak svůj čas věnuje. Schopnost kritického myšlení vzhledem k času jí pak umožní žít ve výkonově orientovaném prostředí vyvážený život a nezapomínat na sebe a svou rodinu.

Proč bychom měli vést mladou generaci ke schopnosti podstupovat riziko?

Jak už bylo řečeno, pracovní příležitosti jsou už dnes často spojovány se schopností nést jistá rizika, ať se bavíme o výkonových odměnách, nebo spolupráci na různých start-up projektech. Mnozí investoři vytvářejí specializované podnikatelské inkubátory, HUBy a coworkingová centra, kde je realizace nových nápadů a s tím spojené riziko neúspěchu na denním pořádku. Jak se dlouhodobě ukazuje v různých studiích, nejčastěji zmiňovanými strachy jsou strach mluvit před lidmi a strach z neúspěchu, nebo odmítnutí.

***„Potřebujeme užít své nejlepší nápady,
nejsilnější myšlenky a otestovat je.
Musíme být ochotni neuspět, udělat chybu,
poučit se a začít znovu.“*** Angela Lee Duckworth⁵

Proč bychom měli vést mladou generaci k odpovědnosti? Nedělali jsme to snad dostatečně?

Tato otázka může být na první pohled vnímána jako skrytá výčitka. Ale není tak míněna. I předešlé generace žáků byly svými učiteli vedeny k odpovědnosti, jen za trochu jiné věci. V prostředí školy odpovědnost znamenala splnit zadané domácí úkoly, naučit se dostatečně na zkoušení nebo písemnou práci. Často bylo poukazováno na nutnost být odpovědný a jistě to bylo míněno dobře. Mnohdy ale význam odpovědný byl zaměňován za význam

⁵ Angela Duckwothová, *Houževnatost*

slova poslušný. Z pozice autority se učitelé ještě dnes někdy dožadují odpovědnosti od žáků, ale ve své podstatě nejde o nic jiného než o splnění požadavku. Tento přístup ale skutečnou odpovědnost nerozvíjí. Naopak. Vede k pasivitě a nesamostatnosti. Ano, vést žáky k odpovědnosti je samozřejmě náročné, navíc řada z nich nemá potřebný základ z rodiny a o to těžší je chtít od nich odpovědné jednání ve škole. Přesto, nebo právě proto, je role učitelů v tomto ohledu nezastupitelná.

Skutečná výchova k odpovědnosti, tedy ke schopnosti dělat určitá rozhodnutí přiměřená věku a chápat důsledky svých rozhodnutí v souvislostech, je však jedním z klíčových úkolů, se kterými se učitelé musí do budoucna vypořádat. Kromě efektů, které to přinese u jednotlivých žáků v dospělosti, bude možné vidět přínosy již v průběhu studia. Zejména pak ten, že v dalších částech vyučování bude možný posun od frontální výuky k učení prožitkem a sebe-zkušenostními způsoby.

Jaká přesvědčení a paradigmatata budu muset v sobě překonat s ohledem na proměny, kterými prochází role učitele?

Čím tato přesvědčení nahradím? Jak budu definovat svou roli nově?

KDY? TEĎ!

Druhou zásadní otázkou je: **KDY ZAČÍT?**

Základy podnikavých dovedností by si děti měly přinést do školy z rodiny a předškolních zařízení. Výhodou je, že děti jsou přirozeně zvědavé, a proto by v raném dětství měly získat pocit, že **zkoušení věcí, chybování a opětovné snažení, jsou přirozená cesta, jak se věci naučit**. Pokud dostanou od dospělých správný směr, pak je stačí „nebrzdit“. Není to myšleno doslova, ale v současné době je možné setkat se s dětmi, které si už v tak útlém věku nesou vnitřní přesvědčení, že je lepší něco nezkusit, než neuspět. Ne, že by se k tomu postojí rozhodly vědomě, ale často slýchané příkazy „*nedělej to, nesahej na to, ať to nerozbiješ, nelez tam, ať se ti něco nestane...*“ formují jejich chuť objevovat a odvahu zkoušet něco nového.

Bez ohledu na předškolní zkušenosti, příchod na základní školu by měl být jednoznačně impulsem k iniciativě a podnikavosti. Učitelé hrají v tomto ohledu velmi významnou roli a zejména první roky zásadně formují přístup žáků k učení. Proto by učitelé, kteří chtějí dobře připravit své žáky na budoucnost, měli využívat variabilní přístup k výuce a ve svých hodinách využívat maximum aktivizačních prvků a pomůcek.

Pokud se učitel setkává se svými žáky až ve vyšším věku, tedy na střední škole, a žáci přichází bez cíleně rozvíjených podnikavých kompetencí, ani tam není vše zcela ztraceno. Práce učitele ale bude náročnější. Nicméně i on může získat pozornost a chuť žáků k učení. Základem bude individuální, vysoce zkompetentňující přístup, o kterém bude řeč později.

PUZZLE O 11 DÍLCÍCH

Následující stránky budou patřit podrobnějšímu rozboru schopností, kterými lze podnikavost popsat podrobněji. V pracovním setu Prima život, který vydala yourchance v roce 2015, jsou k dispozici i praktická cvičení, jak diskusi s žáky na toto téma podpořit. Původně byl Prima život určen žákům středních škol a učilišť, ale praxe ukázala, že i starší žáci základních škol jsou schopni pod vedením učitele s cvičeními pracovat a společně diskutovat.

11 VLASTNOSTÍ PODNIKAVÉHO ČLOVĚKA

- 1 KREATIVNÍ MYŠLENÍ, neboli TVOŘIVOST** je jedním z prvotních předpokladů podnikavého člověka. Schopnost představit si něco a uvést to do života. Schopnost nacházet tvořivá řešení. Schopnost vidět věci jinak.
 - 2 KOMBINAČNÍ SCHOPNOSTI** mají blízko ke kreativitě, ke strategickému myšlení, přemýšlení v širších souvislostech a velmi často také mimo zaběhnuté stereotypy.
 - 3 VIDĚNÍ PŘÍLEŽITOSTÍ** má spojitost se dvěma dalšími schopnostmi – s výše zmiňovanými kombinačními schopnostmi, díky kterým jsme schopni najít nové způsoby řešení a z toho vyplývající příležitosti – ať už obchodní / finanční, interpersonální, rozvoj vědomostí, nebo osobního růstu. Nebo se může jednat o schopnost nového pohledu na věci stávající. Vidět příležitosti tam, kde ostatní vidí jen prázdný prostor nebo zašlé haraburdí, je zdrojem inovací, neobvyklých řešení, někdy i celospolečenských změn.
 - 4 Podnikavý člověk sleduje TRENDY**, technologické novinky a nové směry ve svém oboru, ale i moderní přístupy ke vzdělávání. Udržuje se stále jakoby na špičkách. Učí se nové věci, má zájem o dění kolem sebe, je ochoten zkoušet nové postupy. Změnu bere jako příležitost se posunout dál a hledá v ní způsob, jak usnadnit práci sobě nebo ostatním. Pokud už není nositelem nových trendů on sám, podporuje novinky, kterým věří. Z tradic si bere to dobré a snaží se to aplikovat nově.
 - 5 Podnikavý člověk však není zaslepený pouze novinkami a hity.** Je uvážlivý a má vysoce rozvinuté **KRITICKÉ MYŠLENÍ**. Je schopen posuzovat věci v souvislostech. Nedá pouze na první dojem, neopakuje obecná tvrzení bez toho, že by přemýšlel o jejich skutečném významu, smysluplnosti a relevantnosti.
 - 6 Podnikavý člověk je, jak to říct jinak, než MAGNET NA LIDI.** Umí svým jednáním přitahovat zajímavé osobnosti, zkušené profesionály i dosud neznámé lidi. Je ochoten lidi kolem sebe propojovat a v tom je jeho velká přidaná hodnota.
-

- 7 SCHOPNOST NÉST JISTOU MÍRU RIZIKA.** Nebavíme se o žádném nepřiměřeném hazardu. Řeč je o připravenosti na neúspěch a schopnost vyrovnat se s případným odmítnutím, či nezdarem. Samozřejmě riziko, které podstupuje zaměstnanec je přiměřené jeho pozici, stejně jako riziko, které nese podnikatel, odpovídá jeho postavení.
- 8 FINANČNÍ GRAMOTNOST** je schopnost dělat zdravá finanční rozhodnutí, jak v oblasti příjmů a výdajů, tak investic. Součástí je znalost pojmů a principů sestavování osobního a rodinného rozpočtu a řada dalších důležitých oblastí pro úspěšnou tvorbu rezerv a budování osobní prosperity.
- 9 FLEXIBILITA** je schopnost pružně reagovat na měnící se podmínky. Ať už se jedná o nároky osobnostní, časové, technologické, někdy i formální. Je třeba být připraven na změny a odchylky od původního plánu.
- 10 SCHOPNOST** čestného a hospodárného **SPRÁVCOVSTVÍ** svěřeného majetku. A to jak movitého, nemovitého, tak duševního, včetně dobrého jména firmy.
- 11 SCHOPNOST MÍT VÝSLEDKY.** Nestačí být pouze pracovitý. Je řada pilných lidí, kteří řeší spousty nepodstatných drobností. Známkou podnikavého člověka je to, že za ním jsou vidět výsledky.

Konkrétní příběhy, nebo příklady z praxe k jednotlivým bodům:

1

☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐

PODNIKAVÝ UČITEL

Klíčové postoje a schopnosti

Představa učitele, který má skutečný vliv na životy svých žáků, formuje jejich životní názory a postoje a je nositelem hodnot, o které se mohou v době studia i ve své dospělosti směle opřít, není ani fikcí, ani utopií.

„**Učitel – mentor**“, jak už bylo řečeno, je nová úroveň a nadcházející generace rodičů i žáků ji bude od dnešních pedagogů očekávat. Co jsou tedy klíčové kvality podnikavého učitele budoucnosti?

LEADERSHIP

V první řadě je to leadership. **Podnikavý učitel je leader.** A s použitím Maxwellovy stupnice leadershipu² se jedná o leadera 4. úrovně, tady člověka, který má vysoký morální kredit a je schopen vychovávat úspěšné leadery kolem sebe. Dosahuje toho díky schopnosti lidí vést, vyzdvihovat a motivovat, a to nejen v jejich pracovním (školním) životě, ale i v osobních otázkách, které jsou mu svěřovány na základě jeho moudrosti a vysokého lidského přesahu, který jeho mentee (žáci) pocítují. Maxwellovo pojetí leadera této úrovně významně akcentuje

² Kniha: John C. Maxwell, 5 úrovní leadershipu

schopnost leadera vytvářet právě takové prostředí, které umožní jeho následovníkům čerpat inspiraci a objevovat v sobě to nejlepší.

Leadership je však spojen s celou řadou dalších předpokladů, které se člověk, který se chce leaderem stát, musí rozhodnout přijmout a naplnit. A toto naplňování je zpočátku každodenní osobní boj, který se léty stává snazší a častěji vyhraný. Je však nutná bdělost a slovy S. Coveyho³ i potřeba pravidelně brousit svou pilu.

Jedním z klíčových rozhodnutí, které musí Podnikavý učitel udělat, je vidět sebe jako člověka schopného opustit vyjeté koleje a přijmout nový pohled na sebe sama. Otevřeně upřednostňovat vzájemný respekt před uplatňování autority. Přicházet do výuky s tím, že je jeho úkolem sdílet informace a zkušenosti a provázet je s představou jejich budoucího využití v praktickém životě žáků.

³ Kniha: Steven Covey, 7 návyků skutečně efektivních lidí

V podstatě se jedná o tzv. servant leadership, neboli vedení službou, který skvěle popisuje v knize Služebník její autor J. C. Hunter⁴. Služba v tomto případě neznamená přihrbenost, podrobení a sebezapření, ale vědomí své vlastní přidáné hodnoty pro lidi kolem sebe.

„Být leaderem je osobní volba, ne pozice.“ Simon Sinek

Podnikavý učitel si svou vlastní osobností, svým sebevědomím a chováním, dokáže získat pozornost a respekt. Jeho systém rozhodnutí vytváří prostředí, které umožňuje žákům objevit jejich nejlepší já, jejich talenty a předpoklady. Podnikavý učitel vidí ve svých žácích potenciál a pomáhá jim ho objevit a uchopit.⁵⁻⁷

Každý žák je jako nevybroušený diamant.

Posláním učitele je pomoci mu uvidět jeho vlastní hodnotu.

SCHOPNOST MOTIVOVAT

Podnikavý učitel motivuje* své žáky! Zní to banálně. Nenajde se asi větší klíče o vztahu učitele a žáka, než právě tato věta. Z pohledu podnikavého učitele ale můžeme v těchto několika slovech najít jednu z největších výzev. Pracovní trh se otázkou motivování zaměstnanců zabývá roky. Vede se odborná diskuse, pořádají se konference... Proč takové debaty nevedou podnikatelé? Protože oni mají svou vnitřní motivaci, své „důvody proč“. A naopak ještě píšou články o tom, že mají chuť dosahovat vyšších cílů, pustit se do aktivit v jiných oborech a slovo „důchod“ pro ně není v ničem lákavé.

Podnikavý učitel si to uvědomuje a **známky nepovažuje za dostatečný prvek motivace**, stejně jako zaměstnavatelé nepovažují peníze za dostatečnou motivaci.

⁴ Kniha: James C. Hunter, Služebník

* Motivovat x stimulovat. Z přísně odborného hlediska se jedná o nepřesnou formulaci, protože motivace je vnitřní záležitostí a stimulace je vnější. Běžná čeština tyto pojmy zaměňuje a používá v přeneseném slova smyslu motivaci i pro vnější impuls k akci.

⁵ Film: Nebezpečné myšlenky / Dangerous Minds (1995)

⁶ Film: Tančím, abych žil / Tak the Lead (2006)

⁷ Film: Za tabulí / Beyond The Blackboard (2008)

Cože? Znamky a peníze že nejsou motivací? Ne! Oba tyto faktory přestávají být po čase funkční motivací. Jedná se o vnější stimul, který může v některých obdobích působit jako impuls ke změně, avšak poté, co se tímto způsobem motivovaná osoba ztotožní s novou úrovní, začne ji brát automaticky a motivační prvek přestává fungovat. A od určité úrovně přestávají peníze, stejně jako známky, být motivačním impulzem vůbec. Mnohem efektivnějšími faktory jsou pak **hodnoty blízké osobnosti daného člověka**, ať už se jedná o zvládnuté výzvy, veřejné uznání, pocit vděčnosti okolí, nebo jen uspokojená touha po odpovědích.

Vědecké zdroje, jako Luhmannova Teorie sociálních systémů, Zimbardovy studie zla a hrdinství, nebo výsledky analýzy chování a vlastností pěti set nejúspěšnějších osobností napříč obory, které vydal Richard St. John⁸ v roce 2010, říkají, že naše rozhodování nejvíce formují následující faktory: prostředí a houževnatost.

Ve svém vězeňském experimentu prof. Zimbardo prokázal, jak sociální systém – tedy role, kterou ve společnosti přijímáme – je silnější než naše vlastní vůle. Studie sama byla natolik fascinující svým průběhem i výsledky, že se stala filmovou předlohou⁹⁻¹⁰.

Jednou z nejznámějších prací o studiu zla v nás je publikace nazvaná Luciferův efekt. Pochopení tohoto tématu může Podnikavému učiteli pochopit principy vzniku a vyrovnání se se šikanou.

Naopak vysoce pozitivní téma, kterému se prof. Zimbardo aktuálně se svým týmem věnuje, je téma neobyčejného hrdinství obyčejných lidí. Základem jeho práce jsou analýzy hrdinských činů a myšlení lidí v okamžiku, kdy byly vystaveni extrémní situaci. Tyto vzorce chování a myšlení jsou konfrontovány s vlivem pozitivních vzorů v životech těchto „každodenních hrdinů“. Jedním z klíčových poznatků je síla dopadu těchto pozitivních vzorů na chování široké veřejnosti. **Povzbuzování dětí i dospělých k drobným každodenním hrdinstvím** je cesta k zásadní změně společenského klimatu. Tak své myšlenky

⁸ Kniha: Richard St. John, 8 tajemství úspěchu - 8 vlastností, které mají úspěšní lidé společné

⁹ Film: Experiment / The Experiment (2010)

¹⁰ Film: The Stanford Prison Experiment (2015)

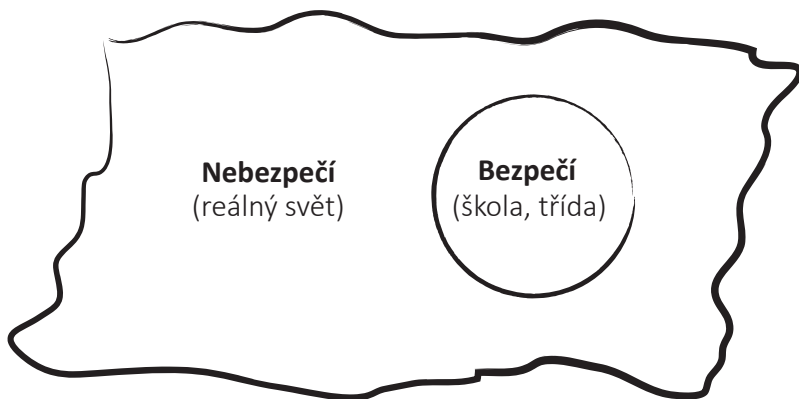
formuluje na svých vystoupeních stanfordský profesor, který většinu svého života strávil zkoumáním zla a ve svém pozdním věku je hlavní postavou projektu The Heroic Imagination¹¹⁻¹² (Síla vnitřního hrdinství).

A právě ve výsledcích těchto studií může Podnikavý učitel najít vnitřní oporu pro svou změnu v přístupu, oproti tradičně vnímanému pedagogickému přístupu.

Ale netřeba chodit daleko za moře, už Komenský vyzýval ke škole hrou. Nebyla tím myšlena zábava, ale prožitek role, do které je žák postaven.

Tvorba prostředí, které rozvíjí talenty, dává prostor poznávat sebe sama i zákonitosti fungování týmu, možnost tříbit své schopnosti objevovat, diskutovat, formulovat závěry a využívat kritické myšlení v praxi, to je zásadní úkol Podnikavého učitele. Platí jednoduché pravidlo:

***Když se cítíme bezpečně uvnitř kruhu,
jsme ochotni čelit překážkám a nebezpečí venku.***

¹¹ Youtube: TED - The Heroic Imagination Project, Phil Zimbardo (2011)

¹² Youtube: TEDxMidwest - Phil Zimbardo – Heroes (2012)

Důležitými otázkami, na které si Podnikavý učitel musí odpovědět, jsou:

Jaká je má osobní motivace vytvořit pro žáky ve svých hodinách / ve své třídě bezpečné prostředí pro osobní růst?

Co chci umožnit svým žákům?

Jakou změnou postojů a názorů budu muset projít, abych toto umožnil/a?

Jaká jiná pravidla fungování budu muset ve třídě umožnit, abych dosáhl/a svého záměru? Která stávající pravidla ponechám?

Jak konkrétně toho dosáhnu?

POZITIVNÍ INTERPRETACE

Jedním z podstatných kroků, který umožní Podnikavému učiteli vnést do svého vyučování vcelku rychle pozitivní změnu je **pozitivně laděná interpretace známek**. Není tu řeč o slovním hodnocení bez známek, jak ho mají zavedené některé zejména alternativní školy. Většinově se u nás stále používá známkování, tedy srovnávací systém vůči jednotnému cíli: dosáhnout „samé jedničky“.

Ani Podnikavý učitel jako jednotlivec pravděpodobně nezmění systém hodnocení celkově. Co je však v jeho moci, je **interpretace dosažených výsledků**. Zda trojka nebo čtyřka znamenají, co všechno žák neuměl, nebo znamenají, co dnes uměl, kde má rezervy a co všechno by se měl doučit, aby mohl dosáhnout lepšího hodnocení, to je jen otázkou volby slov. Navíc Podnikavý učitel si je vědom toho, že nelze srovnávat žáky mezi sebou, protože tím podporuje rivalitu a posiluje fungování své třídy na principu výhra-prohra, ale volí srovnávání každého žáka vůči jeho dříve dosaženým studijním výsledkům a potenciálu, který může naplnit. **Ctí princip výhra-výhra¹³**. Tento přístup je vysoce motivačním i pro žáky, kteří nejsou studijními hvězdami, ale jejich silné stránky jsou více ve fyzické (sportovní), manuální, nebo kreativní rovině. Podnikavý učitel tak je schopen stavět studijní cíle svým žákům adekvátně jejich talentům a předpokladům.

Jak žákům vysvětlím Coveyho princip výhra-výhra?

Interpretace je o volbě postojů a slov...

Aktuálně používané věty	Nová pozitivní formulace

JAK NA TO?

OBJEVOVÁNÍ TALENTŮ

Talenty některých žáků jsou evidentní. Zejména výtvarné, hudební nebo sportovní. Povzbuzovat takové žáky k jejich rozvoji pak není příliš složité. U žáků, kteří se tzv. „dobře učí“, by měl být Podnikavý učitel obezřetný, zda se jedná o schopnost memorovat přednášenou látku či schopnost věci rozumět opravdu v souvislostech. A pokud by se snad jednalo o pouhé memorování, pomoci žákovi pochopit dlouhodobou neúčinnost takového přístupu. Tento žákův přístup je často motivován dosažením skvělých hodnocení, aby naplnil očekávání svých rodičů. Podnikavý učitel by měl pomoci takovému žákovi najít skutečnou osobní motivaci a touhu po poznání.

Co však s žáky, kteří vzdělání nepřikládají důležitost, zdají se být demotivovaní, nezvladatelní? I tady je příčina s největší pravděpodobností v stylu domácí výchovy. Obranné postoje, nezáměr, pasivita, nevhodné chování, arogance, agrese – to a mnoho dalších variant nepřizpůsobivosti školnímu prostředí jsou pro Podnikavého učitele výzva. Jak získat pozornost, respekt, alespoň trochu zájmu takových žáků o studium? A co ukázat jim, že jsou v něčem dobří, že si oni sami zaslouží respekt za něco, co ve svém životě zvládli? David Rock¹⁴⁻¹⁵ ve svých knížkách mluví o mozku, o tom, proč lidé nedělají, co jim říkáme, proč někteří zpochybňují sebe sama a proč jiní uspějí, i když okolí nevidí pro jejich úspěch předpoklady. Také upozorňuje na fakt, že **lidé naplňují naše očekávání**. Pokud Podnikavý učitel přijme tyto neurovědou prokázané teze jako impuls k novému přístupu k „obtížným“ žákům, může se postupně dočkat velmi překvapivých pozitivních výsledků.

¹⁴ David Rock, *Jak pracuje váš mozek*

¹⁵ David Rock, *Leadership s klidnou myslí*

KROK ZA KROKEM

Samozřejmě předávat odpovědnost a umožnit samostatnost nelze u všech žáků stejně. Užitečné je rozdělit si žáky v danou chvíli do čtyř kategorií. Důležité však je mít stále na paměti, že se žáci mezi jednotlivými kategoriemi mohou posouvat. Žádoucí směr je od kategorie **1** do kategorie **4**, ale není vyloučený i pohyb opačným směrem.

- 1 Kategorie:** žák pro splnění cíle potřebuje od učitele přesné zadání jednotlivých dílčích kroků a popis **konkrétního postupu**, jak jednotlivé kroky zvládnout. Pro posun do kategorie **2** jsou důležité otázky učitele na samostatné návrhy žákova vlastního postupu k dosažení dílčích cílů. Z jedenácti podnikavých vlastností se jedná zejména o kreativní myšlení a kombinační schopnosti.
- 2 Kategorie:** žák potřebuje **znát cíl a je schopen samostatně navrhnout dílčí kroky a jejich řešení**; učitel zde působí jako odborný průvodce, který zná správné odpovědi a nechává žáka tyto správné odpovědi a postupy objevit. Pro posun do kategorie **3** je důležité se soustředit na rozvoj práce s informacemi v souvislostech, tedy kritické myšlení, kombinační schopnosti, zvyšování míry flexibility.
- 3 Kategorie:** žák má vysokou míru samostatnosti a odpovědnosti. Přímo se **podílí na výběru cílů** (např. v projektové výuce) **a navrhuje jejich dosažení**. Úkolem učitele v této kategorii je podporovat a podněcovat rozvojové aktivity a postupy, poukazovat na silné stránky a na těch stavět roli žáka v týmu. Cestou do kategorie **4** je zaměření se na rozvoj orientace na výsledky, správcovství, vidění příležitostí a schopnost nést jistou míru rizika.
- 4 Kategorie:** žák má možnost **podílet se na stanovení cíle** a navrhuje kroky a postupy k jeho dosažení. Je vysoce kompetentní a využívá všechny své podnikavé vlastnosti a dovednosti. Role učitele je zde vnímána skutečně jako role mentora, který žáka provází studijním procesem.

Všechny tyto kategorie jsou Podnikavému učiteli k dispozici jako **komunikační škála, která mu vzhledem k věku žáků umožňuje aplikovat podnikavý přístup k výuce.**

TRVALÝ RŮST A SEBEROZVOJ

Podnikavý přístup k výuce stojí a padá s ochotou učit se a soustavně na sobě pracovat, a to nad rámec kurzů DVPP. Podnikavý učitel by měl být pro své žáky vzorem, a to velmi konkrétním způsobem. Dříve zmíněné hodnoty a principy jsou dobrý příklad na obecně lidské úrovni. Co ale jít příkladem a sdílet s žáky fakt, že učitel tráví čas seberozvojem. Ne, není tím myšleno strohé oznámení: „chodím na angličtinu“ nebo „byl jsem na kurzu rozvoje podnikavosti“. Nebylo by skvělé říct: „Před pár lety jsem začal chodit na angličtinu a díky tomu jsem teď četl velmi zajímavý článek. Dneska si některé myšlenky z něho probereme, protože korespondují s tím, co se právě učíme...“. Nebo se během pěti minut podělit o novinku z kurzu nebo o myšlenku ze zajímavého videa.

Aktuálně stoupá nabídka kurzů **DVPP v oblasti rozvoje podnikavosti**. Vzhledem k důležitosti, kterou toto téma má na mezinárodní i národní úrovni, se dá předpokládat, že učitelé budou i nadále mít stále více možností odborného rozvoje tímto směrem.

Velmi zajímavý zdroj odborných informací a hlavně příkladů dobré praxe jsou nejrůznější **kulaté stoly, workshopy a konference**. Jedná se o způsob, jak udržovat svůj pedagogický styl moderní a reflektující aktuální trendy. Podobné akce jsou také zdrojem inspirace, co se týká používaných pomůcek a materiálů. Sdílení **příkladů dobré praxe** s kolegy dává Podnikavému učiteli možnost průběžně zhodnocovat své pedagogické výsledky a diskutovat možnosti a alternativy řešení obtížných situací, a to jak s učiteli z jiných škol, tak s dalšími přítomnými odborníky. Velmi cenné

jsou zkušenosti lidí z pomáhajících profesí, zejména z oblasti koučování nebo personalistiky. Stejně tak je zajímavá možnost diskuse s podnikateli, kteří jsou potenciálními zaměstnavateli právě studujících žáků. Jejich pohledy a očekávání zejména od absolventů středních škol se mohou stát Podnikavému učiteli zajímavým zdrojem inovací ve výuce, aniž by tyto inovace překročily rámec školního vzdělávacího programu.

Vhodnou platformou pro setkání s lidmi z nej-různějších oborů, zejména však s podnikateli, je celá řada networkingových akcí. **Networking** je slovo, které ovládlo zejména obchodní svět před několika lety. Zejména v době, kdy na popularitě začaly získávat tzv. networkingové snídaně, večere a networkingové kluby. Co to ale vlastně znamená? Obecně lidé mají představu, že je to jakési masové vyměňování vizitek na velké akci plné cizích lidí. Ale tohle opravdu není smysl.

Jedná se síť lidí, kteří se spolu navzájem znají a díky tomu jsou schopni spolupracovat. Setkáváním se na snídáních, odpoledních koktejlech nebo u večere účastníci vytvářejí atmosféru a prostor pro rozvíjení přátelských vztahů, které jim umožňují představit nejen firmu, nebo organizaci kterou reprezentují, ale hlavně sebe. Ano, je to cílené seznamování. Vznikají díky tomu obchodní a pracovní vazby, které nežíldka přerůstají v přátelství.

Od seznámení ke spolupráci mnohdy uplynou týdny, někdy měsíce. Budování důvěry prostě nejde uspěchat. Lidé se musí poznat trochu blíž. A pak je třeba o tyto vztahy pečovat. Když to ale člověk zvládne, pozná efekty networkingu.

A v čem že je to kouzlo? **Jde o sílu vytvořené sítě osobní vztahů a propojování lidí za účelem vzájemné prospěšnosti nebo užitečnosti.**

Zde je pár pravidel, která platí stále:

- 1 Získat důvěru stojí týdny, měsíce i roky práce, ztratit ji můžete ve vteřině.
- 2 Dobrý výsledek networkingové akce není štos vizitek, ale dvě tři, někdy třeba i jediná, ale za ní se schovává příjemný, zajímavý, inspirativní rozhovor a potenciál další schůzky.
- 3 Na první schůzce se neřeší otázky konkrétní možné spolupráce, nejdříve je potřeba vytvořit vztah.
- 4 Dávejte, pak dostanete – podělte se o své zkušenosti, kontakty, užitečná doporučení (pozor, na nevyžádané rady!), otevřete dveře..., někdo totéž udělá pro vás.
- 5 Bud'te sami sebou, nestylizujte se. Bud'te to hlavně vy! Učitelé jsou zajímavými partnery pro diskusi. Není třeba se v prostředí podnikatelů cítit nepatřičně. Jste Podnikavý učitel, a to má svou cenu!
- 6 Bavte se také o životě, nadržte rozhovor pouze na profesní úrovni.

Velmi moderní způsob seberozvoje jsou **online kurzy, webináře, blogy, vlogy, youtube a TED**. Všechny tyto formy mají jedno společné. Stačí k nim přístup na internet, počítač, nebo smartphone. Doba plná technologických novinek přináší jednu zásadní změnu. Vzdělání a zkušenosti sdílené online se stávají už dnes běžnou součástí vzdělávacího procesu a do budoucna budou jenom sílit. Informace jsou dostupné v reálném čase, na jedno kliknutí, šířené bez hranic, často zdarma nebo za symbolický poplatek.

Podnikavý učitel by měl předpokládat a hlavně reflektovat tento trend digitálního světa. U svých žáků tím jednoduše může zvýšit zájem o vyučovaný obor/předmět, navíc tím upozorní na potřebu ovládnutí angličtiny na úrovni běžného pracovního jazyka a udrží tím aktuálnost informací, které si žáci ze školy odnesou.

Další věc, kterou by měl učitel ve vztahu k výše řečenému předpokládat, je, že někteří žáci už teď tyto zdroje využívají pro své

vzdělávání. Zde je řeč především o starších žácích, ale i relativně malé děti se dostanou k populárně-naučným videím na youtube. A není se co divit, vždyť průměrný věk návštěvníků největších akcí o youtuberingu je na hranici 15 let.

Žáci 15+ často sledují i videa programu TED. Tak proč toho nevyužít ve výuce. Jedná se o deseti až dvacetiminutová videa. V angličtině se jedná o více než 2300 vystoupení zajímavých a respektovaných osobností a nejlepších odborníků napříč obory. Verze TEDx nabízí nejružnější jazykové mutace včetně češtiny. Speciálně pražská konference TEDx na téma inovace ve vzdělávání má pravidelně takový ohlas, že se z ní postupně stává renomovaná mezinárodní akce.

Všechna videa na TEDu mají jedno společné. Jsou inspirativní, zábavná, neformální, a přesto hluboká, jasná a velmi koncentrovaná. Výběr hostů se řídí jednoduchým kritériem – host musí sdílet:

„Myšlenky, které stojí za to šířit.“

Postoje Podnikavého učitele budou utvářet prostor, kde mohou vyrůstat podnikaví žáci. Dobře to vystihuje Carol Dweck, ze Stanford University, když říká, že:

***„Růst je otázka myšlenkového nastavení
a schopnost učit se není omezena,
můžeme ji změnit svým úsilím.“***

STÁŽE PRO UČITELE

Relativně nová, ale učiteli žádaná, ministerstvem školství podporovaná a podnikateli vítaná aktivita jsou stáže pro učitele. Jednou z možností, jak se učitel může dostat k novinkám a aktuálním trendům, je právě stáž – ať už se zajímá o dění ve svém oboru, vývoj na pracovním trhu i v podnikání.

A nemusí se nutně jednat jen o vedoucí odborných výcviků. Stáže jsou určeny všem učitelům na všech úrovních škol. Stáž trvá od

CO VYUŽÍVAT?

Dnešní doba je vstřícná vůči projektové výuce, aktivnímu zapojení žáků, dveře jsou otevřené diskusím s hosty, zážitkové pedagogice a herním prvkům ve výuce. Nabízí se proto celá řada nástrojů, které lze ve výuce využít.

Mezi nejrozšířenější patří **PROJEKTOVÉ DNY**. Ať už jde o dny environmentální výchovy nebo finanční gramotnosti, jedná se obvykle o akci celoškolní, nebo alespoň určenou pro více tříd v daný den. Organizace projektového dne může být plně v režii učitelů a vedení školy, stále častěji se však do těchto aktivit zapojují externí subjekty, ať už firmy, nebo neziskové organizace. Výhodou takové spolupráce je vyšší personální obsazení akce a širší škála kvalifikovaných odborníků, kteří se na přípravách obsahu projektového dne podílí, a jsou i v místě konání k dispozici.

Spojení sil s komerčním subjektem přináší výhodu příkladů dobré praxe přímo z terénu. Je však třeba si předem jasně vymezit pravidla nezávislosti podávaných informací, aby nedocházelo ke skrytým formám reklamy.

Oblíbeným nástrojem pro rozvoj podnikavých kompetencí v delším časovém horizontu se stává **PROJEKTOVÁ VÝUKA**. Tento typ výuky umožňuje učiteli dlouhodobě sledovat jednotlivé žáky a využít například dříve uvedené kategorie předávání odpovědnosti za realizaci projektu.

Základem projektové výuky je stanovení očekávaného výsledku, hledání a definování dílčích kroků k jeho naplnění a nezbytné vymezení rolí, pravomocí a odpovědností jednotlivých žáků vzhledem k úrovni jejich zapojení do realizace. Může se jednat o zorganizování školního dne otevřených dveří, maturitního plesu nebo realizaci projektů podpořených z různých grantů. Projektová výuka posiluje zejména schopnost orientace na výsledek, týmovou spolupráci,

flexibilitu, kombinační schopnosti. V řadě případů hraje podstatnou část i rozvíjená finanční gramotnost a správcovství. To se týká např. školního plesu nebo výletu.

Učitel/vedení školy je obvykle iniciátor akce. Ve třídách, které mají za vlastní realizaci akce odpovědnost, je role učitele chápána jako role iniciátora a supervizora, který garantuje dostatečnou připravenost žáků ke splnění stanoveného cíle.

Školní výlety, adaptační kurzy, diskusní setkání s hosty, to vše lze shrnout pod pojem **ZÁŽITKOVÉ FORMY VÝUKY**. Tradiční subjekt (v tom nejlepším slova smyslu) je na poli zážitkových forem výuky Prázdninová škola Lipnice, která se věnuje nejen rozvoji pedagogů, ale připravuje i celou řadu aktivit přímo pro žáky.¹⁶

Výsledky kulatých stolů, které yourchance realizovala v řadě míst České republiky, potvrzují zájem přítomných učitelů i podnikatelů o vzájemné setkání na půdě školy i v prostorách konkrétních firem. Jak už bylo zmíněno dříve, konkrétní lidské příběhy mají velmi inspirativní charakter a stávají se důležitým motivačním prvkem pro mladou generaci. Učitelé základních škol by proto měli využívat možností setkání s úspěšnými zástupci nejrozumnějších oborů a profesí a nabídnout tak svým žákům možnost nahlédnout do „jiného světa“, než běžně znají ze školy nebo z rodiny.

Tato konfrontace s reálnými lidmi, jejich někdy odlišnými postoji a názory a hlavně s bohatými praktickými zkušenostmi v bezpečném prostředí školy může vyvolat řadu podnětů a užitečných otázek, na které se dá ve výuce navazovat.

Určitou formou zážitkové pedagogiky jsou hry a soutěže. Soutěž Rozpočti si to! byla zmiňována už v první části knihy. Na tomto místě je dobré akcentovat soutěž v souvislosti s rozvojem podnikavých dovedností na pozadí obsahu, který se věnuje rozvoji finanční gramotnosti.¹⁷

¹⁶ www.psl.cz

¹⁷ www.rozpctisito.cz

Velmi zajímavá hra, která se zaměřuje hlavně na softskills a která může být využívána jak přímo ve výuce, tak jako mimoškolní kroužek, je hra Lovci podnikavých duchů. Je určena pro žáky od 9 let.¹⁸

Naopak pro starší žáky základních škol a žáky středních škol se nabízí celá řada deskových her. Mimo tradičních Monopolů, Dostihů a sázek, které si pamatují i generace rodičů dnešních žáků, se na trhu objevily hry s finanční tematikou, jako je Cashflow, Finanční svoboda nebo Uroboros, který v sobě zahrnuje i prvky rozšířené reality. Všechny tyto hry byly podrobněji zmíněny v části o finanční gramotnosti.

Nedílnou součástí tzv. **GAMIFIKACE** výuky, nebo-li **VYUŽÍVÁNÍ HERNÍCH PRVKŮ** pro zatraktivnění výuky a lepší pochopení vykládané látky, jsou kromě her a soutěží také simulační hry, pracovní listy a tištěné brožury obohacené o herní prvky, stejně jako tematická videa, animace a prezentace určené pro interaktivní tabule.

Způsobů a technických pomůcek je skutečně na výběr. Záleží pouze na učiteli, nakolik se rozhodne jich využívat a jít tak na poli podnikavosti žákům vlastním příkladem.

Které nástroje pro zatraktivnění výuky mě zaujaly a jak je zahrnu do výuky?

¹⁸ www.podnikav duch.cz

ASOCIACE PODNIKAVÉ ČESKO

V září 2022 byla založena Asociace podnikavé Česko, která mezi sebou propojuje aktéry na poli podnikavosti s cílem usnadnit jejich spolupráci.

***“Cílem asociace je společnými silami
zefektivnit a usnadnit přípravu České republiky
a jejího vzdělávacího systému na budoucnost,
u níž jedinou jistotou je změna.”***

Asociace mapuje systém vzdělávání v ČR z hlediska zaměření na rozvoj podnikavosti a zasazuje se o správné chápání podnikavosti jako klíčové kompetence – podle definice rámce EntreComp. U jejího zrodu stojí pestrá skupina subjektů – jednotlivci, školy, neziskové organizace, subjekty s národní, regionální i mezinárodní působností. Většina z nich poskytuje programy pro školy a/nebo se věnuje mladým podnikavým lidem v mimoškolní činnosti:

- mezi zakládající členy patří **2 školy**, které **patří k lídrům** podpory podnikavosti a jsou zdrojem příkladů inspirativní praxe – **Ekogymnázium Brno** a **Smíchovská střední průmyslová škola a gymnázium** (Praha);
- **Prototypci** (prototypci.cz) – program k rozvoji **divergentního myšlení, tvořivosti** (a dalších schopností) pro žáky základních škol;
- **Nadační fond vzdělávání a podnikání** (soutezapodnikej.cz) – vytváří gamifikované e-learningové a kombinované programy k rozvoji podnikavých dovedností (např. **MAXP**), do roku 2023 realizoval **Soutěž a podnikej**;
- **Dex Innovation Centre** – liberecké inovační centrum vytvořilo například projekt **InnoSchool**;
- **Můžeš podnikat** (muzespodnikat.cz) – besedy s podnikateli, kteří žáky inspirují svým podnikatelským příběhem;

- **DofE: cena úvodu z Edingburgu** (dofe.cz) – je program pro mladé lidi ve věku od 14 do 24 let, který spočívá v tom, že se účastník pravidelně věnuje aktivitám ze tří oblastí: pohyb, dovednost a dobrovolnictví. Na závěr absolvuje týmovou expedici v přírodě;
- **Česká středoškolská unie** – spolek, které hájí a prosazuje zájmy a práva středoškoláků na celostátní úrovni a podporuje studentské samosprávy na školách;
- **ZET Foundation** – nadace prof. Milana Zeleného, která realizuje podnikatelské kempy se zaměřením na mladé lidi ze znevýhodněného prostředí;
- **Czech Founders** – nezisková organizace, která sjednocuje českou komunitu zakladatelů startupů s globálními ambicemi.

V roce 2023 přijala asociace nového člena:

- **Lipka** – brněnská vzdělávací organizace, která se začala podnikavosti věnovat v implementačním projektu Krajského akčního plánu "KaPoDaV" a během několika let bylo ve spolupráci s učiteli a dalšími stakeholdery v kraji vytvořeno nespočet metodických materiálů a příkladů inspirativní praxe. Byl vytvořen portál **Podnikávuá mysl** (podnikavamysl.cz), kde jsou k dispozici všechny důležité informace a materiály.

Od roku 2024 jsou novými členy také:

- **Junior Achievement** – mezinárodní vzdělávací organizace, která realizuje program studentských firem a další aktivity pro žáky i učitele v oblasti podnikavosti či financí. Českou pobočku založil Tomáš J. Baťa již v roce 1992 Schola Empirica.
- **yourchance o.p.s.** – mezinárodně působící obecně prospěšná společnost zaměřená na kultivaci výuky finanční gramotnosti, rozvoj podnikavých kompetencí a integraci osob ze sociálně znevýhodněného prostředí

PODNIKAVÝ ŽÁK

Dalo by se jednoduše říci, že Podnikavý žák je výsledkem systematického působení a práce Podnikavého učitele. Samozřejmě, není to tak černobílé, protože řada podnikavých žáků je k činorodosti, kreativitě a ochotě zkoušet nové věci vedena svými rodiči nebo vedoucími mimoškolních aktivit. Pro tyto žáky bude přístup Podnikavého učitele **povzbuzením a potvrzením hodnot**, které si nesou z domova.

Naopak pro žáky, jejichž podnikavost není cíleně rozvíjena rodinou, může být škola jedinou příležitostí, kde si podnikavé dovednosti a schopnosti osvojit. V takovém případě je role vnímavého učitele nezastupitelná. U těchto žáků totiž dochází k významnému **hodnotovému střetu**, kde proti sobě stojí **postoje a principy vyučované ve škole versus hodnoty žité a sdílené rodinou**. Ještě extrémnější rozdíl je v tomto ohledu vidět u žáků ze sociálně slabších nebo etnicky odlišných rodin, případně u dětí vyrůstajících v systému náhradní rodinné péče. U všech těchto skupin žáků často navíc dochází ke konfrontaci s předsudky většinové společnosti vůči nim a v důsledku toho k projevům jejich nízkého sebevědomí. Úkolem učitele v tomto směru je být žákovi oporou tím, že mu pomůže situaci pochopit a vypořádat se s touto zátěží. Jednou z účinných cest je právě pomoc žákovi uvědomit si jeho silné stránky a vytvoření takového prostředí, kde může žák prožít své

drobné i větší úspěchy. A tato žákova osobní vítězství reflektovat. Protože upřímná a zcela konkrétně formulovaná pochvala je často to, co dětem, ale i teenagerům chybí.¹⁹

VE ŠKOLE

V úvodu tématu podnikavosti jsme hovořili o bezpečném kruhu, který dává sílu a odvahu nést rizika a objevovat svět mimo tuto komfortní zónu. A přesně v tomto duchu by měly probíhat všechny aktivity zaměřené na rozvoj podnikavosti žáků. Školní prostředí by mělo být právě tím bezpečným prostředím, kde lze objevovat, experimentovat, zjišťovat, jak věci fungují. Základní princip fungování tohoto „bezpečného kruhu“ lze shrnout do slov:

Důvěřuj a spolupracuj!

¹⁹ Film: *Bez domova / Homeless To Harvard* (2003)

EXKURZE

Zorganizování exkurze je vždy zajímavá možnost k rozvoji podnikavosti žáků. Samozřejmě s ohledem na jejich věk se míra zapojení do příprav bude soustředit na jiné činnosti. I míra zapojení učitele bude různá, ale každopádně je to příležitost, nechat děti růst v organizačních dovednostech, kreativitě a kritickém myšlení.

Mladší žáci mohou mít jako součást přípravy například výrobu dárku pro průvodce, který se třídy ujme na místě exkurze, ať už se jedná o koláž fotografií, keramickou dekoraci, obrázků, stojánek na tužky nebo květinu v dekorativním květináči. Mohou si také připravit pracovní list nebo notýsek s otázkami, na které mají během exkurze získat odpovědi a podobně. Všechny tyto úkoly mohou plnit ve dvojicích nebo menších skupinách.

Starší žáci se mohou podílet na přípravách exkurze mnohem víc. Nabízí se možnost prezentovat před třídou několik míst, ze kterých si žáci mohou vybrat, kam se chtějí podívat. Při této příležitosti mohou současně trénovat i schopnosti komunikace, argumentace a přesvědčovací schopnosti. Umění uzavřít dohodu na základě principů výhra-výhra, nebo jen dojít ke kompromisu, který S. Covey nazývá oboustrannou prohrou²⁰. I vlastní realizace exkurze nabízí mnoho možností. Ať už se jedná o vytvoření pozvánek na akci, pokud se do exkurze mohou zapojit i žáci jiné třídy, správcovství vybraných peněz na autobus, napsání článku do školního časopisu nebo regionálního zpravodaje, který vydává místní radnice.

U žáků středních škol se organizace exkurze může stát samostatným projektem, kde role učitele je víceméně mentorská a supervizní. Při tomto typu práce žáků je třeba ze strany učitele dohlédnout na rovnovážné rozdělení rolí.

²⁰ Kniha: Steven Covey, *7 návyků skutečně efektivních lidí*

Obecně se dá říct, že cílem exkurze je seznámení žáků s určitým oborem nebo profesí. U mladších žáků mohou exkurze mít inspirativní charakter vzhledem k volbě povolání, u žáků starších se jedná zejména o sledování trendů v jejich oboru studia, případně o upřesnění představy budoucího uplatnění na trhu práce.

Zajímavý model exkurze má společnost Junior Achievement, která ji pojímá jako samostatný projektový den, kde žáci pracují na zadání určitého úkolu přímo na navštíveném pracovišti.

Ať už je formát exkurze jakýkoliv, velmi užitečným prvkem v závěru akce je diskuse. Vždy by měl být vyhrazený čas na otázky přítomných žáků.

ŠKOLNÍ AKCE

Stejně jako exkurze, je vhodný nástroj pro rozvoj podnikavých dovedností také uspořádání školní akce. Druhů těchto akcí je nepřeborné množství a v tomto směru záleží jen na otevřenosti učitelů a vedení školy, které z nich dovolí uspořádat. Některé z nich se týkají jen vybraných tříd, do některých se zapojují vybrané ročníky, nejnáročnější jsou samozřejmě celoškolní akce.

Organizace třídní besídky, návštěva divadla, vánoční jarmark, vlastní divadelní představení, sportovní turnaje, ples... každá z těchto akcí je příležitostí dát žákům zažít role, které je v budoucnu s vysokou mírou pravděpodobnosti čekají.

Na úplném začátku lze přirovnat realizaci projektu k založení vlastního podnikání. Nejprve je tedy třeba prodiskutovat a shodnout se na formulaci základních parametrů jako jsou:

- A** smysl akce;
- B** cíl;
- C** role „kdo, s kým a proti komu hraje“;
- D** pravidla, co se smí a nesmí.

Aby se žáci lépe zorientovali v tomto úkolu a pochopili jeho užitečnost, je možné přirovnat tento postup k popisu deskové hry (pravidel).

Pro starší žáky může být přínosné podrobnější pochopení struktury fungování týmu. Jako příklad může dobře posloužit základní firemní struktura běžně využívaná v procesně řízených společnostech.

Proces řízení	Proces podpora	Obchod	Realizace
Řízení strategie	Ekonomika	Akvizice	Výroba
Investice a plánování	Technická správa a správa majetku	Product management	Distribuce
Marketing, média a PR	Personalistika	Péče o zákazníky	Subdodávky
Řízení Cashflow	Účetnictví a controlling	Reklamace	
Řízení lidských zdrojů	Marketingová produkce		
	Právní služby		
	Administrativa		

Jednoduše se dá tato struktura vysvětlit tak, že čtyři osoby odpovědné za jednotlivé procesy jsou čtyři členové managementu. Nesou tedy nejvyšší díl odpovědnosti za úspěch projektu. Ten, kdo má odpovědnost za proces Řízení, je v pozici ředitele, nebo hlavního manažera projektu a měl by mít nejvyšší autoritu a leadership. Spolu s odpovědností má také přiměřené kompetence. A měl by být při sporech nejvyšším arbitrem. Je proto třeba vybrat osobu, která se nenechá „opít pocitem vlastní důležitosti“. Tady se dá dobře vysvětlit a v praxi vyzkoušet servant leadership, o kterém byla řeč již dříve.

Každý z manažerů procesu si sestavuje tým lidí, se kterými se dohodne na oblastech odpovědnosti, kterou si kdo vezme na starost. Zde by měl pomoci učitel zvážit všechna rizika a provázanosti tzv. interních odběratelsko-dodavatelských vztahů.

Součástí rozdělení odpovědností v rámci „firemní“ struktury by mělo být také vypracování obsahu, co konkrétně bude ten který podproces konkrétně dělat a komu bude dodávat výstupy své práce.

Tento formát příprav na projektovou výuku se může zdát v počátku náročný. Reálně však učí žáky přemýšlet o osobních odpovědnostech a vidět svůj přínos pro tým. Každý má možnost zjistit, že kvalita jeho práce je důležitá nejen proto, že mu někdo řekl: „Když už něco děláš, udělej to pořádně,“ ale proto, že někdo jiný na tomto základě bude stavět. A pokud při stavbě domu nepoložíme správné a pevné základy, až dojdeme ke střeše, dům spadne.

Výsledky práce s firemní strukturou v projektovém vyučování nesou ještě jeden z potřebných efektů, o kterých už byla řeč dříve. I slabší žáci mohou mít platné místo v týmu a následně mohou od spolužáků i učitele získat pochvalu za svůj díl odvedené práce.

Protože komunikace mezi podprocesy je postavena na odběratelsko-dodavatelském modelu, mohou si všichni zúčastnění vyzkoušet různé formy vyjednávání, argumentace a asertivního chování.

Navíc se žáci do budoucna s obdobným modelem firemního fungování velmi pravděpodobně setkají, takže budou díky této zkušenosti na realitu pracovního trhu o něco lépe připraveni.

JA FIRMA A FIKTIVNÍ FIRMA

Jedním z příkladů dobré praxe zejména na středních školách jsou JA firmy společnosti Junior Achievement. Princip vedení těchto studentských společností vychází právě z definování firemní struktury a rozdělení rolí mezi žáky obdobným způsobem.

Myšlenku Junior Achievement do ČR přivezl a dlouhá léta osobně podporoval Tomáš J. Baťa.

JA firma je jedním z nejucelenějších programů rozvoje podnikavosti. Opírá se o mezinárodní know-how a česká pobočka JA Czech o.p.s. je součástí velké mezinárodní sítě organizací JA. Toto zázemí umožňuje žákům i učitelům čerpat vysoce praktické zkušenosti. Úspěšné JA firmy mají možnost mezi sebou soutěžit. Vítězové pak mohou změřit síly na mezinárodním poli.²¹

Další model, se kterým se žáci mohou setkat, jsou Fiktivní firmy, které zaštiťuje Centrum Fiktivních firem (CEFIF) na Národním pedagogickém institutu pro vzdělávání. Provoz těchto Fiktivních firem se děje virtuálně a také jsou pořádány regionální i mezinárodní veletrhy. Žáci se soustředí především na vytvoření katalogu služeb a výrobků, se kterými mohou tyto firmy navzájem mezi sebou obchodovat. I zde je důležité rozdělení rolí mezi žáky a jejich postupné zvládnutí.

PRAXE

Jednou z povinných školních aktivit na středních školách jsou praxe. **Odborné i učební praxe** probíhají jako součást výuky a nabízejí žákům možnosti nejen získávat zkušenost ve svém oboru a prakticky si ověřovat nabyté teoretické znalosti, ale také rozvíjet svou podnikavost. Navíc učitelé

²¹ www.jafirma.cz

mohou poskytnout impuls k tomu, aby žáci zpracovali zajímavou formou výstupy z praxe a následně je prezentovali před třídou. Nabízí se tedy využití moderních technologií, ať už se bude jednat o videoreportáže nebo infografiky. Pro žáky nadané umělecky se otevírají možnosti využití různých literárních stylů, divadelních skečů nebo stále oblíbených komiksů.

SOUTĚŽE

Soutěže jsou samostatná kapitola v projektové výuce. Bavíme-li se tedy o soutěžích ne ryze vědomostních. Soutěže rozvíjející podnikavé dovednosti v sobě zahrnují samozřejmě rozvoj týmové spolupráce, kreativity a orientaci na výsledek, ale také strategické myšlení, kombinační schopnosti, flexibilitu i jistou míru rizika.

Jistá soutěživost a touha vyhrávat je v každém člověku. A v aktivitách tohoto typu se žáci učí najít jejich zdravou míru. Soutěživost je totiž velmi důležitá vlastnost, kterou bychom neměli zcela potlačovat.

Současné trendy často zmiňované i v této publikaci se opírají o vytěžování osobního potenciálu, práci s talenty apod. To však neznamená, že není zdravé a přínosné poměřovat čas od času síly se svým okolím. Důležité však je poměřovat síly s rovnocennými soupeři. Talentovaní zpěváci ať poměřují své schopnosti a výsledky na poli zpěvu. Sportovci ať se sejdou na běžecké dráze, fotbalovém hřišti nebo na lyžích na kopci. Stejně tak mohou žáci s matematickými dovednostmi soutěžit v matematické soutěži.

Přiměřená soutěživost je zdravá. Soupeření za každou cenu, kdykoliv a s kýmkoliv, neustálá potřeba „být první“ je vlastnost, kterou by rodiče ani učitelé neměli u dětí přehlížet. Některé „moderní matky“ si občas tyto dva pojmy pletou a vychovávají ze svých dětí sobecké a necitlivé individualisty, kteří pak mají

problém nejen se svými spolužáky ve třídě, ale i s respektem k autoritám. Takové děti pak nerozlišují hranice slušného společenského chování a mají tendenci soupeřit i tam, kde to je zcela nevhodné. Zapojení takových dětí do zdravě soutěživého kolektivu je obvykle náročné. A je na učiteli, aby pro ně vybral soutěžní disciplíny a přiměřené soupeře. Zvládnutí pocitu vítězství i přijetí prohry je součástí této životní lekce.

REFLEXE

V závěru každé akce (exkurze, výstavy, diskusního setkání, ale i soutěže) by měla probíhat tzv. reflexe. **JEDNÁ SE O KRÁTKÉ „VYPÍCHNUTÍ“ JEDNÉ, DVOU MYŠLENEK NEBO POZNATKŮ KAŽDÝM ŽÁKEM.**

Hlavní důvod, proč je reflexe důležitá, je vědecky prokázaný fakt, že myšlenky, které sami formulujeme, vyslovíme a tím pádem i slyšíme, si pamatujeme déle, než když je pouze slyšíme od někoho jiného.

Reflexe se provádí vždy ve svižném tempu a učitel by měl dbát na to, aby každý žák formuloval výstup svými slovy. Dokud není sdělování reflexí běžnou součástí výuky a žáci znají princip reflektování dobře, měl by učitel vždy před tímto cvičením krátce shrnout rozdíl mezi hodnocením a reflexí.

Nejedná se o hodnocení typu „akce se mi líbila/nelíbila“, „to a to bylo dobře/špatně“, „speaker byl/nebyl zajímavý“. Jedná se o schopnost učit se od ostatních formou přemýšlení o jejich slovech. Jako účinnou pomůcku může učitel využít formulace začátku vět na tabuli. Žáci pak své reflexe doplní tak, aby vybraná věta dávala smysl.

„Zaujalo mě, ...“

„Budu přemýšlet nad myšlenkou, ...“

„Oceňuji, ...“

„Inspiroval mě fakt, ...“

Učitel by reflektující žáky neměl hodnotit, jejich reflexe nijak komentovat a rozvádět. Pouze by měl povzbudit žáky k formulaci vlastních postřehů (aby neopakovali čtyři žáci tutéž větu za sebou). Ale pokud by to mělo zastavit nebo výrazně zpomalit tempo reflexí, je možné i tuto variantu zpočátku akceptovat, případně vyzvat žáka, aby si svou odpověď zformuloval a sdělil na konci.

Co jsem si z kapitoly Podnikavý žák dosud odnesl/a?

Ve volném čase

Nejen v době výuky, ale i ve volném čase se najde řada příležitostí, jak rozvíjet podnikavost žáků. Některé z nich se nachází přímo v prostorách škol, jiné je možné najít ve firmách a neziskových organizacích.

PARLAMENT

Aktivitou na pomezí školní a mimoškolní činnosti je působení žáků v Parlamentech dětí a mládeže a ve Studentských parlamentech. Tyto orgány vznikají podle odstavce d) §21 Školského zákona 561/2004 sb., kde se píše: „Žáci a studenti mají právo zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím, že ředitel je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat.“

Cílená podpora učitelů a vedení školy ke vzniku takovýchto žákovských iniciativ je zásadní krok nejen k rozvoji podnikavosti žáků, ale také rozvoji jejich občanské a společenské odpovědnosti.

KLUBY, SPOLKY A SDRUŽENÍ

Pro žáky základních škol se nabízí řada zájmových kroužků. Ty se obvykle specializují na rozvoj talentů a schopností, případně na jazykové dovednosti. Ale i tam je možné najít prvky podnikavosti. Stále častěji se děti nejrůznějšími způsoby podílí na organizaci svých vystoupení a sportovních akcí. Jejich účast je tedy dvojí – vlastní umělecký nebo sportovní výkon, ale také spolupráce pořadatelská nebo produkční. V reálu tak mohou vidět výsledky své práce. A to se stává vysoce motivačním prvkem, aby děti měly chuť se angažovat i nadále.

Společenstvím, které rozvíjí obecnou podnikavost, zručnost a vysoké morální hodnoty, jsou skautské organizace. Sportovně zaměřenou organizací s významným morálním přesahem desítky let zosobňuje sokolské hnutí.

Pokud bychom se chtěli zaměřit na tematiku rozvoje finanční gramotnosti a podnikavosti přímo, nabízí se možnost zapojení rodinného týmu do soutěže Rozpočti si to! (viz první část knihy), nebo spolupráce s některým regionálním Cashflow klubem. Ty jsou však určeny spíše starším žákům základních škol a teenagerům. Zdatní jedinci nebo týmy se pak mohou účastnit např. Mistrovství republiky v Cashflow.

STÁŽE, BRIGÁDY

Oblíbenou formou, jak získávat praktické zkušenosti, jsou u starších teenagerů brigády. Je chvályhodné, když se mladí lidé snaží ekonomicky zapojit a zajistit si tak příjem, který kryje jejich aktuální finanční potřeby. Pro řadu rodin je to vítaný fakt a drobné odlehčení domácího rozpočtu. Problém ale je, že žáci často vyhledávají brigády ve fastfoodech, tedy u většiny z nich mimo obor studia. Tráví tak svůj čas v intelektuálně méně náročném prostředí, kde kreativita a podnikavost nejsou předností, místo aby hledali příležitosti ve společnostech, kde mohou do budoucna najít pracovní uplatnění. A zde nastupuje potřeba kombinovat finanční gramotnost a podnikavost.

Úkolem učitele je iniciovat příležitostně diskusi a provést srovnání náročnější práce v oboru versus mentálně nenáročné práce v restauraci rychlého občerstvení za stejnou finanční odměnu. Žáci by měli pochopit, že získané zkušenosti mají na trhu práce svou cenu.

V tomto ohledu mohou také významně pomoci diskuse s reprezentanty personálních agentur, a to formou návštěvy hosta ve škole nebo formou návštěvy veletrhu pracovních příležitostí. Ať tak či tak žákům se bezpochyby dostane informací o důležitosti praxe v oboru studia, která pro ně bude následně benefitem při

uplatnění na trhu práce. Problematika zaměstnávání absolventů bez potřebné praxe je opakovaným tématem HR konferencí. Personalisté už řadu let řeší zdánlivě neřešitelnou otázku: Jak má absolvent získat praxi a tím malé plus do životopisu, když firmy ani dnes, v době nízké nezaměstnanosti, nechtějí zaměstnávat lidi bez praxe? Zdá se to jako začarovaný kruh. Východisko je však nabíledni. Podnikavý žák má za sebou pravidelné brigády a stáže. Když ve svém životopise může uvést prokazatelné zkušenosti z oboru, kde se chce uplatnit, nachází v tom okamžiku personalista jeden z argumentů, proč absolventa zaměstnat. Najde-li navíc i písemné reference a odkazy na referenční osoby, je vyhráno!

Stáže středoškoláků v době prázdnin jsou ještě lehce opomíjenou možností, jak získat zkušenosti ve svém oboru. Obvykle se jedná o bezplatný nebo jen drobně honorovaný pracovní pobyt ve firmě. Oproti brigádě se jedná o pobyt studijní, takže žákovi je k dispozici jeho firemní mentor. Cílem žáka není vykonávat dlouhodobě jednu pracovní činnost/působit na jedné pozici, ale naopak vyzkoušet si škálu činností a vytvořit o svém pobytu závěrečnou zprávu, jejímž obsahem je obsáhlá reflexe získaných zkušeností. A pro budoucího zaměstnavatele je to jasný signál o podnikavém přístupu žáka ke studiu a práci.

DOBROVOLNICTVÍ

Další skvělá příležitost, jak rozvíjet podnikavost ve volném čase. Žáci si však často kladou otázku, proč by měli pracovat pro někoho zdarma (a ještě snad být vděční za to, že pro vybranou organizaci mohou pracovat). Ano, přesně tak to je! **Nejedná se totiž o práci zadarmo, ale o cenné zkušenosti a reference.**

V Čechách dlouhá léta měl význam dobrovolnictví hlavně u starší generace velmi nepříjemnou konotaci a byl synonymem BSP – brigády socialistické práce. Před rokem 89 byli tito nedobrovolní dobrovolníci rozkazem jakéhosi soudruha totiž nahnáni na staveniště a s budovatelským elánem stavěli dětská hřiště, opravovali pionýrské klubovny, pracovali na polích. Typický příklad ekologického dobrovolnictví bylo hnutí Brontosaurus.

Devadesátá léta byla poznamenána překotným rozvojem, a to i v této oblasti. Vznikla řada neziskových organizací. Některé svůj účel měly skutečně plnit a dělaly to s láskou a nasazením. Jiné byly zneužity k pochybným finančním transakcím a vrhly neblahé světlo na celý sektor.

Do nového tisíciletí vstupoval neziskový sektor s touto vadou na kráse, ale postupem času se situace stabilizovala, odpadla valná většina pochybných institucí a sektor jakoby se znovu nadechnul.

Dnes je dobrovolnictví vnímáno ve společnosti velmi pozitivně a personalisté, zaměstnavatelé a pracovní agentury rádi vidí v životopise uchazeče právě tuto zkušenost. Proč tomu tak je?

Obzvlášť jedná-li se o systematickou několikaměsíční, nebo i mnohaletou dobrovolnickou činnost, dá se s úspěchem předpokládat, že daný člověk je nesobecký, pracovitý, ochotný a má zažité pracovní návyky.

Být dobrovolník rozhodně ale neznamená jen natírat plot nebo sbírat papírky v lese. Řada neziskových organizací tímto způsobem na základě principu výhra – výhra dává příležitost studentům získat zkušenosti na různých pozicích. V případě yourchance jsou to např. pozice odborných asistentů, po zapracování i pozice středně manažerského charakteru. A právě toto je přidanou hodnotou, která má přínos pro obě strany. Prorůstání od asistentských pozic k samostatné odborné práci nebo získávání zkušeností ve vedení lidí může skončit v bodě „zajímavá zkušenost, pocit osobního uspokojení a pocit užitečnosti“, v některých případech však může vyústit v pracovní nabídku.

Každopádně dobrovolnictví v organizaci, která je blízká žákově naturelu, je jednoznačně způsob, jak rozvíjet jeho podnikavost a díky získaným referencím mít o něco snazší začátek pracovní kariéry.

K čemu mě tato kapitola inspirovala?

PODPORA ZÁJMU O PODNIKÁNÍ

Tématem, které si rovněž žádá zásadní změnu postojů učitelů a pro jeho skutečně efektivní uchopení ve výuce také cílenou a úzkou spoluprací s externími hosty, je podpora zájmu o podnikání. Na první pohled by se mohlo zdát, že toto téma se bude týkat především středních škol, ale opak je pravdou. Povědomí o dráze podnikatele jako způsobu, jak se v budoucnu uplatnit ve společnosti, by měly mít už starší děti na základní škole. Hlavně také proto, že **volba oboru středoškolského studia by neměla automaticky znamenat jen rozhodnutí, kde chce být člověk v dospělosti zaměstnán. Žáci by měli mít příležitost přemýšlet a diskutovat o své budoucnosti v širších souvislostech a dozvědět se, že existuje možnost provozovat vlastní živnost nebo vybudovat svou vlastní firmu.**

PODNIKATELÉ A PODNIKAVCI

Pravděpodobně se shodneme na tom, že předešlé tvrzení svou logiku má. Minimálně proto, že téměř třicet let žijeme ve svobodné zemi a každý občan splňující zákonné podmínky může přijít na

.....

živnostenský odbor a dostat oprávnění k podnikání, tedy živnostenský list, nebo může založit firmu zapsanou v obchodním rejstříku.

Kam se tedy ztratilo porevoluční nadšení učitelů a jejich ochota povídat si o podnikání? Bylo to tím, že všechny kauzy vytunelovaných firem byly teprve před námi? Bylo příčinou, že jsme byli plni naděje, že léta porobované sny o cestování, krásných věcech a svobodě slova se splní?

A pak přišlo rozčarování... Noviny byly plné nešvarů a kauz, titulní stránky patřily tvářím lidí, kteří se nazývali podnikateli. O těch, kteří poctivě každý den pracovali, aby zajistili chod svých začínajících firmiček, nikdo nepsal.

Pro zaměstnance, když firma fungovala dobře, se až tak moc nezměnilo. V televizi se objevily čas od času menší či větší skupiny propuštěných, když některé firmy nástup nového stylu řízení neustály. I svoboda slova začala mít své hranice... výši hypotéky nebo leasingu, která jako sebecenzurní mechanismus určuje, jak moc je člověk ochoten riskovat svůj názor nebo postoj vůči „šéfovi“.

Tak se ve společnosti usadily předsudky, se kterými se potýkáme dodnes. Věty, které před dvaceti lety lidé začali říkat – rodiče dětem, manželé manželkám a naopak, tiše zakořenily a dnes stále nesou ovoce. V současnosti už neuslyšíte asi nikoho říct: „Já ti dám podnikání! My jsme slušná rodina,“ nebo: „Tak mladý a takové auto! To by mě zajímalo, kde na to nakradl.“ Ale v koutku mysli se u lidí usadila představa, navíc ve vlnách podporovaná i politiky a médii, že podnikatelé kradou, šidí na daních a jde jim jen o ně samotné. Navíc devadesátá léta plná rychle zbohatlých podnikavců přizívovala speciálně i nevraživost učitelů. Tito lidé si mysleli, že jejich peníze zvládnou vyřešit každý průšvih jejich rozmazlených ratolestí. Navíc se do jejich komunikační kultury zařadilo vyhrožování právníky.

POSTOJE PODNIKAVÉHO UČITELE

Ale dnes je **21. století!** Proč tedy tak obširný výklad historie? Hlavně proto, že následky jsou patrné dodnes. **Jednou z největších výzev** pro ty, kteří se rozhodnou stát Podnikavými učiteli, nebudou používané moderní technologie, ale bezpodmínečná **nutnost přehodnotit svůj vztah k podnikání a podnikatelům.**

To samozřejmě neznamená, že učitelé mají začít podnikat, protože ti, co chtěli, tak už pravděpodobně podnikají. Znamená to vyvážený postoj a nadhled.

Jako první Podnikavý učitel musí zrevidovat svá skutečná přesvědčení a paradigmaty související s podnikáním a podnikateli. Zhodnotit, kterým výrokům o podnikání a podnikatelích věří, případně je přeformulovat tak, aby odpovídaly zásadám vyváženosti a kritického myšlení.

Souhlasím s těmito tvrzeními, nebo zvolím jinou formulaci?

- ☐ Podnikatel a podnikavec není totéž.
- ☐ Podnikatelé kradou a je třeba zavádět více restrikcí.
- ☐ Podnikatelé vytváří podstatnou část pracovního trhu.
- ☐ Lidé mají právo na práci.
- ☐ Mít živnost je v některých oborech téměř nezbytnost.
- ☐ Na podnikání nemám věk.
- ☐ Podnikatelé se dívají na učitele shora.
- ☐ Nemám žádné předsudky vůči podnikání a podnikatelům.

PODNIKATELSKÉ VZORY

Když se řekne „podnikatelský vzor“, „Pan Podnikatel“, případně jiné označení, které poukazuje na výjimečné kvality a výsledky v podnikání, asi každému vytane na mysli Tomáš Baťa – muž, jehož podnikatelský příběh ovlivnil generace a dodnes inspiruje lidi po celém světě; gentleman, který ztělesňoval vysoké morální hodnoty, pracovní etiku, a který by vizionářem v řadě oblastí.

České podnikatelské prostředí však není jen Baťa. Meziválečná historie je plná jmen, která můžeme řadit k podnikatelským vzorům. Ať už jsou to pánové Laurin a Klement nebo Josef Sousedík.²²

Ale i moderní doba přinesla jména, která ve světě podnikání mají svůj zvuk. Ženou, která uspěla hned v několika oborech a získala ocenění Podnikatelka světa, je Olga Girstlová. Dnes mimo roli CEO velké společnosti aktivně podporuje několik start-up projektů a věnuje se nadační činnosti v oblasti podpory mladých lidí v zájmu o podnikání. Celou dekádu se mezi nejvlivnějšími osobnostmi umísťovala první dáma realitního trhu Marta Slánská. Dnes si užívá zasloužený odpočinek a věnuje se sdílení zkušeností s mladými zájemci o podnikání a je členkou advisory boardu yourchance.

Úspěšných mužů bylo vždy v podnikání hodně. I novodobá historie má svá TOP jména. Aby se však člověk mohl stát podnikatelským vzorem, nestačí jen vybudovat velkou firmu a vydělat hodně peněz. **Klíčové je mít poslání, které člověka přesahuje.** To určitě splňují pánové Jančura, Samaras, Frolík, Hausenblas, Dědek, Bříza*, nebo František Kinský...

Člověk ale nemusí pro své podnikatelské vzory chodit tak daleko. Stačí se rozhlédnout po svém okolí, možná zapátrat v rodinné kronice. Proč to? Protože životní příběhy a výsledky těch velkých podnikatelů jsou někdy příliš vzdálené tomu, co se zdá uvěřitelné žákovi ze sedmé třídy nebo ze třetího ročníku střední školy.

²² Kniha: Jančík – Solleová, Pivo, zbraně i tvářičky (2014)

* Vlastislav Bříza, spol. Koh-i-noor

Pro budoucí švadlenu může být inspirací módní přehlídka a autogram Blanky Matragi, může být nadšená z knížky o Coco Chanel, ale osudovým se jí může stát rozhovor s majitelkou menšího salonu na rohu ulice. Jak to? Je třeba naučit se rozlišovat, co jsou fantazie, co jsou sny a cíle. I naplnění velkých snů se dá dosáhnout. Nejsou vyhrazené jen několika vyvoleným. Ale cesta k nim vede přes menší cíle a postupné kroky. **Když člověk jde dostatečně dlouho správným směrem, dosáhne svého cíle.**

ZÁKLADY PODNIKÁNÍ

Vyučovat základy podnikání jako konkrétní předmět zejména na středních odborných školách a učilištích by bylo z hlediska uplatnitelnosti na trhu práce velmi užitečné a hlavně v souladu s rámcovými vzdělávacími programy. Ty si mimo jiné kladou za cíl ***uzdělávat žáky ke kvalifikovanému výkonu povolání a uplatnění na trhu práce, ale také k tomu, aby chápali práci a pracovní činnosti jako příležitost k seberealizaci.***

Způsoby, jak výuku tohoto tématu pojmout je několik. Cíl by měl být ale jediný – **dát žákovi dostatek informací a zkušeností, které mu pomohou obstát ve své profesi jako podnikatel.**

Globální ekonom a uznávaný prognostik prof. Milan Zelený ve svých pracích upozorňuje na nadcházející rozmach lokální ekonomiky, popisuje princip ekonomické metamorfózy a apeluje na to, být připraveni na zásadní změny hospodářského klimatu.

Z tohoto úhlu pohledu je pro schopnost žáků prožívat v dospělém životě osobní prosperitu velmi důležité mít skutečnou a vědomou možnost volby. Pokud by je škola připravovala skvěle na zaměstnání a o podnikání jim dala jen povšechnou představu, nemají žáci relevantní informace pro tak zásadní rozhodnutí.

Významnou pomoc v tomto směru nabízejí projekty a iniciativy jako jsou Učitelé z Marsu, Podnikatelé do škol, Můžeš podnikat, nebo Podnikavost.cz, které zajišťují tématická setkání s podnikateli a možnosti bezplatných konzultací vybraných témat pro učitele.

[illegible]

O autorkách

▲ Kateřina Lichtenberková

Kateřina je členkou expertního týmu yourchance a je jedním z předních odborníků v oblasti finanční gramotnosti. Vytváří koncepce materiálů, soutěží, vzdělávacích kurzů a metodiky práce s různými cílovými skupinami. Spolupracuje na projektech Národního pedagogického ústavu. Řadu let působí také jako lektor, mentor a kouč.

Motto: „Vědění je (jen) potenciální síla“ – Napoleon Hill

▲ Jana Merunková

Jana je zakladatelka a ředitelka yourchance, podnikatelka, ale také lektorka a kouč. Řadu let se věnuje aktivitám na podporu zájmu o podnikání a rozvoji finanční gramotnosti a podnikavých dovedností napříč generacemi a cílovými skupinami.

Své zkušenosti sdílí na mezinárodní úrovni. Za svou činnost v neziskovém sektoru získala několik cen. Nově byla oceněna Nizozemsko-českou obchodní komorou jako Creative Hero Award Finalist 2024.

Motto: „Co toleruješ, to nezměníš.“

Cílem Global Money Week (GMW) je napříč generacemi kultivovat povědomí o penězích, jejich získávání a efektivním hospodaření s nimi.

V roce 2024 jsme v ČR poprvé překročili účast 100 000 zapojených účastníků a oslovili jsme více než 1 000 000 osob přes sociální sítě a mediální kampaně.

Cílovými skupinami GMW jsou vedle **žáků, studentů, učitelů a odborné veřejnosti** také **široká veřejnost a skupiny ohrožené předlužením a sociálně vyloučené skupiny**.

Národním koordinátorem je **Ministerstvo financí**.

Národními organizátory jsou **yourchance o.p.s.** a **EFPA ČR**.

Světový týden vzdělávání o penězích a finanční gramotnosti u nás tradičně vrcholí odbornou konferencí v prostorách ČNB.

Poděkování za podporu a spolupráci patří MF ČR, MŠMT, ČNB, všem partnerům, expertům a realizačnímu týmu.

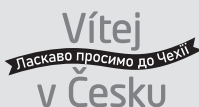

„MĚNÍME OSUDY“

Jsme organizace s přátelskou atmosférou orientovaná na výsledky:

- ▶ Evaluace dopadu našeho projektu **Začni správně** byla v roce 2022 vyčíslena na 220.000.000,- Kč. Pomohli jsme plně integrovat více než 200 mladých lidí odcházejících z dětských domovů a pěstounské péče. O další stovky se staráme, aby na cestě k samostatnosti uspěli. Jsme jediným celoplošným integračním systémem v ČR pro tuto cílovou skupinu.
- ▶ Kultivujeme výuku **finanční gramotnosti** na ZŠ a SŠ. Pracujeme se stovkami škol po celé republice. Počty žáků, kteří prošli našimi akcemi se počítají ve statisících. Z nezávislého průzkumu NČS vyplývá, že náš projekt Finanční gramotnost do škol je aktuálně nejkomplexnějším projektem v této oblasti v ČR.
- ▶ Pomáháme integrovat ukrajinské válečné uprchlíky všech generací. Naším intenzivním programem **Vítej v Česku** prošlo více než 4.000 osob.
- ▶ Naše aktivity mají od roku 2019 mezinárodní přesah na Ukrajinu, do Itálie a Indonésie.

Naše projekty:

Lipka – školské zařízení

Od roku 2016 je Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání garantem rozvoje výchovy k podnikavosti v Jihomoravském kraji. Má bohaté zkušenosti s přímou podporou žáků, pedagogů i managementu škol. Pomáhá školám se systémovou podporou rozvoje dílčích kompetencí k podnikavosti dle Evropského referenčního rámce klíčové kompetence k podnikavosti, EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*, mezi které patří i finanční gramotnost. Zakládá si na realizaci smysluplných žákovských programů a metodické, individuální i týmové podpoře vyučujících. Logickým krokem k rozšíření výchovy k podnikavosti do více škol a zdokonalení systémové podpory uvnitř škol je zavedení certifikace Podnikavá škola. Ta je procesně vystavěná jako motivační nástroj a zároveň jako cesta k mapování úrovně systémové podpory výchovy k podnikavosti na školách. Samotná certifikace je založena na 22 kritérii ve čtyřech oblastech: Podnikavost a vedení školy, Podnikavá škola, Podnikavá výuka a Propojení se světem. Certifikace má tři úrovně: základní, střední a lídr. Klíčové je motivované vedení, společný proces nastavení akčního plánu výchovy k podnikavosti, průběžné mapování a podpora jeho plnění.

Zisk certifikátu Podnikavá škola není konečným cílem, ale spíše vstupní branou do světa podnikavosti ve vzdělávání. Je to významný milník, který školu nasměřuje k modernímu stylu výuky podporujícímu u žáků kreativitu, adaptabilitu, inovace a praktické aplikace znalostí. Certifikát je závazkem k neustálému rozvoji a reflexi, aby škola držela krok s měnícími se požadavky 21. století. Dlouhodobě přináší mnoho přínosů – od posílení vzájemné spolupráce pedagogického sboru a vedení, přes rozvoj klíčových kompetencí žáků, až po vytváření silného partnerství s rodiči a komunitou.

Vznik certifikace podpořil v rámci Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Jihomoravský kraj. Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání je autorem kritérií certifikace Podnikavá škola a stejnojmenné metodiky pro její ukotvení. Lipka je také garantem obsahu a kvality certifikace. Regionální rada podnikavosti JMK, inovační platforma pro podporu rozvoje výchovy k podnikavosti v JMK, podpořila šíření certifikace do škol v JMK i do dalších regionů ČR. Asociace podnikavé Česko, již je Lipka členem, zastřešuje proces certifikace v celé ČR.

Zábavný průvodce světem financí

Vzdělávací nástroj
pro finanční gramotnost

ROZPOČET

ROZPOČET
Plán, jak naložit
s příjmy, ohlídat
výdaje a rozšířit
úspory.

POJIŠTĚNÍ

POJIŠTĚNÍ
Ochrana nečekané
události, která
pomáhá nahradit
vzniklé škody.

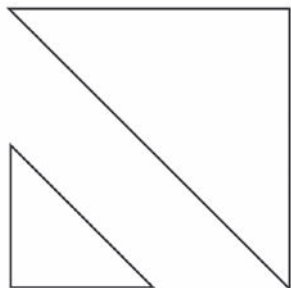
**KREDITNÍ
KARTA**

Karta na půjčování
peněz s pozdějším
splacením
a úrokem.

AKCIE

Podíl na firmě,
který může
přinést finanční
dividendu.

www.foxeso.cz

Vezměte budoucnost do svých rukou

PODNIKÁNÍ | FINANCE | MARKETING | ŘÍZENÍ LIDSKÝCH ZDROJŮ

Bc. | Ing. | MBA | MSc. | LL.M.

Přihlaste se zde
www.newton.university

 @newton.university @newtonuniversity /NEWTON University International /NEWTON University International

LEADER IMPACT

LeaderImpact je globální křesťanská organizace zaměřená na podporu lídrů, kteří chtějí zanechat pozitivní a dlouhodobý dopad ve svých komunitách, podnikání a osobním životě. Poskytujeme nástroje, zdroje a podporu pro rozvoj leadershipu prostřednictvím osobních setkání, kurzů a publikací. Naším cílem je pomoci lídrům najít rovnováhu mezi osobním, profesionálním a duchovním životem, který označují jako "integrováný život".

<https://leaderimpact.cz/>

LeaderImpact je určený pro lídry, kteří chtějí více než jen profesní úspěch – usilují o to, aby jejich život a práce měly smysl a skutečný dopad na svět kolem nich. Funguje na hodnotách důvěry, spolupráce a neustálého seberozvoje.

Vzdělání pro život i podnikání!

Chcete se naučit efektivně hospodařit s financemi, rozvíjet podnikavé myšlení a podpořit svůj osobní rozvoj? yourchance academy je tu právě pro vás!

- ▶ Kurzy a programy zaměřené na finanční gramotnost, podnikavost a základy podnikání
- ▶ Podpora podnikání pro jednotlivce, školy i organizace
- ▶ Školení pro pedagogy a inovace ve vzdělávání
- ▶ Praktické materiály a konzultace pro mladé lidi, kteří začínají samostatný život

S námi zvládnete plánovat své finance, rozvíjet podnikatelské dovednosti a dosáhnout osobního i profesního růstu. Pomáháme celé společnosti budovat lepší budoucnost.

Přidejte se k naší vzdělávací komunitě a objevte nové možnosti! Více informací najdete na webu:

www.yourchance.academy

Učíme lidi rozumět penězům

Partners finanční gramotnost je neziskový vzdělávací projekt finanční skupiny Partners zaměřený na zvyšování finanční gramotnosti české populace. Učit lidi, jak zacházet s penězi, aby mohli vést bohatší a svobodnější život, jsme začali již v roce 2011 a od té doby odškolili naši lektoři ve svém volném čase a na vlastní náklady tisíce lekcí v rámci celé České republiky.

Od vzniku našeho projektu do konce roku 2024 proběhlo 2 300 lekcí s účastí přes 70 000 osob. Školily se děti od mateřinek po vysoké školy, matky na mateřské, důchodci, vězni, zaměstnanci firem, zkrátka umíme to vysvětlit všem.

Proč se projektu věnujeme

Schopnost správně hospodařit je nezbytnou dovedností každého člověka, který chce žít spokojený život. Finančně gramotní lidé si dokáží správně rozvrhnout příjmy a výdaje, tvořit si rezervy, investovat a vyhnout se dluhové pastí.

Nabídka pro školy

Naše lekce finanční gramotnosti jsou zdarma a jsou určeny pro žáky všech věkových kategorií. Obsah i formu přizpůsobujeme věku a znalostem žáků, aby si z nich odnesli co nejvíce praktických dovedností.

Lekce mohou být zaměřené i na konkrétní témata, např.:

- ▶ Plánování osobních financí
- ▶ Rozpočtová odpovědnost a úvěrové produkty
- ▶ Spoření a investice
- ▶ Jak se vyhnout finančním podvodům
- ▶ Základy podnikání a finanční nezávislost

Odborní lektori

Naši lektori jsou odborníci s certifikací ČNB, kteří se specializují na finanční vzdělávání a umí informace podat srozumitelně a poutavě. Co naši klienti také oceňují jsou příklady z praxe a sledování aktuálních trendů.

Jak se zapojit

Pokud chcete pro své žáky nebo pro sebe zajistit bezplatnou lekci finanční gramotnosti, stačí navštívit web www.partners.cz/financni-gramotnost a domluvit si termín s některým z našich lektorů. Můžete nás také sledovat na Facebooku Partners, kde pravidelně sdílíme informace o projektu a fotky ze školení.

Společně můžeme dětem předávat vědomosti, které se jim v životě rozhodně vyplatí znát!

[illegible]

Moje poznámky

[illegible]

[illegible]

This image shows a single page from a notebook or ledger. It features ten evenly spaced horizontal blue lines across its entire width. The margins are uniform on all sides. There is no handwriting or other markings on the page.

Děkujeme partnerovi knihy:

Děkujeme partnerům yourchance za kontinuální podporu:

ISBN 978-80-906-954-0-5

